

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Hrady rodu Buziců v Brdech a okolí: vznik, funkce,
využití ve školní praxi**

The Castles of the Buzic house in Brdy and its surroundings:
origin, function, use in school practice

Bc. Kristýna Bucková

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Dušan Foltýn

Studijní program: Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy a střední školy

Studijní obor: N D-NJ 20

2024

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Hrady rodu Buziců v Brdech a okolí: vznik, funkce, využití ve školní praxi“ vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Příbrami dne

.....
Bc. Kristýna Bucková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Mgr. Dušanovi Foltýnovi za odborné vedení mé diplomové práce, za několik konzultací a za velmi přínosné rady, týkající se mého tématu.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zaměřuje na vybrané hrady rodu Buziců a na funkci těchto hradů, jež se nacházejí v Brdech či v blízkém okolí. Vybrané brdské hrady buď v minulosti patřily rodu Buziců, nebo je tento rod měl ve správě. Práce se bude zabývat etapizací vzniku hradů, především těch již zaniklých, jelikož jsou nejméně známé a zpracované, ale částečně i významných staveb zchovalých dodnes. Práce také porovná středověkou podobu hradu s dnešním stavem. Rod Buziců byl ve zkoumané oblasti velmi významný, proto se práce rovněž zabývá samotným rodem Buziců i jeho větvemi. V úvodní části diplomové práce je představena literatura a primární prameny, ze kterých bude práce vycházet. První kapitola se zaměřuje celkově na rod Buziců a jeho větve. Druhá kapitola je věnována obecně středověkým hradům a jejich funkcím. V následující kapitole nalezneme čtenář informace o jednotlivých hradech rodu Buziců v Brdech a na Podbrdsku. Další kapitola se pak věnuje funkci a vlivu rodu na hospodářský a kulturní rozvoj regionu. Závěrečná kapitola má didaktický charakter a její součástí je i teoretický návrh několika hodin, které jsou následně vyzkoušeny ve škole a v terénu. Po zrealizování celého bloku je vyhodnocena teoretická část práce a upraveny případné nedostatky, aby se návrh hodin mohl dále využívat, zejména okolními školami.

KLÍČOVÁ SLOVA

Brdy, rod Buziců, hrady, panství, středověk

ABSTRACT

The thesis focuses on selected castles of the Buzic family and the function of these castles located in Brdy or its surroundings. The selected castles in Brda belonged to the Buzic family in the past or were administered by them. The thesis will deal with the phase of the castles, especially with the castles that have already disappeared, as they are the least known and the least researched, but also with the important buildings that have survived to this day. The thesis will also compare the medieval appearance of the castle with its present state. The Buzic family was very important in the area studied, therefore the thesis also deals with the Buzic family itself and its branches. The introductory part of the thesis presents the literature and primary sources on which the thesis will be based. The first chapter deals with the Buzic family and its branches in general. The second chapter is devoted to medieval castles in general and their functions. In the following chapter the reader will find information about individual castles of the Buzic family in Brdy and Podbrdsko. The next chapter focuses on the function and influence of the family on the economic and cultural development of the region. The last chapter is of a didactic nature and contains a theoretical proposal for several lessons, which will then be tested in school and in the field. After the whole unit has been implemented, the theoretical part will be evaluated and any shortcomings will be corrected so that the proposed lessons can be further used, especially by neighboring schools.

KEY WORDS

Brdy, Buzic house, Castles, Manors, Middle Ages

Obsah

Úvod	8
Metodický postup, prameny a literatura	10
1. Rod Buziců	15
1.1. Původ rodu Buziců	15
1.2. Rozvětvení	16
1.2.1. Páni z Valdeka	16
1.2.1.1. Zajícové z Hazmburka	18
1.2.2. Páni z Rožmitálu	19
1.2.2.1. Páni z Třemšína	21
1.2.2.2. Páni z Březnice	22
1.2.3. Páni z Homberka	22
1.2.4. Páni ze Šelmberka	23
2. Hrady obecně	25
2.1. Opevnění hradišť a hradů	25
2.2. Hrady vrcholného středověku	26
2.3. Funkce hradu	27
3. Vybrané hrady rodu Buziců	30
3.1. Hrad Dršťka	30
3.2. Hrad Hengst	33
3.3. Hrad Homberk	36
3.4. Hrad Rožmitál	39
3.5. Hrad Strašice	43
3.6. Hrad Třemšín	47
3.7. Hrad Valdek	52
3.8. Hrad Vimperk	58
4. Funkce a význam hradů rodu Buziců	62
4.1. Funkce hradů rodu Buziců	62

4.2.	Význam rodu na hospodářský a kulturní rozvoj regionu	64
5.	Didaktická část.....	67
5.1.	Historická analýza	67
5.2.	Didaktická analýza	69
5.3.	Metodická analýza.....	71
5.4.	Teoretická fáze	72
5.5.	Popis zrealizovaných hodin a návrhy na změnu.....	83
Závěr	85
Seznam příloh	98

Úvod

Téma týkající se hradů rodu Buziců jsem si vybrala proto, že mnoho lidí zná spíše pouze některé jednotlivé větve rodu, a nikoli původní rod – rod Buziců. To je i důvodem, proč si lidé pojí jednotlivé hrady, které se v této práci nacházejí, s konkrétními větvemi, a ne přímo s rodem Buziců. A protože se prozatím nikdo takto uceleně nevěnoval rodu Buziců, jeho jednotlivým větvím a jejich hradům v tomto regionu, rozhodla jsem se této roli ujmout ve své diplomové práci já.

Rod Buziců byl významný český šlechtický rod, který vznikl na počátku 12. století a žil přibližně v oblasti dnešních středních Čech. Rod se skládá z několika jednotlivých větví, a to z pánů z Valdeka, Zajíců z Hazmburka, pánů z Rožmitálu, pánů z Homberka a pánů ze Šelmberka. Každá z větví vymírá jindy, nejčastěji přibližně v 16. století, ale větev pánů z Rožmitálu pokračuje až do 18. století. Význam rodu dokazuje rovněž zájem u kronikářů, píše se o nich například v Kosmově kronice, Zbraslavské kronice nebo v Kronice tak řečeného Dalimila. Zabývali se jimi i významní historikové, jako například František Palacký, což opět dokazuje, že se jedná o tehdy opravdu významný rod. Členové rodu již od počátku zastávali nejrůznější funkce na královském dvoře jako nejvyšší komorník královského dvora, královský purkrabí nebo například královský truksas (královský stolník).

Buzici jsou známí také svou kolonizací zalesněných oblastí a stavěním hradů, přičemž tyto činnosti prováděli právě především v brdských lesích. Brdy, pocházející ze slova Brda,¹ jsou vrchovina ve středních Čechách včetně Hřebenů a Příbramské pahorkatiny. Brdy se také mohou rozdělovat na Jižní Brdy a Střední Brdy, v nichž se nachází nejvyšší vrchol Brd, a to Tok s výškou 865 m n. m. Ve 20. letech 20. století padl návrh, aby se z Brd stal národní park, ale žádost byla zamítnuta a místo toho byly Brdy využity jako vojenské cvičiště, a to až do roku 2016. A v tomtéž roce, tedy 2016, byly Brdy přidány na seznam chráněných krajinných oblastí. V současnosti stále slouží 20 % Brd pro vojenské účely, a to v okolí osady Jince.² Brdy se také pojí s hutní činností, která byla

¹ Státní okresní archiv Rokycany, *Kronika obce Skořice*, s. 22.

² HODRMENT, Jaroslav. *Vláda ČR rozhodla o vyhlášení CHKO. Brdy*. www.turistika-brdy.cz [online]. [cit. 2023-03-10].

Dostupné z: <http://www.turistika-brdy.cz/vlada-cr-rozhodla-o-vyhlaseni-chko-brdy-6784>

provozována v mnoha případech v blízkém okolí hradu, proto je možné, že některé hrady sloužily právě jako ochrana hutí.

Jelikož rod Buziců vlastnil mnoho hradů v oblasti Brd, ale i mimo Brdy, rozhodla jsem se pro určité vymezení, a to od hradu Valdek, přes západní hranici brdských lesů až k hradu Třemšín. Jedná se tedy o hrady Dršťka, Hengst, Homberk, Rožmitál, Strašice, Třemšín, Valdek a Vimperk. Tyto hrady leží přímo v Brdech nebo v jejich blízkosti a byly založeny rodem Buziců, resp. některé hrady později vlastnili, i když je původně nezaložili, nebo jim v případě dvou hradů připadly do správy. Tyto hrady jsem zvolila také z důvodu, že je většina již zaniklých a mnoho lidí o nich neví, přitom by měl každý obyvatel z okolí Brd tyto památky navštívit, aby si uvědomil, jak významná byla tato oblast. Mezi jmenovanými hrady jsem také zmínila hrad Rožmitál, který je dnes přestavěn na zámek. Tento původní hrad byl však velmi významný kvůli svým majitelům a spadá do vymezené oblasti, proto jsem se rozhodla ho zařadit mezi vybrané hrady, i když se dnes jedná o zámek. Takto významných bylo však více hradů, jež založil rod Buziců, a to například Březnice, Buzice nebo Blatná, ale tyto hrady jsem do svého zkoumání nezařadila, jelikož jsou situovány poměrně daleko od Brd, a to směrem na jih Čech.

Ke každému hradu zmíním také nejznámější pověsti, které se pojí s daným hradem. Tyto pověsti se mohou využít při práci s dětmi, díky čemuž budou mladší žáci motivováni k další práci a zjišťování informací o daných hradech. Žáci také mohou bádát po pravdivosti pověstí a po příčině jejich vzniku.

Metodický postup, prameny a literatura

Pro psaní této práce jsem se snažila využít co nejvíce pramenů. Jelikož se toto téma týká hradů, bylo potřeba pracovat s edicemi písemných primárních pramenů. Nejvíce jsem využila edici *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, a to od prvního až po pátý díl, tudíž časové ohraničení od roku 600 až 1355. V těchto edicích jsem většinou nacházela první písemné zmínky o jednotlivých hradech. Zmínky o vybraných hradech v této práci odkazovaly převážně na skutečnosti v souvislosti s vyjmenováním majetku majitelů hradů, ale také například ve spojitosti se jménem majitele; to bylo zaznamenáno například u hradu Homberk, kdy se hrad objevil v přízvisku Heřmana z Homberka. U některých hradů jsou možná i dřívější data jejich existence, avšak v této práci uvádím první jisté zmínky v písemných pramenech. Hrady se také poprvé objevovaly v písemných pramenech v souvislosti s nejrůznějšími událostmi. U dvou hradů však nebylo možné dohledat první zmínky, a to u hradu Hengst a hradu Vimberk. Edici *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* jsem využívala také pro hledání informací o členech jednotlivých rodů, kdy často byly zapsáni i další potomci. U mnoha osob jsem dohledala rovněž jejich postavení či funkce u královského dvora nebo v královské družině. Vedle edice *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* jsem pracovala také s edicí *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, resp. s jejím druhým dílem, který zahrnuje období mezi roky 1198 až 1230. Tuto edici jsem využila pro informace o historii rodu pánů z Valdeka. Kromě dvou zmíněných edicí jsem využila také *Fontes rerum Bohemicarum*, a to díl druhý, konkrétně *Letopis Vincenciův*, v němž se píše o původu rodu Buziců, a díl třetí, kde se nachází *Rýmovaná kronika česká*, konkrétně žalozpěv na smrt Viléma Zajíce z Valdeka. Zmínit by se měla také edice *Libri confirmationum I/1 a V*, v níž jsem získávala informace o pánech z Homberka, a to jak o jejich členech, tak o dějinách tohoto rodu. A poslední edice, kterou jsem v práci využila, je *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské – III*, kterou založil František Palacký. Tato edice se zabývá českými dějinami a také konkrétně pány z Rožmitálu.

Vedle edic jsem rovněž pracovala s kronikami. Navštívila jsem Státní okresní archiv Příbram, kde se nacházejí také fondy archivu města Rožmitál pod Třemšínem a fondy archivu města Březnice. Původně jsem plánovala pracovat s *Pamětní knihou města Březnice 1454–1630*, jež je prohlášena za archivní kulturní památku, ovšem rod Buziců

hrad v Březnici sice založil, avšak v roce, v němž se začala vést pamětní kniha, již Buzicům hrad nepatřil, proto by se informace čerpané z této knihy obsahově nehodily do této práce. Další prameny, které se nacházejí v příbramském archivu, jsou z pozdějších let, ve kterých se již hrady povětšinou staly zříceninami. Oslovila jsem ale také Státní okresní archiv Rokycany, odkud mi byla zaslána *Kronika obce Skořice*. Tuto kroniku jsem využila pro zpracování hradu Dršťka, o jehož okolí a názvu se v kronice píše. Také v této kronice najdeme několik informací o pánech rodu z Homberka. Pro diplomovou práci jsem získala informace i ze Státního oblastního archivu v Třeboni, ve kterém je uložena Listina: *Cizí statky Třeboň (1205-1797) CS I, inv. č. 623*.

Osobně jsem navštívila Podbrdské muzeum v Rožmitále pod Třemšínem, kde se nachází expozice pánů z Rožmitálu. Další muzeum, které jsem navštívila, bylo Muzeum Českého krasu v Berouně, a to pobočku tohoto muzea v Hořovicích, Muzeum Hořovicka, kde se nacházejí nejrůznější nálezy, které byly objeveny během archeologického bádání na hradě Valdek. A posledním muzeem, které mi bylo velmi nápomocné, bylo Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech s expozicí o železářství na Rokycansku a Podbrdsku. V Rokycanech jsem osobně nebyla, ale využila jsem virtuální prohlídku, při níž jsem objevila keramické a kovové nálezy právě z Podbrdsku. V muzeích jsem tedy viděla několik hmotných pramenů.

Informace k tématu mé diplomové práce se nacházejí také v několika kronikách. Například Kosmas v *Kosmově kronice české*³ zmiňuje původ rodu Buziců a jejich velký význam skrze osobu Dětríška. O Dětríškově psal také Václav Hájek z Libočan ve své *Kronice české*⁴, v níž píše také celkově o předcích rodu Buziců. Dále jsem využila *Zbraslavskou kroniku*⁵, kde se v části Petr Žitavský zabývá historií pánů z Valdeka. Také *Kronika tak řečeného Dalimila*⁶ byla velmi přínosná, jelikož se v ní píše o pověsti, kdy Dětríšek chytil kance za uši a od té doby se mu říkalo Tuří roh, ale také je v této kronice zmínka o smrti Viléma Zajíce z Valdeka. Kroniky jsem také používala pro zpracování rozrodu buzických větví, ale o mnoha osobách neexistují žádné záznamy a ani není znám

³ BLÁHOVÁ, Marie, HRDINA, Karel., *Kosmova kronika česká*. Praha, 1972.

⁴ HÁJEK Z LIBOČAN, V. *Václava Hájka z Libočan Kronika česká*, III: Čechy vévodské, r. 1101-1253.

⁵ FIALA, Zdeněk, MERTLÍK, Rudolf, HEŘMANSKÝ, František, ŽITAVSKÝ, P. *Zbraslavská kronika =: Chronicon aulae regiae*, Praha, 1976.

⁶ KRČMOVÁ, Marie., VRBOVÁ, Hana. a BLÁHOVÁ, Marie. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha, 1977.

jejich příbuzenský vztah k ostatním členům rodu, proto nejsou všechny větve kompletně popsány.

Co se týče literatury, ze které jsem vycházela v této práci, je použita literatura kasteologická, ale i regionální. Nejvíce jsem pracovala s dvěma knihami, a to s dílem *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*⁷ od Tomáše Durdíka a *Hrady, zámky a tvrze království Českého*⁸ od Augusta Sedláčka, významného archiváře a historika 19. a počátku 20. století. V knize *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů* Tomáš Durdík popisuje velmi stručně historii hradů, ale zaměřuje se především na budovu a její využití a nejrůznější možnosti a teorie, které se snaží podložit, i když ne vždy je to možné. Ke každému hradu je také přiložen náčrt, jak zřejmě mohl půdorys vypadat. S tímto náčrtem jsem pracovala také při popisu budov, ale i v terénu, abych se mohla lépe zorientovat. Co se týče sbírky knih *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, tak ta se skládá z patnácti částí, které jsou rozděleny podle oblastí, kde se jednotlivé hrady nacházejí. V této práci jsem pracovala s díly 6, 7, 11, 13 a 14. V knize je většinou na začátku informací o jednotlivém hradu vložen půdorys celé stavby, jak zřejmě vypadal. August Sedláček popisuje především historii mnohem podrobněji než Tomáš Durdík v *Ilustrované encyklopedii českých hradů*, ale podrobně se věnuje také budově. Často se zaměřuje na vstupy k hradu a okolí hradů. V několika případech byl účastníkem objevu archeologických nálezů u hradů a takové informace také zařazuje do svých knih. V několika případech však došlo k rozlišným názorům mezi Tomášem Durdíkem a Augustem Sedláčkem. Jedná se například o vstup ke hradu Homberk. August Sedláček tvrdí, že mohl vést žebřík mezi skalami. Tomáš Durdík zastává názor, že cesta vedla spíše od nejvzdálenější skály. Od Tomáše Durdíka jsem využívala ještě knihu *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*⁹, kterou napsal společně s Pavlem Bolinou. Tuto knihu jsem využívala pro obecné informace o středověkých hradech a jejich typech. Další kniha, která si týká hradů, se jmenuje *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*¹⁰ od Miroslava Bělohlávka a spol., kdy jsem pracovala se čtvrtým dílem, jenž se věnuje oblasti západních Čech. Kniha je vizuálně velmi podobná *Ilustrované encyklopedii českých hradů*, s tím rozdílem, že v této knize se nevyskytují půdorysy, které přikládal Tomáš Durdík, ale nacházejí se zde fotografie jednotlivých objektů, o nichž se

⁷ DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 1999.

⁸ SEDLÁČEK, August et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého*. Praha, 1882–1927.

⁹ DURDÍK, Tomáš a Pavel BOLINA. *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*. Praha: Argo, 2001.

¹⁰ BĚLOHLÁVEK, Miroslav a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1985.

v knize píše. O nejrůznějších typech hradů a jejich prvcích píše Dobroslava Menclová v knize *České hrady*.¹¹ V knize se však zabývá i historií vzniku hradů celkově po Evropě. Vedle české kasteologické literatury jsem použila také německojazyčné dílo, a to *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser*¹² od Franze Hebera, jenž se věnoval hradům v 19. století. Český historik František Augustin Slavík napsal knihu *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*¹³, kde se podrobně věnoval vývoji hradu, později zámku Rožmitál. S Rožmitálem pod Třemšínem se pojí páni z Rožmitálu, kterými se zabývala Simona Kotlářová ve stejnojmenné knize *Páni z Rožmitálu*.¹⁴ Co se týče regionální literatury, jež jsem v práci využila, lze zmínit například Jana Čáka s knihami *Brdské toulání: vyprávění o jižní výspě brdského pohoří na Rožmitálsku*¹⁵ nebo *Střední Brdy: krajina neznámá*.¹⁶ Tato literatura byla velmi přínosná pro zpracování především hradů Třemšín a Valdek. Pro ukázkou několika pověstí, které se pojí s brdskými hrady, mi přišla jako přínosná kniha Václava Fryše *Podbrdské pověsti a příběhy*.¹⁷ Například Strašickými hrady se zabývali Jan Anderle a Vladimír Švábek, kteří sepsali krátkou knížku *Strašické hrady*¹⁸ o zříceninách hradů, které spadají právě do označení strašické hrady. Podobným stylem napsali Milan Novobilský a Petr Rožmberský krátké knihy o hradech Homberk *Hrad Homberk u Příkosic*¹⁹ a Dršťka *Hrad Dršťka u Skořic*²⁰, kde popisují nejrůznější nálezy a teorie k těmto hradům. A na závěr bych chtěla zmínit také knihu *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*, díl. 1²¹ od Františka Palackého, ve které se věnuje jak pánům z Rožmitálu, tak celkově původu rodu Buziců a jejich významu.

Postup, který jsem po celou dobu práce dodržovala, se skládal z nastudování pramenů a sekundární literatury. Tyto činnosti jsem uplatňovala k vypracování kapitol o rodu Buziců a jeho větví, o obecných informacích ohledně hradů a historie jednotlivých

¹¹ MENCLOVÁ, Dobroslava. *České hrady*. Praha: Odeon, 1976.

¹² HEBER, Franz. *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser*. Band 1, Prag: C.W. Medau und Comp., 1844.

¹³ SLAVÍK, František Augustin. *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. Rožmitál pod Třemšínem: Literární kruh, 1930.

¹⁴ KOTLÁŘOVÁ, Simona. *Páni z Rožmitálu*. České Budějovice: Veduta, 2008.

¹⁵ ČÁKA, Jan. *Brdské toulání: vyprávění o jižní výspě brdského pohoří na Rožmitálsku*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1983.

¹⁶ ČÁKA, Jan. *Střední Brdy: krajina neznámá*. Praha: Mladá fronta, 1998.

¹⁷ FRYŠ, Václav. *Podbrdské pověsti a příběhy*: Kopp, 2013.

¹⁸ ANDERLE, Jan a Vladimír ŠVÁBEK. *Strašické hrady*. Plzeň: Nadace České hrady, 1997.

¹⁹ NOVOBILSKÝ, Milan a Petr ROŽMBERSKÝ. *Hrad Homberk u Příkosic*. Plzeň: Nadace České hrady, 1995.

²⁰ NOVOBILSKÝ, Milan a Petr ROŽMBERSKÝ. *Hrad Dršťka u Skořic*. Plzeň: Nadace České hrady, 1995.

²¹ PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě, Dílu I. částka 1: Od prvověkosti až do roku 1125*. Praha: Gutenberg, 1928.

vybraných buzických hradů. Sloužily mi také k vytvoření si určité představy o budovách a okolí hradu. Tomu mi byly nápomocné také stránky Národního památkového ústavu, kde jsou zaznamenány téměř všechny mnou vybrané buzické hrady.²² Po nastudování těchto pramenů a literatury jsem navštívila osobně všechny vybrané hrady. Na místě jsem provedla terénní výzkum, kde jsem se zaměřovala na zbytky hradu, jeho okolí, opevnění, případně nejrůznější kameny či úpravy terénu, které v mnoha případech vznikaly z určitých důvodů. Po osobní návštěvě jsem své poznatky porovnávala s literaturou, převážně s *Ilustrovanou encyklopedií českých hradů* od Tomáše Durdíka nebo s knihou *Hrady, zámky a tvrze království Českého* od Augusta Sedláčka, v některých případech dokonce s oběma knihami. Po porovnání jsem se přiklonila k některé z variant, které tyto dva historici zastávali, což jsem odůvodnila vlastními poznatky právě z terénního výzkumu.

²² *Seznam památek*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10-08]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/seznam-pamatek>

1. Rod Buziců

Buzicové či Buzici byl český panský rod, který sídlil na území Čech. Byl to ve své době jeden z politicky nejvýznamnějších rodů vůbec. Buzicové obývali různé hrady a tvrze v Brdech, na Vltavsku v Litni, v Kostelci, v Lešanech, v Drahlíně, v Rožmitále či v Březnici.²³

1.1. Původ rodu Buziců

Podle Kosmovy kroniky, ale například i podle Františka Palackého, je předkem rodu Buziců Jetříšek Buzkovic či Dětríšek, jenž válčil proti Polákům v bitvě u Trotiny, kde roku 1110 zemřel.²⁴ Dle popisu z Hájkovy kroniky, kterou však musíme brát s rezervou, byl v této bitvě Dětríšek mužik starý, malý, nezbedný a do boje zapálený.²⁵ Za svého života byl členem Svatoplukovy družiny, a jak se píše v Kosmově kronice, jel po zavraždění knížete Svatopluka dokonce pro Otu II. Olomouckého.²⁶ Na základě těchto informací se Simona Kotlarová domnívá, že Dětríšek byl olomouckým beneficiářem.²⁷ Dětríšek měl syna Jiříka či Jurika, jenž sloužil jako maršálek knížete Vladislava. Jiřík/Jurik zemřel roku 1148 při křížové výpravě do Palestiny, což zaznamenal kronikář Vincencius.²⁸ Také František Palacký se vyjádřil ke smrti Jiříka, kdy jeho smrt označil jako pohromu.²⁹ Další generace rodu se po Jiříkovi rozdělila do samostatných větví.³⁰

Erb

Pro rod Buziců je známý symbol či znak, a tím je kančí hlava. Podle Nicolase Saunderse je kanec považován za pradávnu sílu přírody. Lidé měli z kance strach, zejména kvůli jeho rychlosti a agresivitě. Zároveň si však kance vážili, kvůli jeho bojovné odvaze a plodivé síle.³¹ Dalimil ve své kronice uvádí, že Jetříšek Buzkovic, jemuž se říkalo také Tuří roh, podle pověsti chytil za uši kance. Podobizna kance poté zdobila jeho štít.³²

²³ *Nadace na záchranu hradu Valdek*, s. 4.

²⁴ PALACKÝ, F. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*, díl. 1, část 1, s. 363 a BLÁHOVÁ, M. a HRDINA, K., *Kosmova kronika česká*, s. 173.

²⁵ HÁJEK Z LIBOČAN, V. *Václava Hájka z Libočan Kronika česká, III: Čechy vévodské, r. 1101-1253*, s. 44.

²⁶ BLÁHOVÁ, M. a HRDINA, K. *Kosmova kronika česká*, s. 173. (Jelikož byl Kosmas současníkem Dětríška, dají se brát jeho informace za důvěryhodně.)

²⁷ KOTLÁROVÁ, S. *Páni z Rožmitálu*, s. 11.

²⁸ EMLER, J. a TOMEK, V. V. *Fontes rerum Bohemicarum II*, s. 418.

²⁹ PALACKÝ, F. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*, díl. 1, část 2, s. 31.

³⁰ FRYŠ, V. *Podbrdské pověsti a příběhy*, s. 10.

³¹ SAUNDERS, Nicholas a KUČEROVÁ, Kristýna. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996, s. 84.

³² KRČMOVÁ, M., VRBOVÁ, H. a BLÁHOVÁ, M. *Kronika tak řečeného Dalimila*, s. 111.

Dodnes se však nenalezl žádný přímý důkaz, který by potvrdil informaci, že Jetříšek kančí hlavu ve znaku opravdu měl. Proto první jisté vyobrazení kance se nachází na erbů Oldřicha Zajíce z Valdeka z roku 1269. Zajícové z Valdeka, ale i Zajícové z Hazmburka mají totožné erby, rozdílnost je pouze v barvě podkladu.³³ Podle Vojtěcha Krále z Dobré Vody se rozdělují Buzici podle počtu hlav kance (resp. svině) na erbů. Nejvíce hlav sviní měli páni z Březnice, a to tři, páni z Rožmitálu měli jednu hlavu kance a zároveň jednoho lva ve skoku. Páni z Třemšína měli jednu hlavu svině a stejně tak páni z Homberka.³⁴

Pověst a skutečnost

Existuje také pověst, podle níž jsou Buzici údajnými potomky bájněho Bivoje. To je jedna z možných variant, proč mají Buzicové ve znaku hlavu kance. Ve skutečnosti se název Buzicové odvozuje od křestního jména Budislav, ve zkrácené formě Buzek či pouze Buz, jenž se u rodu Buziců vyskytuje velmi často.³⁵

1.2. Rozvětvení

Rod Buziců se dělí na několik větví, jednou z větví jsou páni z Valdeka, pod které patří Zajícové z Valdeka a Zajícové z Hazmburka. Do další větve patří páni z Rožmitálu, do nichž spadají i páni z Březnice a páni z Třemšína. Poslední dvě větve jsou páni z Homberka a Šelmberkové.³⁶

1.2.1. Páni z Valdeka

Jiřík, syn Dětríška, měl také potomky, a to Jurika či Jiříka Jiříkovice, jenž se narodil roku 1178. Zastával funkci úřadu královského stolníka (truksas) za vlády Přemysla Otakara I. Umírá roku 1209.³⁷ Zmíněné osoby jsou předky valdecké větve rodu Buziců, která začíná Oldřichem a Janem, syny Jiříka Jiříkovice. Jan patřil mezi významné osobnosti v církevním světě, byl nejprve pražským kanovníkem a časem scholastikem.³⁸ Roku 1227 se stal pražským biskupem a byl vysvěcen jako Jan II.³⁹ Jeho činnost byla velmi bohatá, proto se zachovalo také dostatek listin, například když roku 1234 vyměnil polovinu vsi

³³ *Nadace na záchranu hradu Valdek*, s. 4.

³⁴ KRÁL Z DOBRÉ VODY, Vojtěch. *Znaky rodů českých*. Praha: Společnost přátel starožitností českých, 1898, s. 13.

³⁵ KOTLÁROVÁ, S. *Páni z Rožmitálu*, s.10.

³⁶ *Nadace na záchranu hradu Valdek*, s. 4.

³⁷ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*, s. 174-175.

³⁸ FRIEDRICH, G. *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae II*, s. 116.

³⁹ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*, s. 174.

Hrušnice za Horosedly a nesrovnalosti sám doplatil.⁴⁰ Jan umírá roku 1236. Jaké máme informace o Janově bratrovi Oldřichovi? Oldřich sloužil jako královský truksas po svém otci pro Přemysla Otakara I. Oldřichovi se narodili tři synové, kteří se jmenovali Oldřich, Zdislav a Řehoř. Nejvýznamnější z bratrů byl Oldřich I. Zajíc z Valdeka narozený roku 1220. On jako první začal užívat přízvisko Zajíc z Valdeka, a právě díky Oldřichovi přibyl ve znaku rodu symbol zajíce. Oldřich je také zakladatelem hradu Valdek, který je součástí jeho jména. Funkce, které Oldřich vykonával, jsou nejvyšší číšník, purkrabí na hradu Loket a později na Pražském hradě. Táhl také do bitvy u Kressenbrunnu roku 1260 po boku Přemysla Otakara II. Ve svém životě se mimo jiné zasloužil o vznik augustiniánského kláštera Ostrov blízko hradu Valdek. Klášter Ostrov byl zasvěcen mučednici sv. Dobrotivé, podle níž klášter později nesl jméno. Oldřich zemřel roku 1271. Zanechal po sobě tři syny, kteří se jmenovali Budislav, Oldřich a Zbyslav.⁴¹ Budislav našel svoji kariéru v duchovním světě. Stal se pražským kanovníkem, a později mělnickým proboštem. Umírá roku 1291. Jeho bratr Oldřich (II.) zdědil po otci hrad Valdek, ale příliš informací se o jeho činnosti nedochovalo. Zemřel roku 1281. A třetí bratr Zbyslav z Třebouně či z Bobovic (Bubovic) byl z bratrů zřejmě nejznámější, jelikož za doby vlády Přemysla Otakara II. i Václava II. zastával funkci nejvyššího komorníka, tudíž měl mnoho významných funkcí a zároveň povinností. Stál také mezi osobnostmi proti Závišovi z Falkenštejna. Roku 1291 byl Zbyslav zavražděn pražskými měšťany Reichardem a Volframem, které sám věznil na příkaz Václava II.⁴² Jednou z nejvýznamnějších osobností rodu byl Vilém Zajíc z Valdeka, jenž se proslavil protihabsburským postojem.⁴³ Jeho jméno bylo poprvé zaznamenáno roku 1307.⁴⁴ Vilém Zajíc se zastával Jindřicha Korutanského v boji o český trůn, časem ho však opustil a přidal se na stranu Elišky Přemyslovny. Jeho velkým nepřítelem byl Jindřich z Lipé. Vilémovi se nelíbilo, že na české území vstupují cizí vojska. Tím si však zneprátelil Jana Lucemburského a ten Vilémovi odebral úřad podkomořího.⁴⁵ Vilém opustil Čechy a přešel k římskému králi Ludvíku Bavorovi, kde chtěl bojovat proti Rakušanům. Umírá však ještě před bojem v malé bitce mezi spojeneckými vojsky. Na jeho počest vznikl

⁴⁰ NOVÝ, Rostislav. *Listiny pražských biskupů XI.-XIV. století: (diplomaticko-správní rozbor)*. Praha: Universita Karlova, 1961, s. 53.

⁴¹ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*, s. 175.

⁴² FIALA, Zdeněk, MERTLÍK, Rudolf, HEŘMANSKÝ, František. ŽITAVSKÝ, P. *Zbraslavská kronika =: Chronicon aulae regiae*, Praha, 1976, s. 72.

⁴³ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*, s. 175.

⁴⁴ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II*, s. 921.

⁴⁵ GERLEOVÁ, J. *Páni z Valdeka a jejich sídla do 1. poloviny 14. století*, s. 36.

žalozpěv.⁴⁶ Vilémův bratr Zdislav ze Škarendorfu je údajně tatáž osoba jako Zbyněk ze Záluží, ale není o něm příliš mnoho informací.⁴⁷ Co se týče Viléma Zajíce z Valdeka, ten měl šest synů, dva Vilémy, dva Zbyňky a dva Oldřichy. Jeden Oldřich se stal pražským kanovníkem a děkanem pražské kapituly. Druhý z bratrů Oldřichů zdědil hrad Valdek.⁴⁸

1.2.1.1. Zajícové z Hazmburka

Vedlejší větví pánů z Valdeka jsou páni z Hazmburka, kteří se často pojí s pány z Žebráku, jelikož původně obývali tuto oblast. Oldřich Zajíc z Valdeka je považován za praotce pánů Zajíců a také za zakladatele zmíněného hradu Žebrák.⁴⁹ Jeho syn Oldřich II. hrady po otci zdědil (pro orientaci: byl bratrem Zbyslava z Třebouně). I Oldřich měl syna Oldřicha, který jako první nesl ve svém přízvisku „z Žebráku“. Oldřich z Žebráku měl dva syny, a to Oldřicha z Žebráku a Zbyňka z Žebráku.⁵⁰ Bratři byli velmi vážení, jelikož sloužili na královském dvoře u Jana Lucemburského, jak je dokázáno v listině z roku 1318.⁵¹ Oldřich byl pražským purkrabím a s králem Janem cestoval po cizích zemích. Časem přesídlil na hrad Zbiroh, tudíž již nebyl označován jako Oldřich ze Žebráku, ale Oldřich ze Zbirohu.⁵² Oldřich měl tři syny, kteří se jmenovali Zbyněk, Oldřich a Hynek. Hrad Žebrák předal svému bratrovi Zbyňkovi.⁵³ Zbyněk je pro pány z Hazmburka zřejmě nejdůležitější, jelikož roku 1335 začal vlastnit hrad Klepý s pozdějším názvem Hazmburk právě podle německého označení pro zajíce.⁵⁴ Získáním hradu Hazmburk je Zbyněk považován za praotce rodu pánů Zajíců z Hazmburka.⁵⁵ Zbyněk byl věřitelem Jana Lucemburského, ten mu přidělil do zástavy několik panství a vsí, čímž Zbyněk rozšířil své panství.⁵⁶ Roku 1336 Zbyněk vyměnil některé vsi. Důležité je, že směnil i svůj hrad Žebrák za hrad Budyni.⁵⁷ Časem ale žil pouze na hradě Hazmburk. Během svého života se vypracoval na nejvyššího komorníka královského dvora. Cestoval až do Palestiny, proto se mu přezdívá Zamořský.⁵⁸ Umírá roku 1370. Zbyněk měl tři syny, Zbyňka a Jana, ale oba brzy umřeli a zůstal pouze třetí syn Vilém z Hazmburka, jemuž byla předurčena

⁴⁶ *Fontes rerum Bohemicarum III*, s. 229-231.

⁴⁷ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III*, s. 774.

⁴⁸ *Nadace na záchranu hradu Valdek*, s.3.

⁴⁹ KRÁL Z DOBRÉ VODY, V. *Znaky rodů českých*, s. 13.

⁵⁰ GERLEOVÁ, J. *Počátky a vzestup pánů z Házmburka*, s. 25-26.

⁵¹ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III*, s. 187.

⁵² Tamtéž, s. 544.

⁵³ GERLEOVÁ, J. *Počátky a vzestup pánů z Házmburka*, s. 31.

⁵⁴ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV*, s. 96.

⁵⁵ *České památky: časopis pro přátele památek a historie*. Plzeň: Český svaz ochránců památek, 2.díl, 1994, s. 5.

⁵⁶ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III*, s. 242.

⁵⁷ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV*, s. 106.

⁵⁸ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XIV*, s. 4.

duchovní kariéra. Jelikož zdědil všechn majetek po otci, rozhodl se pro život diplomata. Majetek později přenechal synovci po Janu Zajíci Mikulášovi.⁵⁹ Sám Vilém měl podle Augusta Sedláčka šest synů – Zbyňka, Oldřicha, Viléma, Mikuláše, Jaroslava a Jana. Syn Zbyněk sloužil jako mělnický probošt a roku 1403 jako pražský arcibiskup. Nejblíže si byli Oldřich a Vilém. Po Oldřichově smrti získává veškerý jeho majetek Vilém, neboť Oldřich neměl žádného syna. Během husitských válek roku 1431 Vilém umírá. Měl dva syny – Zbyňka a Viléma.⁶⁰ Páni z Hazmburka byli celkově proti husitům, tudíž se stavěli na katolickou stranu. Neshody měli i s „husitským“ králem Jiřím z Poděbrad.⁶¹ Mikuláš Zajíc s bratrem Janem měli v držení také několik hradů na severu Čech, například hrad Kost.⁶² Zajícové z Hazmburka byl velmi úspěšný rod, ale ke konci své existenci již značně chudli. Ve 2. polovině 17. století vymírají.⁶³

1.2.2. Páni z Rožmitálu

Jako zakladatel rožmitálské větve rodu Buziců je označován Jaroslav. Jaroslav měl tři syny, a to Heřmana, Budislava a Jaroslava, který se později přezdíval z Březnice. O Heřmanovi se mnoho informací nedochovalo, ale o jeho bratrech přece jen víme o něco více.⁶⁴ Jaroslav sloužil ve funkci úřadu podstolníka a později přímo jako stolník (lat. dapifer). A třetí z bratrů, Budislav, byl zařazen mezi rádce českého krále. Budislavův syn Oldřich je zřejmě zakladatelem hradu Rožmitálu a prvním členem rodu, jenž začal používat přízvisko z Rožmitálu.⁶⁵ Podle Augusta Sedláčka mezi jeho charakteristiky patří především udatnost, jelikož v bitvě u Mühldorfu roku 1257 bránil celých devět dní město před nepřáteli společně s dalšími pány. Nakonec byli všichni páni zajati.⁶⁶ Oldřich měl čtyři syny, kteří se jmenovali Protiva z Rožmitálu, Budislav, Oldřich a Sezema. Co se týče Protivy, patřil také do blízkého okruhu krále, například svědčil u darovací smlouvy.⁶⁷ Protiva společně se svým bratrem Oldřichem žili válečným způsobem a byli obviněni za vzniklé škody. Kdežto třetí bratr Budislav byl přesným opakem a obětí se stal on sám. Byly mu odcizeny část dědictví vsi Hajany, finance nebo například koně. Co se týče čtvrtého bratra Sezema, stal se pánem Rožmitálu, ale jeho část prodal v roce 1347 proti

⁵⁹ GERLEOVÁ, J. *Počátky a vzestup pánů z Házmburka*, s. 60.

⁶⁰ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XIV*, s. 5-6.

⁶¹ *České památky: časopis pro přátele památek a historie*, roč. 1994, č. 2, s. 5.

⁶² SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XIV*, s. 5-6.

⁶³ *České památky: časopis pro přátele památek a historie*, roč. 1994, č. 2, s. 5.

⁶⁴ PALACKÝ, F. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*, díl. 1, s. 532.

⁶⁵ KOTLÁROVÁ, S. *Páni z Rožmitálu*, s. 12-13.

⁶⁶ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, s. 194-195.

⁶⁷ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III*, s. 119.

Oldřichově vůli pražskému arcibiskupství.⁶⁸ Sezema se s rodinou přestěhoval do Počedic.⁶⁹ V období po těchto čtyřech bratrech se však objevují jména Vincenc z Rožmitálu a Jan z Rožmitálu, ale nejsou dochované žádné prameny, které by uváděly příbuzenský vztah k nějakému z bratrů a ani k dalšímu významnému členu pánů z Rožmitálu, ke Zdeňkovi.⁷⁰ Zdeněk z Rožmitálu měl dobré vztahy s Bavyry ze Strakonice, jelikož si vzal za ženu Anežku, právě z rodu Bavorů. V roce 1404 se poprvé v listině vyskytuje vedle Zdeňka také jméno Jaroslav, což byl Zdeňkův syn.⁷¹ Jaroslavovo jméno je také zmíněno například roku 1433, kdy se účastnil svatomartinského sněmu.⁷² Zdeněk měl další dva syny a jednu dceru. Jmenovali se Jan z Rožmitálu a na Blatné, Zdeněk a Anna. Bratři Jan a Zdeněk se zastávali během husitských válek katolické strany a proti husitům bojovali. Dokonce se podepsali na list, který žádal, aby byl Mistr Jan Hus upálen.⁷³ Zdeněk měl během svého života spoustu sporů s Rožmberky, ale zároveň i dobré vztahy, kdy například za věrné služby předal Oldřich z Rožmberka správu nad některým svým majetkem právě Zdeňkovi.⁷⁴ Když byl Zdeněk starší, jel s českou výpravou za císařem Fridrichem III., aby vydal Ladislava Pohrobka, jenž se stane českým králem. Zdeněk byl také zastáncem Jiříka z Poděbrad a chtěl, aby získal funkci zemského správce, proto pro něj hlasoval.⁷⁵ Co se týče dětí Jana z Rožmitálu a na Blatné, měl celkem čtyři, a to Jaroslava Lva, Johanu, Protivu a Hedviku. Jaroslav Lev a Johana jsou dvě osobnosti, které zřejmě nejvíce proslavily rod pánů z Rožmitálu.⁷⁶ Jaroslav volil Jiříka za správce země a v té době byli již příbuzní, jelikož Johanka si vzala Jiříka z Poděbrad za manžela již v roce 1450. Jaroslav sloužil ve službách švagra Jiřího. Často jej a svou sestru doprovázel na nejrůznější politická jednání. V roce 1464 získal hodnost nejvyššího zemského sudího. Také cestoval po Evropě a snažil se o vytvoření tzv. organizace společných branných sil křesťanských zemí, jež nebyla úspěšná. Navštívili Německo, Anglii, Burgundsko, Francii, Španělsko, Portugalsko a Itálii. Za svého života získal Jaroslav Řád zlatého rouna.⁷⁷ Umírá roku 1485. Jaroslav měl tři děti, tedy Zdeňka Lva a dvě dcery, a to Kateřinu a Johanu. Po smrti jejich otce však byli všichni ještě velmi

⁶⁸ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, s. 194.

⁶⁹ KOTLÁROVÁ, S. *Páni z Rožmitálu*, s. 14.

⁷⁰ Tamtéž, s. 14–15.

⁷¹ Tamtéž, s. 18.

⁷² PALACKÝ, F. *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské – III*, s. 416.

⁷³ Tamtéž, s. 188.

⁷⁴ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*, s. 260.

⁷⁵ KOTLÁROVÁ, S. *Páni z Rožmitálu*, s. 22.

⁷⁶ Tamtéž, s. 24.

⁷⁷ *České památky: časopis pro přátele památek a historie*, roč. 1994, č. 2, s. 5.

mladí, tak se jejich poručíkem stal Jan Zajíc z Hazmburka. Zdeněk se stal královským purkrabím a nejvyšším zemským soudcem.⁷⁸ Zdeňkova teta, královna Johanka, byla katolička a velmi pomáhala svému manželovi jak v náboženských otázkách, tak i v politickém dění. Měli spolu syna Hynka, dceru Ludmilu, ale Jiří měl z prvního manželství s Kunhutou ze Šternberka několik dalších dětí. Johana, již jako vdova, trávila většinu svého času ve věnném městě Mělníku. Páni z Rožmitálu se po celá staletí nepřátelili s pány z Rožmberka, navzájem si i přebírali majetek.⁷⁹ Časem ale ztratili vliv, jenž měli, a posledním potomkem pánů z Rožmitálu byl Bernard Antonín, který zemřel ve 2. polovině 18. století.⁸⁰

1.2.2.1. Páni z Třemšína

Vedlejší větví pánů z Rožmitálu jsou páni z Třemšína. Prvním známým pánem z Třemšína je Beneš z Třemšína. Pomáhal při sporu arcibiskupa Arnošta z Pardubic s Oldřichem z Rožmitálu. O dětech Beneše z Třemšína se nedochovaly žádné zprávy. Mezi další pány z Třemšína patřil Henzlín Zbyněk z Třemšína, jenž měl za ženu Markétu. Po Henzlínovi je zaznamenán Hroch z Třemšína, ale mnoho informací se o něm nedochovalo.⁸¹ Ke konci 14. století se stal pánem Třemšína jakýsi Diviš z Třemšína. Společně se svojí ženou Ofkou měli dva syny, Herše a Jodoka (Jošta). Herš zemřel mladý hned po smrti svého otce Diviše. Druhý syn Jodok upadl do zajetí a nějaký čas byl zcela nezvěstný. Po propuštění se Jodok snažil získat zpět majetek po svém otci. Vzdálený příbuzný Jan Zajíc z Třemšína se s Jodokem soudil o majetek po otci Divišovi, soud však vyhrál Jodok.⁸² Jodokova manželka se jmenovala Anna ze Zlaté, ale neměli spolu žádné potomky, o kterých by se vědělo. Dalším pánem z Třemšína byl Beneš z Třemšína, jenž ale v této oblasti příliš nesídlil. Co se týče husitských válek, stáli páni z Třemšína na katolické straně, například Jan Zajíc z Třemšína bojoval ve vojsku královny Žofie. Dále například Beneš z Třemšína, který válčil v Zikmundově vojsku a roku 1420 zemřel v bitvě u Vyšehradu.⁸³ Patronem již zmíněného hvozďanského kostela byl Mikuláš Vepř z Třemšína či Svinda z Třemšína.⁸⁴

⁷⁸ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, s. 195.

⁷⁹ SLAVÍK, F. A. *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*, s. 56-57.

⁸⁰ Tamtéž, s. 59.

⁸¹ Tamtéž, s. 39.

⁸² SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, s. 202.

⁸³ SLAVÍK, F. A. *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*, s. 40.

⁸⁴ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, s. 203.

1.2.2.2. Páni z Březnice

Páni z Rožmitálu mají další vedlejší větev, a to pány z Březnice. Přízvisko „z Březnice“ se poprvé vyskytlo u Štěpána z Březnice, jenž žil ve 14. století. Jako další pán z Březnice je označován Vchyna z Březnice. Následoval ho Majnuš z Březnice, který stál během husitských válek na straně husitů. Po něm přišel Petr Majnuš z Březnice pracující pro Jana Bechyně z Lažan. Ve 2. polovině 15. století byl pánem Březnice Bušek z Březnice. Dobře znal okolní krajinu a obchodoval s loukami a lesy. Pro konec 15. století je pro Březnici důležitý Jiřík Majnuš z Březnice, strýc Markéty z Březnice. Právě za Jiříka ztratili páni z Březnice vliv, jelikož se zadlužil a poté brzy přišel i o své panství.⁸⁵

1.2.3. Páni z Homberka

První doložený zástupce pánů z Homberka, další větve rodu Buziců, se jmenuje Heřman z Homberka. Patřil do opozice vůči Závíšovi z Falkenštejna, tudíž byl na straně krále Václava II., kterému roku 1284 sliboval věrnost.⁸⁶ S nejistotou se uvádí zřejmě otec Heřmana, a to Božděj z Mešna, který je možným předchůdcem pánů z Homberka. Možností však je i varianta, že Božděj z Mešna nebyl vůbec s Heřmanem příbuzný, pouze Heřman získal území, které dříve patřilo právě Boždějovi z Mešna.⁸⁷ Heřman měl dva syny, a to Jana a Heřmana.⁸⁸ Jan z Homberka měl čtyři syny, kteří se jmenovali Jaroslav, Blech, Ješek a Jiřík. Vedlejší větev pánů z Homberka tvoří páni ze Štěnovic, jež začínají Jaroslavem, synem Jana z Homberka. Finanční situace pánů ze Štěnovic nebyla příliš dobrá, proto se Jaroslav rozhodl obnovit těžbu stříbra v Bambouskách, které se nacházejí blízko dnešních Chválenic. Co se týče Jaroslava a jeho potomků, měl nejvíce dětí ze všech sourozenců. Své dva syny pojmenoval Jaroslav a Jan Hájek a dcery Bužka, Ofka a Hercie nebo také Herka.⁸⁹ Jan byl v mládí poslán do Německa. Jeho bratr Jaroslav měl syna Heřmana a Heřman syna Zbyňka a Jana, jenž byl také poslán do Německa, ale když se vrátil, neuměl už česky.⁹⁰ Heřman se proslavil kvůli své loupeživé činnosti. On sám se akcí přímo neúčastnil, ale organizoval a vysílal své loupežníky. Krádež církevního majetku byla trestána hrdelním trestem, na což doplatil sám Heřman. U něj byly totiž nalezeny tři prsteny, jež byly odcizeny biskupovi. Heřman byl tedy po tomto usvědčení

⁸⁵ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VII*, s. 52-53.

⁸⁶ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II*, s. 569.

⁸⁷ EMLER, J. *Libri confirmationum 1/1*, s. 152.

⁸⁸ PALACKÝ, F. *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské – I*, s. 186.

⁸⁹ NOVOBILSKÝ, M. a ROŽMBERSKÝ, P. *Hrad Homberk u Příkosic*, s. 9.

⁹⁰ MARHEVSKÁ, Eva. *Páni z Homberka*. Česká genealogická a heraldická společnost v Praze, Genealogické a heraldické listy, 3-4/1999, s. 2.

ze zločinu s'at.⁹¹ Dalším pánem byl Blech, jemuž se narodil syn Sezema, který byl zavražděn od Rožmberských. Bratřenci Jaroslav a Sezema byli považováni za vzácné muže, jak je zapsáno v listině z roku 1395.⁹² Blech měl ještě dceru Barboru, o které se však moc nepíše. Blechův bratr Ješek se nikdy neoženil a neměl děti. Pro svoji krutou povahu byl zabit sedláky na posvícení v Trokavci. Poslední z bratrů Jiřík, přezdívaný Zintro, se stejně jako jeho bratr Ješek nikdy neoženil a byl zavražděn nižším lidem, a to rybáři na Rokycansku.⁹³

O vymření pánů z Homberka existují dvě teorie. Jednou je názor Augusta Sedláčka, který tvrdí, že Homberkové vymřeli v 15. století⁹⁴, stejně jako je uvedeno v kronice obce Skořice,⁹⁵ ale Eva Marhevská ve svém článku uvádí, že žili i v 16. století, což je spíše pravděpodobné, jelikož dokládá i jména potomků. Možným důvodem, proč se o těchto posledních pánech z Homberka příliš neví, je to, že se jako nekatolická šlechta kvůli možnému pronásledování odstěhovali z Čech.⁹⁶

1.2.4. Páni ze Šelmberka

Další, tentokrát ale menší větví rodu Buziců jsou páni ze Šelmberka, jindy nazýváni jako páni z Křimina. Předek těchto pánů se jmenuje Přibyslav z Křimina, jenž vlastnil hrad Šelmberk.⁹⁷ Ve 14. století se potomci Přibyslava usídlili na Moravě. Na tomto území vlastnili hrad Kraví Hora, Dřevohostice a Prostějov. Veškerý jejich majetek připadl rodu Šternberků.⁹⁸ Nejznámější postavou rodu byl Jan ze Šelmberka, jelikož zastával významné zemské úřady, jako například nejvyšší kancléř nebo nejvyšší komorník Českého království. Jeho jméno však bylo v té době pošpiněno spojitostí s Jednotou bratrskou, ale díky jeho vysokému postavení mu toto spojení neuškodilo. Vlastnil například hrad Trosky nebo Kost, ale připadl mu do vlastnictví také Přerov nad Labem po pánech ze Stráže. Po Janově smrti význam pánů ze Šelmberka začíná upadat. Na konci

⁹¹ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XIII*, s. 75-76.

⁹² EMLER, J. a TINGL F. A. *Libri confirmationum 5*, s. 241.

⁹³ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XIII*, s. 76.

⁹⁴ Tamtéž, s. 76.

⁹⁵ Státní okresní archiv Rokycany, *Kronika obce Skořice*, s. 32.

⁹⁶ MARHEVSKÁ, E. *Páni z Homberka*, s. 23.

⁹⁷ *České památky: časopis pro přátele památek a historie*, roč. 1994, č. 2, s. 4.

⁹⁸ HALADA, Jan a František DOUBEK. *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. Praha: Akropolis, 1999, s. 547.

16. století páni ze Šelmberka vymřeli.⁹⁹ I páni ze Šelmberka měli na štítu hlavu kance, ale časem ji změnili na jelení parohy.¹⁰⁰

⁹⁹ *České památky: časopis pro přátele památek a historie*, roč. 1994, č. 2, s. 4.

¹⁰⁰ KRÁL Z DOBRÉ VODY, V. *Znaky rodů českých*, s. 13.

2. Hradý obecně

Vznik a vývoj hradu neprobíhal po Evropě všude stejně, ale můžeme pozorovat podobné stavby a stavební prvky směrem spíše od jihozápadu Evropy k jejímu severovýchodu. Ojedinelé nejstarší hradý na území Čech, jež byly postaveny již převážně z kamenného zdiva, pocházejí z 12. století. Až od 30. let 13. století ale začaly být kamenné hradý hlavním typem opevněného panského sídla. Než nastoupila architektura vrcholného středověku, převládal typ opevnění dnes nazývaný hradiště. Podle Tomáše Durdíka je hradiště název pro místo, kde byl situovaný hrad. (Podobný příklad jako tvrziště a tvrz nebo dvořiště a dvůr.) Původně se však taková území nazývala také hradý. Pro správné pochopení označení je třeba dodat, že se ale jedná o raně středověké hradý (v dnešní terminologii tedy hradiště), nikoliv o klasický hrad z vrcholného středověku.¹⁰¹

2.1. Opevnění hradišť a hradů

Existuje několik typů opevnění. Pokud je budeme dělit podle materiálu, ze kterého jsou postaveny, pak sem patří valy kamenné, valy z hlíny nebo spečené. Když se však budou rozlišovat podle terénu, pak můžeme v této kategorii najít například hradiště ostrožná, rovinná, blatná nebo výšinná. Dále se v *Encyklopedii hradišť v Čechách* uvádí dělení podle druhu fortifikace, a to na lineární a bodovou. Lineární fortifikace je typická celkovým uchopením krajiny a snahou o zabezpečení z vnější strany. Bodová fortifikace zabezpečuje malé území jen pro určitý počet osob.¹⁰² Důležitou součástí opevnění je brána – vstup, kdy se přerušuje opevnění, a tím se toto místo stává nejzranitelnějším při dobývání. Brána může vypadat jako průchod, v mnoha případech se dřevěnou věží. Dále se stavěly jako vchod kamenné bašty se dřevěnou stěnou. Vjezdy byly často oddělené mohutnými valy.¹⁰³ U hradu se rovněž mnohokrát nacházely příkopy s palisádou, jež měly také chránit hrad před napadením od nepřátel. Časem byla konstrukce opevnění kvalitnější, ale i náročnější. Jednalo se například o několik metrů širokou hradbu, v jejímž středu se nacházel především dřevěný materiál ve formě roštů naskládaných vodorovně a kolmo. V několika případech se hradba zakrývala nasucho kladeným kamenem, jako ochrana před případným požárem.¹⁰⁴ Hovoříme-li o opevnění, měli bychom jistě také

¹⁰¹ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 14.

¹⁰² ČTVERÁK, Vladimír. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha: Libri, 2003, s. 13.

¹⁰³ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 15.

¹⁰⁴ MENCLOVÁ, D. *České hradý*, s. 55.

zmínit parkán, jenž je součástí opevnění. Nachází se před hradbami a jeho součástí byla nižší zeď bránící přístupu k hlavní hradbě.¹⁰⁵

2.2. Hradý vrcholného středověku

Hradý se mohou dělit podle různých aspektů, tedy například podle osobnosti, která hrad nechala postavit; zde můžeme rozlišovat hrad královský, panský či rytířský, církevní či měšťanský. Dalším dělením může být rozdělení podle umístění, tedy hrad vodní, skalní nebo například ostrožní. V této práci jsou však hradý rozděleny podle své dispozice.¹⁰⁶

Hrad přechodného typu

Od 30. let 13. století se začaly stavět šlechtické hradý, které se dělily na hrad přechodného typu, hrad s obvodovou zástavbou a hrad typu francouzského kastelu. Pro hrad přechodného typu je typické valové opevnění, což je ale pozůstatkem po předchozí stavbě, a to hradišti. Rozdíl ve valovém opevnění hradiště a hradu spočívá v tom, že u hradů se do opevnění stavěly obytné budovy.¹⁰⁷

Hrad s obvodovou zástavbou

Hrad s obvodovou zástavbou patří spíše ke královským hradům než k hradům šlechtickým. Jedná se o zástavbu s mnoha dalšími stavbami. Vnější strana těchto menších přístavků tvořila část opevnění. Pro lepší komfort se časem hradý rozšiřovaly a přistavovalo se více místností. Z tohoto typu vnikl hrad typu středoevropského kastelu, jenž se vyznačuje podobným popisem jako hrad s obvodovou zdí.¹⁰⁸

Hrad francouzského kastelu

Dalším možným hradem je již zmíněný typ francouzského kastelu, u které se stala obrana velmi důležitým prvkem. Na rozdíl od předchozích typů hradů, kde byla obrana pouze pasivní, je u hradu typu francouzského kastelu obrana aktivní. Důležitá je tedy spodní část hradu, ale pro horní část jsou typické například věžice, ze kterých se také střílelo.¹⁰⁹

¹⁰⁵ MENCLOVÁ, D. *České hradý*, s. 50.

¹⁰⁶ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 7.

¹⁰⁷ DURDÍK, T. a BOLINA, P. *Středověké hradý v Čechách a na Moravě*, s. 76.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 80–81.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 88–89.

Hrad bergfritového typu

Zapomenout bychom neměli ani na bergfritový hrad, v jehož přední části byla postavena okrouhlá věž, určená jako útočiště pro obránce, na niž se bylo možno dostat pouze po odnímatelném mostě. Označení pro tento typ hradu se začalo používat až v 19. století.¹¹⁰ Co se týče paláce, ten byl situován vždy do nejbezpečnější části. Věž a palác spojovaly hradby, v nichž se nacházela brána. Ve 2. polovině 13. století se začala stavět věž s břitem, za její výhodu můžeme považovat vytaženou ostrou hranu. Pokud došlo k útoku na věž, střely pod ostrým úhlem dopadly na věž, a tudíž nebyly nebezpečné.¹¹¹

Hrad donjonového typu

Ve 2. polovině 13. se objevuje u obvodové zástavby čtverhranná obytná věž donjon, která sloužila jako obydlí a středisko pro pána, proto byla pojmenována *dominatio*, z čehož vznikl francouzský název donjon.¹¹²

Hrad s plášťovou zdí

U menších hradů se vyskytuje plášťová zeď, která se stavěla u hradu bez věže. Obrana hradu tedy závisela na široké a vysoké obvodové hradbě. Za hradbou jsou situovány ostatní stavby, jež se nacházejí v bezpečí.¹¹³

2.3. Funkce hradu

Středověké hrady měly několik funkcí. Mezi nejčastější funkce patří funkce rezidenční, obranná, ekonomická, společenská/reprezentační nebo správní.¹¹⁴

Rezidenční funkce

Slovo *rezidenční* pochází z latinského slova *residentia*, což znamená sídlo, pobyt.¹¹⁵ Jak tedy již překlad naznačuje, hrady s rezidenční funkcí sloužily jako stálá sídla pro majitele hradu. Důležitou stavbou byl tudíž palác, který lidé obývali, ale také donjon, jenž měl též obytnou funkci. Časem se kladl důraz i na pohodlí.¹¹⁶

¹¹⁰ MENCLOVÁ, D. *České hrady*, s. 50.

¹¹¹ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 16-17.

¹¹² MENCLO MENCLOVÁ, D. *České hrady*, s. 18.

¹¹³ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 174.

¹¹⁴ *Hradní zříceniny Jižních Čech*. Národní památkový ústav. Územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, s. 1.

¹¹⁵ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Sv. 21, Praha: J. Otto, 1904, s. 585.

¹¹⁶ DURDÍK, T. a BOLINA, P. *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*, s. 76.

Obranná funkce

Obranná nebo také vojenská funkce se vyskytovala alespoň částečně téměř na každém hradě. Aby byla splněna tato funkce, vybíral se zejména vhodný terén, stanoviště a podoba hradu se podle toho přizpůsobila.¹¹⁷ S vývojem nových vojenských technologií se upravovala i podoba a okolí hradu. Pro obranu a zároveň také ochranu hradu sloužila hradba, často s ozubeným zakončením, tzv. cimbuřím. Před hradbou se často nacházel parkán, což je nižší zeď, na kterou mohla být napojena například bašta. Před parkánem se mnohdy objevoval ještě příkop, aby bylo obtížné se ke hradu dostat. A z druhé strany příkopu se mohl vyskytovat val. U příkopu mohla být ještě orientovaná palisáda. Zapomenout by se jistě nemělo ani na věž, která měla pro hrad obrovský význam. Nejdříve se stavěly věže hranaté, ale poté i kulaté. Věže patřily bezesporu mezi nejdůležitější části hradu, jelikož jejich výška převyšovala samotnou budovu hradu a vojáci či strážci z ní mohli dobře pozorovat okolí.¹¹⁸

Ekonomická funkce

V případě, že měl hrad ekonomickou funkci, panstvo vybíralo peněžní či naturální dávky od poddaných nebo se na panské půdě nacházelo několik přírodních zdrojů či produkce výrobků, jež svému pánu vydělávaly finanční prostředky. Tím se stávali majitelé bohatšími a časem mohli svůj majetek rozšiřovat. U hradů s takovou funkcí se často vyskytoval například rybník, jenž sloužil jako zdroj vody, ale mohl být také využit jako sádka.¹¹⁹ Rovněž byl často u hradů situován mlýn a mouka se pak mohla prodávat do okolí. Co se týče dalších plodin, jež se u hradů pěstovaly, neměli bychom zapomenout ani na chmel. Na hradě či v podhradí byl pak zřízen pivovar, ze kterého si poddaní mohli kupovat tento nápoj. Pokud se hrad nacházel v blízkosti naleziště nějakého kovu, mohl pán hradu kov těžit nebo přímo zřídit kovárnu.¹²⁰

Společenská funkce

Co se týče společenské funkce, na hradech se konaly nejrůznější akce jako rytířské turnaje nebo například hostiny. Na hradech se stavěly sály pro nejrůznější důležité formální příležitosti. Vzhled sálu byl velmi důležitý, jelikož reprezentoval nejen majitele hradu

¹¹⁷ *Hradní zříceniny Jižních Čech*. Národní památkový ústav. Územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, s. 1.

¹¹⁸ MENCLOVÁ, D. *České hrady*, s.50.

¹¹⁹ DURDÍK, T. a BOLIN, P. *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*, s. 186.

¹²⁰ Tamtéž, s. 13.

a jeho bohatství, ale také samotného stavebníka. Tomu odpovídá i výzdoba či výmalba sálu. Vedle sálů se za reprezentační symbol považovaly i hradní kaple.¹²¹

Správní funkce

Správní funkce souvisí s královskými hrady, které tvoří tzv. síť hradů. Královské hrady na území království sloužily jako opora pro správu krajů. Ale i šlechtické hrady měly správní funkci, která se pojila se správou panství.¹²²

¹²¹ *Hradní zříceniny Jižních Čech*. Národní památkový ústav. Územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, s. 1.

¹²² DŮRDÍK, T. a BOLINA, P. *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*, s. 139.

3. Vybrané hrady rodu Buziců

3.1. Hrad Dršťka

Hrad se nachází na okraji Brd na skalním hřebeni u obce Skořice. Obdobně jako u některých dalších brdských hradů vedla obcí stezka až do Rožmitálu. Malý, ale pevný hrad Dršťka byl postaven jako středisko panství s několika vesnicemi. Dnes je tedy jedním z mála zaniklých sídlištních komplexů v Česku, jejichž součástí je hrad.¹²³ Hrad Dršťka má název zřejmě odvozený ze staročeského dřieščie (větroví) či dřieždie (křoví), další možné odvození je od tvaru skal, jež připomínají drsný žaludek skotu.¹²⁴ V kronice obce Skořice se však vyskytuje varianta, že se jedná o hrad Držka, nikoli Drška, jelikož název pochází od slovního spojení „držeti na uzdě“.¹²⁵ Hrad má i další zcela odlišné názvy, a to Ramsperk či Ronšperk podle heraldického zvířete berana (středohornoněmecky Ram) Dobrohostů z Ronšperka, nebo Lozumberg či Losenberg.¹²⁶

Dějiny hradu

Hrad založil rod Buziců, ale později patřil dalšímu rodu erbu berana, v němž byl prvním známým příslušníkem Zdeslav z Osvračína. Zdeslav je spojován s premonstrátským klášterem v Teplé, kde roku 1289 svědčil při obdarování. Zdeslavův syn Nachval z Osvračína půjčoval peníze samotnému panovníkovi, a tak mu připadly do zástavy královské vsi Hrádek, Dobřív a Kuškov na Rokycansku.¹²⁷ Po Nachvalově smrti získali majetek jeho dva synové, a to Dobrohosta a Zbyslav. Starší syn Zbyslav byl purkrabím na Horšovském Týně ve službě pražského arcibiskupa. Poté, co zemřel jeho otec, převzal správu hradu Osvračín. Majetek na Rokycansku zdědil po Nachvalovi z Osvračína jeho mladší syn Dobrohost, který je pro hrad Dršťka důležitý. Získal také Dvorec, což byl hospodářský dvůr, a Dobrohost získal označení Dobrohost z Ronšperka na Dvorci.¹²⁸ První písemná zmínka o hradu Dršťka pochází z roku 1390 a je z ní patrné, že hrad byl v držení čtyř synů Dobrohosta z Ronšperka, jenž údajně založil hrad Dršťka. Synové se jmenovali Nechval, Sezem, Břeněk a Zdeněk.¹²⁹ Později hrad zůstal pouze Břeňkovi, který byl stejně jako jeho bratři na straně katolického vojska během husitských válek,

¹²³ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 126.

¹²⁴ NOVOBILSKÝ, M. a ROŽMBERSKÝ, P. *Hrad Dršťka u Skořic*, s. 5.

¹²⁵ Státní okresní archiv Rokycany, *Kronika obce Skořice*, s. 27.

¹²⁶ BĚLOHLÁVEK, M. a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*, s. 70.

¹²⁷ NOVOBILSKÝ, M. a ROŽMBERSKÝ, P. *Hrad Dršťka u Skořic*, s. 3-4.

¹²⁸ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XIII*, s. 81-82.

¹²⁹ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV*, s. 691.

a tak se hrad stává oporou pro Zikmundova vojska.¹³⁰ Pravděpodobně se husité snažili hrad dobrý, al neúspěšně.¹³¹ Hrad Dršťka společně s dalším Břeňkovým majetkem byl po jeho smrti prohlášen za královskou odúmrť, jelikož Břeněk byl bezdětný. Panovník dal hrad Dršťka Oldřichovi z Rakové a Radyně. To se však nelíbilo synům Zdeňka Kolvína z Ronšperka, kteří si mysleli, že mají nárok na hrad po svém příbuzném Břeňkovi. Páni z Ronšperka hrad nezískali, ale dostali odstupnou částku v penězích od Oldřicha z Rakové a Radyně. Ten údajně hrad ponechal Václavovi Lukovi z Račina, poté se hrad připojil k rožmitálskému panství.¹³² O hrad sice mělo zájem několik lidí, ale Břeněk byl zřejmě posledním majitelem, který na hradě sídlil. Od té doby byl hrad opuštěný a začal chátrat.¹³³ Od roku 1958 začal být hrad památkově chráněn a o šest let později, v roce 1964, byl zapsán do seznamu kulturních památek. Avšak v roce 1987 bylo rozhodnuto o zrušení zápisu ve státním seznamu kulturních památek.¹³⁴

Budova a okolí hradu

Stavba byla situována na skalnatém hřebeni. Jedná se o hrad se čtverhranným donjonem.¹³⁵ Na nejvyšší skále bylo situováno jádro hradu, které bylo tvořeno čtverhrannou obytnou věží, či věžovitým palácem s přihrazeným dvorkem a hlavní budovou. Dvě zdi z této věže na místě hradu stojí dodnes. Tloušťka obvodové zdi byla 2,2 metru a půdorys věže měřil 10 x 10 metru. V blízkosti věže se nacházela dvouprostorová budova. Na nižších skalách bylo tedy umístěno předhradí. V přední části hradu se nacházel příkop, za nímž stála pouze obranná část. Z jedné strany hradu se tyčila skála, jenž nesla stavbu s dřevěnou konstrukcí. Mezi touto skálou a střední částí hradu se nacházela další zástavba, z níž jsou dodnes dochovány části domu.¹³⁶ Přístup na jedno z nádvoří byl chráněn suchým příkopem s valem a završen velkými kameny. Přístup ke hradu byl obtížnější kvůli močálu, který se nalézal pod tímto příkopem.¹³⁷ V přední části skal se nacházely hospodářské budovy jako stáje, seníky, sýpky nebo například seníky či

¹³⁰ BĚLOHLÁVEK, M. a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*, s. 70.

¹³¹ ROŽMBERSKÝ, Petr a NOVOBILSKÝ, Milan. *Panská sídla v Mirošově*. Plzeň: Nadace České hrady, 2006, s. 8.

¹³² SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XIII*, s. 82.

¹³³ NOVOBILSKÝ, M. a ROŽMBERSKÝ, P. *Hrad Dršťka u Skořic*, s. 8.

¹³⁴ *Zřícenina hradu Dršťka/Losumberk*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-8-16]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/zricenina-hradu-drstka-losumberk-145287>

¹³⁵ Donjon je podle Tomáše Durdíka velká čtverhranná obytná věž, jež není ale považována za hlavní stavbu, ve které se bydlelo, ale není ani plnohodnotná, co se týče obrany. (DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 17.)

¹³⁶ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 126.

¹³⁷ Státní okresní archiv Rokycany, *Kronika obce Skořice*, s. 20.

obydli pro posádku a služebnictvo. Součástí hradu byla také kovárna, což dokazuje železná struska, jež byla během archeologického bádání nalezena. V blízkosti hospodářství se též nacházel rybník s třicet metrů dlouhou hrází.¹³⁸ Pod hřebenem byla situována vesnice, po které se dnes údajně také dochovaly reliéfní relikty.¹³⁹ Dodnes se však přesně neví, kde přesně byl vchod do hradu.

Terénní výzkum

Podle pozůstalého zdiva je jasné, že se opravdu jedná o donjon, jelikož bylo zdivo postaveno do čtverce. Na skalách je zřejmé, že na nich probíhaly úpravy, a to pravděpodobně výseky pro příkop. Nad skálou se dochovala poměrně velká část zdi samotného hradu. A pod skálou návštěvník nepřehlédne velký kopec kamenů, což je zřejmě část zříceného zdiva. V žádné literatuře se nepíše o kruhu, na jehož místě stála zřejmě nějaká věž, jelikož se na obvodu kraje nacházejí poskládané kameny. Tato věž však není nikde zakreslena.¹⁴⁰ Za další variantu funkce tohoto kruhu bychom mohli považovat studnu, což je však velmi nepravděpodobné, jelikož pod hradem byl rybník. Za další zajímavost považujeme otázku vchodu do hradu. Většina autorů uvádí vchod na straně, kde se nacházel již zmíněný rybník, jehož pozůstatky jsou také velmi dobře patrné. Otázka k zamyšlení zní, zda byl vchod opravdu situován tímto směrem, tedy směrem k rybníku, nebo spíše na opačnou stranu, kde se zřejmě nacházela hospodářská stavení a která spíše odpovídá pravděpodobné poloze vchodu na hrad.

Zajímavosti

Pověst o třech pannách

K tomuto hradu se také váže zajímavá pověst. Mezi troskami hradu se prý zjevují tři panny. Jsou oblečeny v bílém rouchu a na hlavách mají zelené věnečky. V období léta tančily a sundaly si vzácné pleny. Jednou jeden muž viděl tančit panny, a když byly oddány tanci, vzácné pleny ukradl. Panny na něj volaly a za navrácení plen mu slibovaly, že už nikdy nebude mít kašel ani rýmu. Muž pleny stále nevracel, ale když se blížil k domovu, začal se dusit a celý zmodral v obličejí. Rozhodl se tedy pleny odhodit a v tu chvíli se mu ulevilo.¹⁴¹

¹³⁸ Státní okresní archiv Rokycany, *Kronika obce Skořice*, s. 27.

¹³⁹ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 126.

¹⁴⁰ Rozhovor s Mgr. Jiřím Schmidtem vedený Kristýnou Buckovou, Příbram 6.11. 2023.

¹⁴¹ NOVOBILSKÝ, M. a ROŽMBERSKÝ, P. *Hrad Drštica u Skořic*, s. 14.

Pověst o kostlivci

Další pověst vypráví o půlnočním zjevení, kdy z hradu vycházejí kostlivci. Ti drží křížky a kropenky. Skály, na kterých stojí zřícenina hradu Dršťka, na kostlivce reagují otřesy a po bocích skal se valí ohnivá kola a koule.¹⁴²

Archeologické nálezy

V rokycanském muzeu je uchováno přes padesát střepů z keramiky sesbírané na hradišti. Během výzkumu bylo zjištěno, že keramika pochází ze 2. poloviny 13. století až 1. poloviny 15. století. Tento výzkum udal časový úsek, kdy byl hrad aktivně obýván.¹⁴³ Další informace, které byly zjištěny na základě nálezů hradní keramiky, se týkají například toho, že nádoby byly vyráběny na hrnčířském kruhu. Používala se místní hlína, zlatá slída nebo písek a vyráběly se zejména kameninové nádoby, především vědra, džbány, hrnce na vaření, talíře nebo například poháry. Předměty se zdobily ornamenty čárkovými, čtvercovými, tečkovanými nebo například vlnkatými.¹⁴⁴

3.2. Hrad Hengst

Hrad Hengst se nachází na brdské Třemšínské vrchovině ve výšce 757 metrů nad mořem nedaleko od zříceniny hradu Třemšín. Hengst sloužil jako opevněný objekt. Říkalo se mu také Kobylí hlava, z německého Hengstberch, Henkst či Henšt.¹⁴⁵ Mezi kulturní památky se Hengst zapsal roku 1965.¹⁴⁶ Hrad Hengst patří do I. kategorie území s archeologickými nálezy.¹⁴⁷

Historie hradu

Co se týče historie hradu, nedochovaly se žádné písemné prameny ani archeologické nálezy, které by mohly pomoci s datováním vzniku hradu, jež zkoumal již František Alexander Heber.¹⁴⁸ Tudiž není známo, kdy byl hrad postaven ani kdo na něm sídlil. Jelikož se hrad nachází opravdu blízko Rožmitálu pod Třemšínem, je velká

¹⁴² ČÁKA, J. *Střední Brdy : krajina neznámá*, s. 90.

¹⁴³ NOVOBILSKÝ, M. a ROŽMBERSKÝ, P. *Hrad Dršťka u Skořic*, s. 3.

¹⁴⁴ Státní okresní archiv Rokycany, *Kronika obce Skořice*, s. 27.

¹⁴⁵ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, s. 199.

¹⁴⁶ *Hradek Henkst*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-8-29].

Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/hradek-henkst-126776>

¹⁴⁷ *Hradek Henkst-archeologické stopy*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-8-29].

Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/hradek-henkst-archeologicke-stopy-17876419>

¹⁴⁸ HEBER, F. *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser*, s.235.

pravděpodobnost, že hrad Hengst patřil některé větvi rodu Buziců.¹⁴⁹ Také na stránkách Národního památkového ústavu se nachází evidenční list do seznamu kulturních památek z roku 1965, ve kterém se píše, že se jedná o památku slovanskou i prehistorickou, jejíž hradiště je rozsáhlé a že na vrcholu se vyskytují stopy po bývalém hradu Buziců.¹⁵⁰

Budova a okolí hradu

Hrad sloužil jako opevnění, jež mělo na centrálním pahorku postavenou čtverhrannou stavbu. Údajně se jednalo o obytnou věž o rozměrech půdorysu 8 x 8 metrů. Kolem pahorku vedl příkop, před kterým se nacházel val. V 1. polovině 19. století upravoval oblast hradu pražský arcibiskup Vilém Florentin Salm-Salm.¹⁵¹ Přes příkop vedly tři cesty a ty zřejmě nechal zrealizovat zmíněný arcibiskup Salm-Salm. V severní části vnějšího opevnění chyběla část zdi, což znamená, že z neznámých důvodů nebylo opevnění dokončeno. Tomáš Durdík si klade otázku, zda nebylo dokončeno pouze opevnění, nebo celý objekt.¹⁵² Na pahorku původně stála věž, jež byla vysoká asi 14 metrů a široká 12 metrů. Věž byla postavena z lomeného kamení a pospojována maltou. Již po několik století je věž pohřbena pod zemí u zříceniny.¹⁵³ Téměř všichni badatelé a autoři, včetně Augusta Sedláčka, kteří se nějakým způsobem snažili nalézt jakékoliv pozůstatky, které by pomohly k určení bližších informací, považovali hrad za předsunutě opevnění hradu Třemšín. Tato skutečnost je však nepravděpodobná, jelikož vzdálenost mezi těmito dvěma objekty je příliš velká na to, aby byl Hengst pouze předsunutým opevněním. Není jasný ani smysl takového objektu na brdském hřebeni pro Třemšín. Další možnou variantou, k čemu by mohl tento hrad sloužit, je například využití jako horský hrádek, nebo mohl střežit dnes již zaniklé středověké opevnění, o kterém nevíme. Pravděpodobně má ale spojitost s ochranou důležité cesty skrze lesy, jež vedla do Rožmitálu pod Třemšínem nebo s rozrůstajícím se zpracováním železné rudy a se sklářstvím.¹⁵⁴

¹⁴⁹ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 159.

¹⁵⁰ *Hutě pod Třemšínem*. Metainformační systém, Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-8-29].

Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1110012

¹⁵¹ NOVÁČEK, Karel. *Hengst u Rožmitálu pod Třemšínem – předsunutě opevnění, rezidence či nedostavěný objekt?* Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka Hláska H, roč. II, čís. 2, 1991, s. 16.

¹⁵² DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 159.

¹⁵³ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, s. 199.

¹⁵⁴ NOVÁČEK, K. *Hengst u Rožmitálu p. Třemšínem*, s. 15-16.

Terénní výzkum

Dodnes se nachází v okolí pozůstatků centrální stavby dlouhý val, za nímž je situován hluboký příkop, díky kterému byl hrad chráněn. Val se zachoval v takovém stavu, že lze dobře určit, kudy vedla hradba. Ve středu celého objektu se vyskytuje obrys ve tvaru čtverce, kde stála věž. Mohlo se jednat o typ donjon a z této věže mohli vojáci střežit blízké okolí. Pod prostorem, kde se nacházela věž, leží mnoho kamenů, ze kterých byl zřejmě hrad postaven, a jelikož je množství skutečně velké, můžeme říci, že věž byla opravdu vysoká. Rovněž je možné, že i hradba byla kamenná a některé z volně ležících kamenů mohly v minulosti tvořit také zmíněnou hradbu. Pod věží se zřejmě nacházela hospodářská stavení nebo obydlí pro posádku a služebnictvo. Co se týče terénu území, na některých místech lze zpozorovat dodatečné úpravy k pohodlné chůzi, tudíž se zřejmě upravoval terén podobně jako na hradě Třemšín. Tématem, kterým se také mnoho vědců zabývalo, je otázka, kudy vedl vstup do hradu. Pravděpodobný vstup směřoval ze strany od Hutí pod Třemšínem, jelikož se na místě nachází terén upravený takovým způsobem, že z něj lze určit, kde přesně se nacházela brána čili vstup ke hradu. Protože tento vstup pravděpodobně směřoval opačným směrem od hradu Třemšín, lze zpochybnit výše uvedenou teorii, tedy že hrad opravdu nesloužil jako předsunuté opevnění hradu Třemšín, ale spíše jako ochranný hrad, jenž střežil Hutě.

Zajímavosti

Javor na Hengstu

V 19. století stály pod Hengstem dva javory zvané Caseriovy. Tento název byl zvolen podle pytláka Majera z Předních Hutí. Místní lesníci ho však nazývali podle Caseria, což byl známý italský anarchista. Caserio-Majer nebyl nikdy chycen při pytláctví a ani se u něj nikdy nenašla žádná zbraň. To je důvod, proč nebyl nikdy usvědčen. Do vězení však stejně šel, a odseděl si dokonce dva roky, a to za protivení se lesnímu sboru. Poté, co byl propuštěn, přestal nadobro s pytláctvím a žil poctivým životem. Časem však přiznal, že zbraň přece jen vlastnil a ukryval ji v dutině stromu pod Hengstem.¹⁵⁵

¹⁵⁵ HAJŠMAN, Jan. *Brdy opět otevřené : 350 místopisných hesel : 300 nejen současných fotografií*. Plzeň: Starý most, 2015, s. 67.

3.3. Hrad Homberk

Hrad se nachází u vsi Příkosice, jež spadá do okresu Rokycany, na rozdíl od většiny ostatních hradů v této práci, které patří do okresu Příbram. Hrad byl situován na členité Vísecké skále o třech vrcholech. Od polohy hradu je odvozen i samotný název, a to původně německy Hohenberg, což znamená hrad, který je postavený vysoko. I první zmínka o hradu nese německé označení.¹⁵⁶ Německý název se přes tvar Hohenberg počestil na Homberk a tento název používáme dodnes. Hrad měl obrannou funkci. Aby nedošlo k nečekanému přepadení, byla část návrší odlesněna.¹⁵⁷ Hrad Homberk a jeho blízké okolí jsou od roku 1999 zařazeny mezi ÚAN I, což znamená území s jednoznačným výskytem archeologických nálezů.¹⁵⁸ Některé části hradu jsou od roku 1964 zařazeny mezi kulturní památky.¹⁵⁹

Historie hradu

V roce 1284 bylo poprvé zmíněno jméno Heřmana z Homberka, jenž sliboval věnost českému králi Václavovi II.¹⁶⁰ Tudíž je jasné, že hrad byl postaven již před rokem 1284. Po Heřmanově smrti zdědil hrad jeho syn Jan. V blízkosti kláštera u sv. Dobrotivé se našlo pečetidlo, které patřilo Janovi z Homberka.¹⁶¹ Neví se však, jestli se jednalo o Heřmanova syna, nebo o Heřmanova vnuka, jelikož oba se jmenovali Janové. Jan z Homberka měl čtyři potomky, a to Jaroslava, Bleha, Ješka¹⁶² (Jana) a Jiříka, jemuž se přezdívalo také Zintro. Hrad Homberk si rozdělili tři synové – Jaroslav, Bleh a Ješek. Jiřík získal statek mimo Homberk.¹⁶³ První písemná zmínka přímo o hradu pochází z roku 1368, kdy bylo zaznamenáno, že Bleh z Homberka daroval své ženě část hradu Homberk.¹⁶⁴ V roce 1378 hrad patřil opět všem třem bratrům. Okolo roku 1380 byl jeden z bratrů, a to Ješek, zabit sedláky, kteří se zřejmě snažili zachránit, jelikož byl Ješek

¹⁵⁶ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II*, s. 569.

¹⁵⁷ NOVOBILSKÝ, M. a ROŽMBERSKÝ, P. *Hrad Homberk u Příkosic*, s. 3.

¹⁵⁸ *Hrad Homberk*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-9-10].

Dostupné z: <https://isad.npu.cz/hrad-homberk-16887>

¹⁵⁹ *Zřícenina hradu Homberk*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-9-10].

Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/zricenina-hradu-homberk-135260>

¹⁶⁰ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II*, s. 569.

¹⁶¹ *Hrad Homberk*. Obec Visky [online]. 2024 [cit. 2024-06-28].

Dostupné z: <https://www.obec-visky.cz/informace-o-obci/historie/>

¹⁶² Ješek je domácká varianta od jména Jan (NOVOBILSKÝ, M. a ROŽMBERSKÝ, P. *Hrad Homberk u Příkosic*, s. 6.)

¹⁶³ NOVOBILSKÝ, M. a ROŽMBERSKÝ, P. *Hrad Homberk u Příkosic*, s. 5.

¹⁶⁴ EMLER, Josef. *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum – Pozůstatky desk zemských království českého r. 1541 pohořelých*. sv. I., Praha 1870, sv. II., Praha 1872, s. 435.

násilnické povahy. Stejně dopadl jeho bratr Jiřík, který byl zavražděn rybáři.¹⁶⁵ Tudíž hrad patřil zbylým bratrům, a to Jaroslavovi a Blehovi. Po smrti bratrů hrad spravovali jejich synové, kteří se jmenovali Jaroslav a Sezem, což byli vzájemně bratřenci. Jaroslav měl syna Heřmana, jenž se proslavil svou loupežnickou činností a přechováváním loupežníků na hradě, za to byl také s'at. Loupežnická činnost však neustala, a tak byl roku 1406 hrad obléhán vojskem, které jej však dobylo až v roce 1407. Během obléhání byl zavražděn Sezema, Blehův syn. Přes všechny tyto události hrad Homberk stále patřil stejnému rodu, jelikož všichni členové rodu prokázali svou nevinu. Od poloviny 15. století však hrad přešel do majetku jiného rodu. Novým majitelem se stal Bedřich z Donína, jenž byl stoupencem Jiřího z Poděbrad. Po Bedřichovi z Donína na hradě už nikdo nesídlil a hrad začal pomalu chátrat, a proto se časem připojil k rožmitálskému panství.¹⁶⁶ Lidé postupem času na hrad zapomněli, a dokonce byl zapomenut i jeho název, ale po zkoumání hradních pozůstatků Bedřichem Moravcem bylo zjištěno, že se jedná právě o hrad Homberk.¹⁶⁷

Budova a okolí hradu

O vzhledu a vývoji hradu není dochováno mnoho informací, proto se přesně neví, jak hrad vypadal. Tomáš Durdík však zmiňuje, že hrad měl na severovýchodní straně předhradí, jež se poničilo v novověku, kdy se v této oblasti těžila železná ruda. Hrad byl umístěn na členité skále, ale dnes se na místě neobjevují žádné zdi. Podle Augusta Sedláčka vedly mezi nižší a vyšší skálou schody či žebřík.¹⁶⁸ Avšak kusy malty a kubatura destrukce dokazují, že se hrad, alespoň zčásti, skládal ze zdiva. Miroslav Bělohlávek v knize *Hrady, zámky a tvrze v Čechách a na Moravě a ve Slezsku* s jistotou zmiňuje, že zdi hradu byly vidět před 100 lety, dnes tedy před 138 lety.¹⁶⁹ Většina stavby tedy byla dřevěná, což se samozřejmě nedochovalo. Během archeologického bádání byly objeveny kusy ohořelého dřeva, tudíž je pravděpodobné, že hrad vyhořel.¹⁷⁰ Kde se nacházel vchod do hradu, není jasné, ale zřejmě přes příkop, za nímž bylo situováno nádvoří. V zadní části nádvoří stál zděný objekt, patrně obytná věž. Na západní straně se mohla vyskytovat

¹⁶⁵ NOVOBILSKÝ, M. a ROŽMBERSKÝ, P. *Hrad Homberk u Příkonic*, s. 6-7.

¹⁶⁶ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 164.

¹⁶⁷ MORAVEC, Bedřich. *Homberk (Hohenberk)*. *Český lid*. Ústav pro Etnografii a Folkloristiku Československé Akademie věd, 1894, s. 282.

¹⁶⁸ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XIII*, s. 75.

¹⁶⁹ BĚLOHLÁVEK, M. a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*, s. 82.

¹⁷⁰ MORAVEC, B. *Homberk (Hohenberk)*. *Český lid*, s. 281.

věžovitá nástavba.¹⁷¹ Pod hradem se nacházely zbytky hrází od rybníka a studny, jež hrají roli v pověstech, které se ke hradu vážou.¹⁷²

Terénní výzkum

Dnes se na místě nacházejí pozůstatky zřejmě po předhradí, před ním se nalézá vyhloubenina, kde byl pravděpodobně situován rybník. U předhradí se nachází také kulatý hluboký prostor, jenž s velkou pravděpodobností sloužil jako studna. Okolo celého hradu může návštěvník pozorovat mnoho malých jam. Jelikož se v této oblasti těžila ruda, je možné, že tyto jámy pocházejí právě od těžby. Pod hradem také leží mnoho velkých kamenů kvůli odstřelu jedné části hradu. Na nejvyšším místě skal může dobrý pozorovatel nalézt pravidelné záseky, které zde byly vytvořeny zřejmě pro držení trámů. I u tohoto hradu panuje nejasný názor ohledně jeho vchodu, což můžeme vidět u autorů Tomáše Durdíka a Augusta Sedláčka. Zatímco August Sedláček se drží názoru, že se vchod nacházel mezi skalami po žebříku (a podle dnešních pozůstatků je možné říct, že tato varianta vchodu je možná), Tomáš Durdík považuje za vchod místo od nejbližší skály. I dnes tato možnost vypadá stále jako cesta. Podél této možné cesty se nacházela hradba, která je dokonce znázorněna na kresbě hradu. Na místě se nacházejí pohyblivé kameny, ze kterých byla hradba zřejmě postavena.

Zajímavosti

Archeologické nálezy

Během archeologických bádání v 19. století byl nalezen mosazný svícen, těžký perlík, měděná sběračka, zlatý peníz, několik druhů střepů nebo například stříbrné lžíce. Dále se během bádání Augusta Sedláčka našly kosti, hroty střel, ostruhy či řetězy.¹⁷³

Keramika

Mirošovský učitel Moravec zastával názor, že našel 60 keramických zlomků¹⁷⁴, jež zřejmě pocházejí z chámské kultury (3 200–2 800 př. n. l.). Dnes jsou však tyto keramické nálezy neznámé.¹⁷⁵

¹⁷¹ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 164.

¹⁷² SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XIII*, s. 75.

¹⁷³ Tamtéž, s. 75.

¹⁷⁴ MORAVEC, B. *Homberk (Hohenberk)*. *Český lid*, s. 282-283.

¹⁷⁵ NOVOBILSKÝ, M. a ROŽMBERSKÝ, P. *Hrad Homberk u Příkopic*, s. 13.

Pověst

Pod hradem se nacházejí zbytky hráze z rybníka a studny, vše je zasypané kamením. Jednoho dne našel sedlák řetěz od studny, který se mu zalíbil a chtěl si ho vzít. Najednou se však ozval strašlivý hlas, který sedlákovi říkal: „Nech, co ti nepatří.“ Sedlák se polekal a běžel rychle pryč. Jiný sedlák kopal ve zříceninách, právě ve chvíli, kdy zvonilo poledne. Najednou se sedlákovi zjevilo „strašidlo“, které mu nahnalo takový strach, že zemřel. Další příběh vypráví, že kousek od hradu leželo pole, na kterém lidé spatřovali kruhy v obilí. V okolí kruhu však rostly klasy hustěji než na jiných místech.¹⁷⁶

3.4. Hrad Rožmitál

Hrad Rožmitál pod Třemšínem, dnes zámek Rožmitál pod Třemšínem, se nachází na jihu okresu Příbram ve městě Rožmitál pod Třemšínem. Nejprve byl hrad postaven jako vodní čili blatný, ale později byl přestavěn na zámek. Co se týče názvu, původně se hrad jmenoval německy Rosenthal, což v překladu znamená „údolí růží“. V areálu hradu se však žádné růže nenacházejí, je zde pouze zelené údolí. Zámek s opevněním se dnes objevuje na seznamu kulturních památek, zápis pochází z roku 1965.¹⁷⁷ Zámek se též zařazuje mezi území s archeologickými nálezy, a to I. kategorie.¹⁷⁸

Historie hradu

První písemná zmínka o Rožmitálu pochází z roku 1265 ve jméně Vlricus de Rosental.¹⁷⁹ Hrad založil rod Buziců ve 2. polovině 13. století, konkrétně Oldřich, což byl syn Budislava z Březnice. O Oldřichovi se píše, že byl velmi udatný, jelikož se roku 1257 v Mühlendorfu během bojů o Bábenberské dědictví bránil celých devět dní i s jinými pány, než byl zajat. Oldřichovi synové se jmenovali Protiva, Budislav, Oldřich a zřejmě Sezema. Pánem hradu se stal Protiva a později Sezema. Roku 1347 získal polovinu hradu arcibiskup Arnošt z Pardubic, kterému ji prodal právě Sezema.¹⁸⁰ Druhá část patřila jedné z větví rodu Buziců, a to pánům z Rožmitálu. Mezi arcibiskupem a Oldřichem vznikly

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 18.

¹⁷⁷ Zámek. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-9-29].

Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/zamek-134016>

¹⁷⁸ Středověké a novověké jádro města Rožmitál. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-9-29].

Dostupné z: <https://isad.npu.cz/stredoveke-a-novoveke-jadro-mesta-rozmital-16914>

¹⁷⁹ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II*, s. 176.

¹⁸⁰ KOTLÁROVA, S. *Páni z Rožmitálu*, s. 14.

roku 1349 neshody, které však brzy vyřešili.¹⁸¹ Roku 1419 Zdeněk z Rožmitálu společně se svým bratrem Janem bojovali proti husitům, tudíž na katolické straně. Tentýž rok získal polovinu hradu, jež patřila arcibiskupovi, opět do svého vlastnictví, avšak od roku 1436 patřila bratrům Janovi a Václavovi Zmrzlíkům ze Svojsína, protože jim ji daroval Zikmund. Celý hrad se sjednotil v držení až za pána z Rožmitálu, jmenovitě Zdeňka Lva z Rožmitálu, a to roku 1500, jelikož mu král povolil držení celého hradu. Roku 1513 získal na arcibiskupskou polovinu Zdeněk přímo dědičné právo.¹⁸² Zdeněk Lev se však díky nákladnému živobytí velice zadlužil. Roku 1555 všechny dluhy poplatil Florián Gryspek z Grysparu, a stal se tak právoplatným majitelem hradu, jenž záhy přebudoval v renesanční zámek.¹⁸³ O zámek pečovali Gryspekové do roku 1623, než jim byl majetek zkonfiskován za účast v protihabsburském odboji. Poté zámek připadl do vlastnictví pražského arcibiskupství. Po roce 1948, kdy byl zámek znárodněn, sloužil jako ubytování pro pracující v lesním závodě. V sedmdesátých letech byla schválena rekonstrukce zámku, která však nikdy nebyla dokončena. I po roce 1989 probíhaly malé úpravy, ale roku 2001 začal zámek vlastnit soukromý majitel, který se o něj však nestaral. Zámek stále více chátral a byl nepřístupný veřejnosti.¹⁸⁴ Dnes je zámek zčásti zrekonstruován a konají se na něm různé akce, které po dlouhém uzavření přitahují návštěvníky. Jednou z nejznámějších akcí je každoroční Slavnost královny Johanky, kdy se koná průvod v dobovém oblečení se středověkou muzikou a celodenním programem, který návštěvníky přenesne do doby největší slávy pánů z Rožmitálu.¹⁸⁵

Budova a okolí hradu

Jak hrad původně vypadal, se dnes neví, ale z původní fáze je známa obvodová hradba, jež částečně ohraničuje oválný areál, kromě prostoru u Velkého paláce. Před palácem tudíž zřejmě stála nějaká další budova. Na severovýchodní straně bylo situováno obytné křídlo, které zřejmě pocházelo také z původní fáze stavby. Během rekonstrukce kanalizace bylo zjištěno, že uprostřed areálu stála dnes zaniklá samostatně stojící stavba, patrně věž. Rozdělení hradu mezi dva majitele také zanechalo změny na samotné budově, například vybudování dalšího vchodu.¹⁸⁶ August Sedláček tvrdí, že kvůli dvěma

¹⁸¹ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, s. 194.

¹⁸² Státní oblastní archiv v Třeboni, *Listina: Cizí statky Třeboň (1205-1797)* CS I, inv. č. 623.

¹⁸³ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 486-487.

¹⁸⁴ HAJŠMAN, J. *Brdy opět otevřené*, s. 224.

¹⁸⁵ *Slavnost královny Johanky*. Podbrdské muzeum [online]. 2024 [cit. 2023-9-29].

Dostupné z: <http://slavnostjohanky.cz/>

¹⁸⁶ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 487.

majitelům se v areálu nacházely dvě budovy, a to Velký palác a Menší palác.¹⁸⁷ V levém domu od věže se v přízemí nacházela účtárna, důchod velkostatku a také vchod do vyššího patra, kde se nacházely kancelář a byt ředitele velkostatku. O další patro výše byla situována kaple svatého Kříže a hostinské pokoje, ve kterých visely olejomalby arcibiskupů. V těchto místnostech se topilo krby. V dalších pokojích druhého patra byly byty úředníků.¹⁸⁸ V období pozdní gotiky byla u hradu postavena obdélníková branská věž, jejíž patra sloužila rovněž k obývání.¹⁸⁹ Tato věž je podle Augusta Sedláčka nejvýznamnějším zbytkem starého hradu. Spodek této věže pochází z původního hradu, ale horní část byla postavena v 16. století při velké přestavbě na zámek za Gryspeků. V horní části věže byly situovány dva pokoje a přední síň. Ve věži se nachází kamenné točité schodiště, tzv. šnek, po kterém dojdeme až do sklepa, jenž sloužil zřejmě jako mučírna či vězení, jelikož se pod podlahou našel otvor, ve kterém byly nalezeny kosti. Velkou změnou si prošla věž v době, kdy jí byly přistavěny arkýře.¹⁹⁰ Přístavek mezi věží a přední částí východního křídla zřejmě také pochází z pozdní gotiky. Dále je součástí areálu čtyřprostorová stavba, jež se nazývá Velký palác, kvůli kterému musela být část hradby odstraněna.¹⁹¹ Okolí hradu tvořily rybníky, mezi nimiž ležely močály, dále byl v okolí situován příkop a valy, jež zároveň chránily celý hrad.

Terénní výzkum

Při vstupu do současného areálu zámku musí návštěvník projít zděnou bránou, ale ve spodní části jsou odkryty kamenné, jistě starší části brány. Z levé strany je na bránu napojena bílá kaplička, jež je chráněna kovovou mříží, za kterou se nachází svatý obrázek. Za touto kapličkou je z levé strany vidět část obvodové hradby. Obvodová hradba se za poslední století velmi poničila a v některých částech byla zcela odstraněna, jak je možné porovnat s fotografií právě z 20. století, jež je vystavena v zámecké expozici. Pokud projdeme zmíněnou bránou, dojdeme po mostě ke vstupu do hradu, který má formu obytné věže. Nad vchodem se nachází kamenný arcibiskupský znak s letopočtem 1675, což je zřejmě rok umístění znaku na toto místo. Nad arcibiskupským znakem v renesančním sgrafitu je nakreslen erb rodu Buziců. V horní části věže je situován arkýř, jenž celé věži dominuje. Po vstupu do hradu vejde na nádvoří, kde se nachází mnoho

¹⁸⁷ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, s. 193.

¹⁸⁸ SLAVÍK, F. A. *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*, s. 50.

¹⁸⁹ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 487.

¹⁹⁰ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, s. 192-193.

¹⁹¹ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 487.

na sebe navazujících budov. Z nádvoří již nejsou vidět téměř žádná sgrafita, ale cihly, které se použily na průběžné přestavby zámku, a tedy bez omítky. Určit se dá také budova, která sloužila jako pivovar, jelikož se na místě nacházejí pozůstatky hvozdu. Na zámecké prohlídce jsou vystaveny archeologické pozůstatky kachlí, které údajně pocházejí z původního hradu. Co se týče interiéru zámku, některé jsou částečně zrekonstruované a konají se v nich prohlídky, které jsou doplněny o mnoho zajímavých obrazů, fotografií nebo informačních tabulí. Na zdech se také často nacházejí renesanční kresby. Přestavbou na zámek se budova velmi změnila, ale některé gotické pozůstatky se na hradě nacházejí dodnes, například zde můžeme spatřit hned několik gotických portálů. Nejméně přestavěná je však nejspodnější část věže, kudy se jde po šnekovitých, velmi dobře zachovalých schodech. V této nejspodnější části se nachází převět, portál u vstupních dveří nebo kamenné lavice v části směřované k oknu. Naopak z nejvyšší části, tedy z ochozu na věži, je vidět okolí hradu, například z jedné strany se rozléhá dnes prázdné prostranství, které mohlo sloužit jako prostor pro hospodářská stavení. V tomto prostoru se také nachází víko, kudy se vcházelo do sklepení. Okolo tohoto prostoru je postavena obvodová hradba, ale ta je jistě upravená oproti původní obvodové hradbě hradu, jelikož území chráněné hradbou bylo jistě mnohem rozlehlejší (dnes na něm stojí rodinné domy). Okolo celého hradu se dodnes nachází několik vodních ploch tvořených převážně rybníky. Některé plochy, které patří do parku, jsou však hluboké, proto je téměř jisté, že i na dalších místech v okolí hradu se ještě nacházely rybníky.

Zajímavosti

Kaplička

Kaple byla postavena zřejmě roku 1765 ve slohu pozdního baroka. Nachází se před hradním příkopem u dvou lip. Zadní část kaple je součástí ohradní zdi a celková omítka má bílou až světle šedou barvu. Ve vnitřní části je vidět zaklenutá, půlkruhová valená klenba, jejíž patky zvýrazňuje profilová římsa. Po stranách kaple jsou vytvořeny pilastry, na jejichž hlavicích je vidět korunní římsa. Uprostřed kapličky v přední části je situovaný výklenek. Dříve byl ve výklenku umístěn kovový kříž, jenž se však nedochoval.¹⁹²

¹⁹² *Kaplička sv. Anny*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10-05]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/kaplicka-sv-anny-14551303>

Pivovar

Součástí hradu, později zámku, byl také pivovar, který založil Florian Gryspek z Grysparu. V pivovaru se vařilo hned několik druhů piva. Jedním z nich bylo pivo pšeničné, tzv. bílé, dalším druhem pak bylo pivo ječné. Vyrobito se zde okolo 60 várek.¹⁹³ Celkem se ale v Rožmitále nacházely dva pivovary, jeden se nazýval panský a druhý obecní. Obecní pivovar byl zrušen roku 1707 a místo, kde stál, bylo prodáno, aby se zde mohl postavit rodinný dům. Panský pivovar se od 2. poloviny 19. století začal pronajímat. Za posledního nájemce Jindřicha Neumanna byl pivovar stále funkční až do 18. března 1941, kdy se ukončila pivovarnická činnost a hvozď pivovaru byl následně zbourána.¹⁹⁴ Jako důvod ukončení a zbourání hvozdu pivovaru se uvádí, že pivovar nebyl původní součástí hradu či zámku.¹⁹⁵

Pověst o založení hradu Rožmitálu a jeho podhradí

V rozlehlých třemšínských lesích se konala štvance na zvěř, zejména na jeleny. Lovci jezdili pospolu, avšak každý jedinec měl kopí a luk. Před skupinou lovců běžela vždy smečka psů. Jednou se však pán z Třemšína od skupiny oddělil, jelikož chtěl jelenovi nadejet, ale v hustém lese se ztratil. S koněm vyjel na návrší, kde se jeho kůň zastavil a odmítl pokračovat v cestě. Kůň začal hrabat. Najednou pán z Třemšína uviděl kříž, jenž vzal s sebou, a kůň pokračoval na cestě domů. Kříž uložil do kaple, ale v noci se mu zdál sen, kde se mu zjevila jeho matka a nařídila mu, aby postavil kostel na místě, kde našel kříž. Hned druhý den ráno se začal stavět kostel k počtě kříže. Naproti kostelu dal pan z Třemšína postavit nový hrad. Pod hradem se začaly stavět nové domy, a tak vzniklo podhradí, pozdější město.¹⁹⁶

3.5. Hrad Strašice

Hrad Strašice se nachází ve středu strašické kotliny na nejvýchodnějším konci hřbetu, jenž vede od vsi Strašice. Hrad byl postaven za účelem správního střediska strašického panství a zároveň sloužil jako sídlo rožmberského purkrabí, rodu Buziců však později

¹⁹³ SLAVÍK, F. A. *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*, s.48.

¹⁹⁴ *Pivovar skončil*. Starý Rožmitál [online]. 2012 [cit. 2023-10-05].

Dostupné z: <https://www.staryrozmital.cz/news/pivovar-skoncil/>

¹⁹⁵ *Rožmitálský zámek*. Infocentrum Rožmitál pod Třemšínem [online]. 2024 [cit. 2023-10-08].

Dostupné z: <https://icentrum.tremsinsko.cz/m/vzdelavaci-centrum/souteze/rozmitalsky-zamek/>

¹⁹⁶ FIŠER, Bohuslav. *Třemšínský poklad a jiné pověsti z kraje pod Třemšínem*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1976, s. 27-30.

případl do správy.¹⁹⁷ Je možné, že název obce i hradu Strašice vznikl z pověsti (viz níže). Podle Antonína Profouse, což je více pravděpodobné, se název odvozuje od pravděpodobného zakladatele Stracha.¹⁹⁸ Strašice jsou zařazeny mezi kulturní památky, v tomto případě však nikoliv pozůstatky hradu, ale fara.¹⁹⁹ Také se tato oblast nachází na státním archeologickém seznamu, kde je označena za území s archeologickými nálezy I. kategorie.²⁰⁰

Historie hradu

Roku 1325 daroval král Jan Lucemburský svému nejvyššímu komorníkovi Petru z Rožmberka několik vesnic, které se nacházely blízko Strašic. Jelikož darované vsi byly v pustém stavu, můžeme připustit, že by takové vsi neměly pro Petra z Rožmberka žádný význam, kdyby již nevlastnil Strašice. Údajně nechal postavit hrad právě Petr z Rožmberka.²⁰¹ Na hradě sídlili purkrabí, kteří se odtud starali o strašické majetky. Ty se skládaly z patnácti vesnic, lesů a města Mýta.²⁰² První písemná zmínka o hradu pochází z roku 1349, kdy byl zmíněn mezi majetkem rodu Rožmberků.²⁰³ Hrad Strašice sloužil jako sídlo purkrabího, proto byla budova velmi významná jako centrum rožmberských držav. V této době Rožmberkové těžili ze spojitosti s dálkovou cestou, ale také ze železářské činnosti. Dále je hrad Strašice známý tažením Karla IV. proti Rožmberkům, kdy byl hrad sice vypálen, ale ihned zase obnoven.²⁰⁴ V roce 1353 byla sepsána smlouva arcibiskupem Arnoštem z Pardubic o hranici mezi panstvím Rožmitálu a zbožím, jenž patřilo Strašicím.²⁰⁵ Arcibiskup totiž v této době vlastnil Rokycany, Příbram a část Rožmitálska.²⁰⁶ Během husitských válek bojoval tehdejší majitel Strašic Oldřich z Rožmberka proti husitům. Ti v roce 1424 hrad sice také obléhali, ale příliš ho

¹⁹⁷ ANDERLE, J. a ŠVÁBEK, V. *Strašické hrady*, s. 23.

¹⁹⁸ PROFOUS, Antonín et al. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny*. Sv. 4, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1957, s. 188.

¹⁹⁹ *Strašice, okres Rokycany, zřícenina hradu v místě fary*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10-14].

Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/searchDocument.htm?search=metainfo:1000136811

²⁰⁰ *Fara-zřícenina hradu*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10-14].

Dostupné z: <https://pamatkovykatolog.cz/fara-zricenina-hradu-15420976>

²⁰¹ BĚLOHLÁVEK, M. a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*, s. 322.

²⁰² SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*, s. 259.

²⁰³ RYNEŠOVÁ, Blažena, Jiří SPĚVÁČEK a Historický ústav (Československá akademie věd). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Pars V, 1346-1355. Fasciculus 2, 1348-1350*. Praha: Sumptibus Academiae scientiarum Bohemoslovenicae, 1960, s. 325.

²⁰⁴ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 522.

²⁰⁵ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*, s. 260.

²⁰⁶ ANDERLE, J. a ŠVÁBEK, V. *Strašické hrady*, s. 6.

nepoškodili. V témže roce předal Oldřich z Rožmberka Zdeňkovi z Rožmitálu za věrné služby správu nad hradem Strašice společně s poplužním dvorem, třemi rybníky, loukou u Kuškova, i s lidmi. Zdeněk se zavázal, že Strašice na své vlastní náklady bude opravovat a postará se, aby hrad nepadl do rukou nepřátel. Pán z Rožmitálu v této době také spravoval hrad Zbiroh, proto hrad Strašice zřejmě ztratil svoji funkci.²⁰⁷ Od roku 1431 Strašice už nepatřily rodu Rožmberků ani nebyly ve správě pánů z Rožmitálu, ale odkoupil je král Zikmund a zastavil věřitelům. Od těch hrad získali Kolovratové. Ti svůj strašický majetek prodali v roce 1477 a tehdy byl nazýván jako „pustý hrad Strašice“. V roce 1505 koupili hrad Lobkovicové, konkrétně Václav Popel z Lobkovic. Roku 1526 si majetek rozdělili vnuci Václava Popela z Lobkovic, Jan a Ladislav. Tato oblast patřila rodu Lobkoviců do roku 1594, kdy se hrad stal královským majetkem.²⁰⁸ Hrad získal opět význam v roce 1818, kdy byla na zřícenině postavena fara.²⁰⁹

Budova a okolí hradu

Hrad Strašice byl sice malý hrad, ale zato významný pro svůj vzhled. Zřejmě ho lze označit jako jediný západočeský hrad s plášťovou zdí, což také ukazuje na velmi různorodé typy staveb Rožmberků. Kolem okrouhlého území hradu byly situovány dva příkopy a valy.²¹⁰ Dnes se na místě nachází pouze jeden příkop, jenž je sledovaný valem, ve kterém je umístěna studna. K lepší pravděpodobné obraně hradu pomáhaly rybníky v údolí, jež chránily hrad ze severní strany.²¹¹ V současnosti zde můžeme vidět mohutné obvodové zdívo, jež sloužilo jako hradby. Od obvodové hradby směrem k jihu vybíhal čtverhranný objekt, jenž sloužil zřejmě jako vstupní brána, která byla chráněna věžovitým stavením.²¹² Co se týče paláce, ten stál na východní straně nad příkopem a zbytky části přízemí byly použity ke stavbě nové instituce, a to již zmíněné fary.²¹³

Terénní výzkum

Jelikož byla na pozůstatcích hradu postavena budova fary, po samotné budově hradu toho příliš mnoho nezbylo, a tudíž po plášťové zdi ojedinělé ve středních Čechách není ani

²⁰⁷ Státní oblastní archiv v Třeboni, Listina: *Cizí statky Třeboň (1205-1797)* CS I, inv. č. 673.

²⁰⁸ ANDERLE, J. a ŠVÁBEK, V. *Strašické hrady*, s. 17.

²⁰⁹ BĚLOHLÁVEK, M. a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*, s. 322.

²¹⁰ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 522.

²¹¹ BĚLOHLÁVEK, M. a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*, s. 322.

²¹² DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 522.

²¹³ BĚLOHLÁVEK, M. a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*, s. 322.

památky. Z původního hradu se dodnes na místě zachovalo jen sklepení pod budovou fary. Po obvodu pozemku jsou k rozeznání valy, na nichž stála zřejmě kamenná hradba a několik pravděpodobně původních kamenů se na místě nachází i v současnosti. Z jedné strany budovy fary je vidět původní zdivo hradu, které tvoří zmíněné sklepení. Z této strany se nachází také příkop, jenž dnes slouží jako smetiště, čímž se velmi ničí původní zdivo.

Zajímavosti

Železářství Strašice

Strašice jsou velmi známé pro svoji železářskou činnost. Již v polovině 14. století, kdy se bojovalo na území blízko Strašic, mělo zdejší železářství vysokou úroveň, proto lze říct, že se mohla ruda na tomto místě zpracovat již dříve.²¹⁴ V této době pravděpodobně probíhal spor právě o těžbu železné rudy a zároveň o celkovou výrobu železa. V roce 1390 udělil Václav IV. právo na dobývání rudy a výrobu železa Mikulášovi z Radnic a Jaklínovi ze Strašic, jelikož oba byli považováni za odborníky v tomto oboru. V 16. století zbirožské a strašické panství patřilo Lobkovicům, jimž však byl majetek zkonfiskován. Známy železářský odborník Jindřich Kašpar de Star, který byl také ve službách Rudolfa II., zakoupil železářskou huť ve Strašicích v roce 1603. Po jeho smrti huť odkoupila Česká dvorská komora. Svoji velkou slávu prožily Strašice během třicetileté války, kdy se proslavily jako hlavní zbrojní podnik.²¹⁵

Archeologické nálezy

Na území u hradu Strašice byla nalezena keramika, mnoho úlomků nádob. Tyto nálezy pocházejí zřejmě ze 14. až 15. století. U Strašic se našla také keramika mladohradištní tradice (950–1150/1200 n. l.), což naznačuje, že Strašice existovaly zřejmě mnohem dříve než první písemné zmínky o nich.²¹⁶

Farská lípa

Na místě zbytku valu se nachází torzo velkého stromu, který je pojmenován Farská lípa. Jedná se o lípu velkolistou, jež se nachází na farní zahradě u domu s číslem popisným 1 a zřejmě se jedná o přibližně 300 let starý strom. Obvod kmene měří okolo čtyř metrů

²¹⁴ *Brdy: krajina, historie, lidé*. V Praze: Státní oblastní archiv v Praze, 2018, s. 179.

²¹⁵ FRYŠ, V. *Podbrdské pověsti a příběhy*, s. 79-81.

²¹⁶ ANDERLE, J. a ŠVABEK, V. *Strašické hrady*, s. 21.

a jeho výška dosahuje až dvaceti metrů. V roce 1931 byla lípa opatřena železným pásem, který zpevňoval celý strom. Tato ochrana se sundala v roce 1994, kdy se také výrazně ořízla část koruny stromu.²¹⁷ Dnes je lípa považována za památný strom.²¹⁸

Pověst o původu jména

V lesích se nacházely dvě obce se jmény Strašice a Dobřív, jež napadali loupežníci. Lidé začali mít strach, jelikož se loupežníci usídlili na hradě, proto rychle běželi od hradu. Když došli na bezpečné místo, prohlásili: „Tady už je dobře,“ a tak na tomto místě vznikla ves s názvem Dobřív. Loupežníci si svůj rajon rozšířili na východ, ale to se pro ně stalo osudným, jelikož je tam místní pobili. Hrad, na kterém loupežníci sídlili, lidé vypálili a nedaleko něj si založili novou ves, tentokrát pojmenovanou podle pocitu strachu, který zde dříve pociťovali, tudíž Strašice.²¹⁹

3.6. Hrad Třemšín

Hrad Třemšín se nachází na vrcholu ve výšce 825 metrů nad mořem na nejjižněji položeném výběžku Brd. Zaniklý hrad Třemšín stál nedaleko od města Rožmitál pod Třemšínem v oblasti Prácheňska. Název Třemšín je podle Antonína Profouse odvozen od slova křemešný, jehož synonymy jsou střemešný, třemcha nebo křemcha, což znamená vrch, na kterém rostou střemchy.²²⁰ Jaroslav Vrchlický nazval Třemšín „králem brdských lesů“, a to v prologu k Ottovým Čechám. Zbytky hradiště Třemšín jsou kulturní památkou a Třemšín se vyskytuje v archeologickém seznamu, kde je zařazen mezi území s archeologickými nálezy I. kategorie.²²¹

²¹⁷ *Farská lípa*. Město Rokycany [online]. 2024 [cit. 2023-10-23].

Dostupné z: <https://www.rokycany.cz/farska-lipa/gs-8023>

²¹⁸ HAJŠMAN, J. *Brdy opět otevřené*, s. 242.

²¹⁹ MAKAJ, Tomáš. *Pověsti středních Brd*. Brdská edice. Hostivice: Baron, 2012, s. 10.

²²⁰ PROFOUS, Antonín, Jan SVOBODA, Vladimír ŠMILAUER a Státní nakladatelství učebnic. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny*. Sv. 5. Praha: Česká akademie věd a umění, 1960, s. 285.

²²¹ *Hradiště Třemšín-archeologické stopy*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10-27]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/hradiste-tremsin-archeologicke-stopy-14461319>

Historie hradu

Hrad nechala postavit jedna z větví rodu Buziců, a to rožmitálská. První písemná zmínka pochází z roku 1349, kdy byl uveden jako majetek Beneše z Třemšína.²²² Tímto dokumentem je zároveň doložen první známý majitel hradu. Na konci 14. století patřil hrad Divišovi z Třemšína, který zde bydlel se svojí ženou Ofkou a syny Heršem a Jodokem. Po smrti Diviše roku 1403 však nebylo dědice, jelikož jeden syn zemřel krátce po otcově smrti a druhý syn upadl do zajetí a nebyly o něm žádné zprávy.²²³ Tím pádem majetek připadl králi Václavu IV. jako odúmrt'. Václav IV. poté roku 1403 daroval hrad Janu Zajíci z Třemšína.²²⁴ Když byl syn Diviše Jodok propuštěn, soudil se s Janem Zajícem o Třemšín a soud vyhrál. Od té doby na hradě sídlil on se svojí manželkou Annou ze Zlaté. Poté vladýka Hroch z Maršovic převzal vládu místo Jodoka, ale dodnes se neví, z jakého důvodu. August Sedláček se přiklání k variantě, že byl Hroch násilný zbojník a Jodokovi hrad Třemšín odňal. Po Jodokově smrti však hrad připadl opět dřívějšímu majiteli Janovi Zajícovi z Třemšína, který se zastával katolické strany během husitských válek. Dalšími držiteli hradu byli Beneš z Třemšína, ten však v Práchech vůbec nepobýval, dále Mikuláš Vepř z Třemšína (také se mu přezdívalo Svinda z Třemšína), jenž byl zároveň patronem kostela ve Hvožděanech.²²⁵ V témže století, tedy 15., se hrad připojil k rožmitálskému hradu. Po připojení byl hrad Třemšín opuštěn, jelikož dominující funkci převzal hrad Rožmitál. V roce 1528 však chtěl Zdeněk Lev z Rožmitálu hrad opravit, ale potřeboval povolení. To mu udělil Ferdinand I., nicméně k opravě stejně nedošlo. K velkým úpravám došlo až za arcibiskupa Salm-Salma, nebyly to však úpravy a obnova hradu, ale pouze jeho okolí.²²⁶

Budova a okolí hradu

Vrchol, na kterém se hrad nacházel, byl zřejmě již v pravěku využit pro stavbu hradiště s valy. V 11. a 12. století byla hora zpevněna kameny, jež tvořily hradbu. Kousek od hradiště se nacházela kaplička a vedle ní roubená studna. Tu obklopuje hradba z kamenů, jež jsou pravidelně poskládány do kruhu. Ve 14. století bylo v dolní ohradě postaveno předhradí, které bylo odděleno příkopem. Na stavbu předhradí se rozebrala část hradu

²²² RYNEŠOVÁ, Blažena, Jiří SPĚVÁČEK a Historický ústav (Československá akademie věd). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Pars V, 1346-1355. Fasciculus 2, 1348-1350.* Praha: Suptibus Academiae scientiarum Bohemoslovenicae, 1960, s. 392.

²²³ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, s. 201.

²²⁴ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 564.

²²⁵ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, s. 202.

²²⁶ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 564.

a pro snadnější cestu na hrad se nasypaly kameny do části příkopu, čímž se spojily obě části areálu hradu.²²⁷ Za příkopem na nejvyšším místě je situované jádro oválného obrusu. Časem byly zbytky hradu i pravěkého hradiště upraveny pro pohodlné cesty. Vnitřní území předhradí se změnilo zřejmě nejvíce během romantických úprav. Tyto úpravy v 18. až 19. století, během nichž bylo okolí hradu výrazně přestavěno, proběhly za arcibiskupa Salm-Salma. V roce 1771 byla v dolní ohradě postavena kaplička Vzkříšení Páně Josefem Eustachem Kračmerem, jenž pracoval jako rožmitálský lesmistr.²²⁸ Hrad Třemšín byl velmi skromný.²²⁹ Přední část hradu se skládala z kamene a vápna, po stranách se nacházely dřevěné brány. Ze severní strany měl hrad okrouhlý cíp a později se na tomto místě vytvořil pahrbek, kde stál triangulační sloup. Místo sloupu nechal arcibiskup František, hrabě ze Schönbornu, v roce 1888 postavit rozhlednu, jež se skládala ze čtyř pater a dosahovala do výšky 18 metrů.²³⁰ V prvním desetiletí 20. století se arcibiskup Lev Shrbenský zasloužil o obnovu této rozhledny. Na vyhlídku vedlo 84 schodů. V roce 1915 byla vlivem povětrnostních podmínek poničena a na základě toho – z důvodu bezpečí turistů – odstraněna.²³¹ Co se týče obydlí pro posádku a služebnictvo – vše se tvořilo ze dřeva, zřejmě i části hradu, proto se dnes na místě nenajdou žádné stopy po lidských obydlích.²³²

Terénní výzkum

Hned při výstupu k předhradí jsou po levé straně vidět velké valy, za nimiž se nachází hluboký příkop. Po úplném výstupu na kopec, kde bylo situováno zřejmě podhradí či předhradí, dnes stojí kaplička, na které můžeme vidět pamětní desku, na níž se píše: „*Kaple na Třemšíně, vystavěna péčí lesmistra Josefa Eustacha Kračmera r. 1771 údajně nad zasypanou studnou, zasvěcena proměnění pána Krista. Spravováno r. 1919, 1946, 1965. Naposled opravena LČR S.P., lesním závodem Dobříš 2008.*“ Úprava terénu za arcibiskupa Salm-Salma je znát již podle upravené cesty, dále okolo kapličky v předhradí, ale i přímo u místa, kde stál původní palác. Tyto renovace zřejmě velmi razantně pozměnily terén, jelikož se dnes na kopci nachází rozlehlá rovina v romantickém stylu, kde si dobrý pozorovatel dokáže představit různé altány či terásky. Kvůli těmto úpravám se však nikdy nezjistí, jak hrad a jeho blízké okolí přesně vypadlo, jelikož je to dnes již

²²⁷ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, s. 200.

²²⁸ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 564.

²²⁹ ČÁKA, J. *Brdské toulání*, s. 23.

²³⁰ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 564-565.

²³¹ HAJŠMAN, J. *Brdy opět otevřené*, s. 268.

²³² ČÁKA, J. *Brdské toulání*, s. 23.

velmi špatně čitelné. Proto dnes ani nemůžeme zjistit, ve které části areálu se nacházela například hospodářská stavení. V předhradí blízko kapličky se nalézá pravidelný kruh, který mohl být například menší věž nebo studna. V místě, kde se pravděpodobně mohla nacházet brána, se nachází původní zdivo, které mohlo tvořit baštu. Od této možné bašty vedou dlouhé valy také z původního zdiva, a tvoří tedy obvodové zdivo hradby. U některých částí valu jsou však znatelné úpravy, během nichž se vytvořily chodníky. Také po celém areálu různě leží kameny z původní hradby či paláce, které nejsou nikam umístěny. Co se týče jádra hradu, lze velmi dobře rozeznat obvodové zdivo paláce. K této části se však za arcibiskupa Salm-Salma vytvořil dlouhý chodník, který vedl přímo k obvodovému zdivu. V těchto místech lze opravdu dobře rozeznat, co pochází ze středověku a co vzniklo až během renovací. Podle tvaru a velikosti obvodového zdiva je možné, že se jednalo o donjon. Ve velmi rozlehlém areálu hradu stojí také velký kamenný most, který vede přes velmi hluboký příkop. Most vznikl až v roce 1876, jak je vytesáno v jednom kameni, jenž je součástí mostu. Pod letopočtem je také vytesáno písmeno „K“. Dříve se pravděpodobně místo tohoto kamenného mostu nacházel padací most. Na tomto mostě je vidět pamětní deska, kde se píše: „8.9.1861 L.P. 28.10.1999, Hej Slované, ještě naše slovanská řeč žije. V upomínku na 138. výročí věnuje Spolek pro obnovu Třemšínské pouti národní.“

Zajímavosti

Pohřbení arcibiskupa Salm-Salma

Arcibiskup měl velmi rád Rožmitálsko, a jelikož byl velmi nemocný, mluvil hodně o smrti a on sám si přál, aby byl pohřben právě v této krajině. V roce 1810 zemřel v Hombachu. Na jeho počest se konal průvod s jeho rakví, který zastavil i v arcibiskupově oblíbeném Rožmitálu. Obyvatelé Rožmitálu začali s přípravami na pohřeb, ale bylo jim řečeno, že jako pražský arcibiskup musí být pohřben v Praze. Rozčilený dav obklopil rakev a nechtěli ji vydat, aby pokračovala v průvodu. Do Rožmitálu přišlo vojsko z Březnice, ale lidé se vojska nezalekli, tak musely přijít další dvě komanie. Rožmitálským pak nezbylo nic jiného než se vzdát. Vzbouřenci byli potrestáni, došlo i na pětadvacet ran lískovou holí; trest pro ženy byl mírnější – výprask byl pouze březovými metlami.²³³

²³³ ČÁKA, J. *Brdské toulání*, s. 34-36.

Třemšín poutním místem

Ve 2. polovině 19. století, za národního obrození, kdy lidé toužili po české samostatnosti nebo alespoň po dokázání významnosti Čech a obnově českého historického práva, organizovali takzvané národní tábory či poutě na významná místa české historie. Takováto pout' se konala právě i na Třemšín, kam přicházely statisíce nespokojených Čechů.²³⁴ Znamé třemšínské národní poutě se lidé snažili obnovit v roce 1946, kdy byly akce po ukončení druhé světové války vedeny tentokrát protifašistickou myšlenkou. Této akce se tehdy zúčastnil i zástupce československé vlády.²³⁵

Pověsti o Třemšíně

S hradem Třemšín se pojí spousta pověstí, jedna z nejznámějších je ta o třemšínském pokladu. Podle pověsti se v hradní studni nachází poklad, který hlídá lesní skřítek neboli třemšínský mužík. Lidé mohou spatřit poklad pouze jednou za rok, a to na Velký pátek. Aby si lidé mohli poklad odnést, musí splnit jednu podmínku – člověk nesmí promluvit během celé doby, co si nese poklad domů. Tři obyvatelé a sousedé z Roželova, jenž leží blízko Třemšína, se rozhodli, že se vydají pro poklad. Kdy došli až na vrchol hory, zastavili se u studánky. Navzájem se upozornili, že nesmí promluvit. Ze studny najednou na povrch vyplavaly tři zlaté pruty, jež začali sousedé ze studny vytahovat. Najednou uslyšeli výkřik, že hoří Roželov. Sousedé zakřičeli: „Pro pána krále!“, a poklad jim zmizel před očima. Rychle běželi k domovu. Když zjistili, že nehoří, oddechli si, ale zároveň uslyšeli skřítkův smích. Od té doby již tři sousedé poklad ani nechtěli.²³⁶

Další pověst vypráví o boji při husitských válkách, kdy husité táhli k Třemšínu. Po cestě bez boje získali nechráněný benediktinský klášter Teslíny, kde přenocovali a doplnili zásoby, mezi kterými byly i lískové oříšky. Pokračování v tažení bylo složité, jelikož cesta vedla přes bahna a skály. Nakonec ke hradu došli a začali se připravovat k boji. V té době hrad patřil Janu Zajíci z Třemšína, jenž byl Žižkovým velkým odpůrcem. Na obranu hradu Třemšín přišly na pomoc i okolní vsi jako Roželov, Plchov, Smolenec, Radošice či například Hvožd'any. Husitské vojsko útočilo na hrad Třemšín, ale jelikož byl hrad kvalitně opevněný, nedařilo se jej husitům dobýt. Husitům docházelo střelivo a Žižka se už údajně chystal boje ukončit, ale vtom jednoho vojáka napadlo nasypat lískové oříšky

²³⁴ ČÁKA, J. *Střední Brdy : krajina neznámá*, s. 144.

²³⁵ ČÁKA, J. *Brdské toulání*, s. 50.

²³⁶ FIŠER, B. *Třemšínský poklad a jiné pověsti z kraje pod Třemšínem*, s. 12-13.

z Teslínů do děla a namířit jimi na hradní věž. Hradní věž se porušila a začala si řídit, tudíž se husitům uvolnila cesta a ti hrad ještě více poničili. Časem na místě boje vyrostly lískové keře, jež tvarem připomínaly vzhled husitské přilby.²³⁷

3.7. Hrad Valdek

*Hrad Valdek jest jeden z nejpamátnejších v zemi České, a jméno jeho, spolu jméno mohutného rodu, jasně skví se v dějinách našich.*²³⁸ Takto se vyjádřil o hradu Valdek František Palacký. Hrad se nachází ve středních Brdech v hořovických lesích nedaleko od Žebráku a Červeného potoka. Toto situování hradu bylo důležité i pro frekventovanou cestu z Hořovic do Příbrami. Hrad byl postaven za účelem ochrany majetku Zajíců z Valdeka a zároveň sloužil jako jejich sídlo.²³⁹ Hrad Valdek má svůj německý název, a to Waldekke nebo Waldeck, z čehož vznikly české názvy „lesní hrad“ nebo „lesní roh“.²⁴⁰

Dějiny hradu

První písemná zmínka o hradu Valdek pochází z roku 1263, kdy bylo poprvé zmíněno jméno Oldřicha Zajíce z Valdeka, vnuka Jurika, ve spojitosti se svěcením augustiniánského kláštera svatá Dobrotivá.²⁴¹ Tento rok byl však v roce 1961 zpochybněn, jelikož bylo nepravděpodobné, aby vznikl klášter dříve než panské sídlo.²⁴² Proto první jistá písemná zmínka o hradu, o kterou se můžeme s jistotou opřít, pochází z roku 1315.²⁴³ Oldřich zastával funkce nejvyššího číšníka, purkrabího na hradě Loket a později na Pražském hradě. Veškerý majetek po Oldřichově smrti si rozdělili jeho dva synové (třetí syn Budislav byl v době smrti otce již mrtvý), kdy mladší syn Oldřich získal Žebrák a starší syn Zdislav právě hrad Valdek. Mnohem významnější byl však Vilém Zajíc z Valdeka, který byl znám svým výrazným protihabsburským postojem a zasazoval se o to, aby do Čech přijel král Jan.²⁴⁴ Jeho syn Oldřich Zajíc z Valdeka majetek rodu

²³⁷ FIŠER, B. *Třemšínský poklad a jiné pověsti z kraje pod Třemšínem*, s. 24-26.

²³⁸ František Palacký (dílo, ve kterém se tento popis hradu nachází jsem nenalezla, ale návštěvníci hradu si ho může všimnout i na informační ceduli před hradem).

²³⁹ BĚLOHLÁVEK, M. a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*, s. 375.

²⁴⁰ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*, s. 169.

²⁴¹ *Klášter sv. Dobrotivá*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10-29].

Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/klaster-svata-dobrotiva-2144128>

²⁴² *Zřícenina hradu Valdek*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10-29].

Dostupné z: <https://isad.npu.cz/zricenina-hradu-valdek-8108>

²⁴³ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III*, s. 114.

²⁴⁴ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*, s. 175.

rozšířil, a to díky králi Janovi Lucemburskému, jenž mu dal v zástavu horní města Jílové a Knín a valdecké panství se stalo manstvím. K Oldřichovu území tedy v této době patřil hrad Valdek, Podluhy, Hrachoviště, Olešná, Sedlice a Okrouhlík a Záluží.²⁴⁵ Do roku 1344 náležel hrad stále stejnému rodu, než syn Viléma Zajíce z Valdeka, zmíněný Oldřich, hrad prodal Protivovi a Ctiborovi z rodu Běškovců.²⁴⁶ Ti se dostali do sporu s Děpoltem z Rýzemberka, který hrad Valdek dobyl a vypálil. Majitel hradu Valdek je neznámý ve 2. polovině 14. století, ale zřejmě byl již v královském držení. Na počátku 15. století byl tedy hrad v držení Václava IV., který jej zastavil Janovi z Lestkova. Poté hrad neměl příliš movité majitele, pouze drobnou šlechtu, proto začal chátrat. V roce 1509 se stal majitelem díky dědickému držení šlechtic-podnikatel Kunata Pešík z Komárova, jenž v blízkém Komárově založil hutě. Kunata Pešík z Komárova přesídlil z Valdeka na tvrz Pluhy, a tím Valdek opět pustl.²⁴⁷ Jeho potomek Václav Pešík z Komárova se účastnil protihabsburského povstání a kvůli jeho aktivitě mu byl hrad Valdek zkonfiskován. Již v roce 1623 je hrad popisován jako pustý.²⁴⁸ V době národního obrození se stal hrad Valdek střediskem vlasteneckých poutí, kam chodilo mnoho lidí oblečených v národních krojích.²⁴⁹ Od roku 1958 začal být hrad památkově chráněn, ale záznam o zápisu hradu Valdek mezi kulturní památky pochází až z roku 1965. Dále je na stránkách Národního památkového ústavu dostupný evidenční list hradu Valdeku do seznamu kulturních památek, tentokrát z roku 1973, zapsaný panem Jedličkou.²⁵⁰

Budova a okolí hradu

Hrad Valdek je typickým příkladem hradu, který měnil svoji podobu podle ekonomické situace majitelů, kdy se z jednoduché stavby stal hrad se složitějšími stavebními prvky.²⁵¹ Co se týče samotné stavby hradu, patří do gotického slohu – jako sasko-hessenský, ale také bergfritový typ hradu. Stejně jako většina šlechtických hradů měl hrad Valdek předhradí, ze kterého se nedochovaly žádné pozůstatky. Avšak opevnění, které obklopovalo hrad, bylo tvořeno příkopy a valy na severní straně a dodnes je dobře

²⁴⁵ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III*, s. 712.

²⁴⁶ BĚLOHLÁVEK, M. a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*, s. 375.

²⁴⁷ DURDÍK, Tomáš a Viktor SUŠICKÝ. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků: Střední Čechy*. Praha: Agentura Pankrác, 2000, s. 157.

²⁴⁸ ČÁKA, J. *Střední Brdy : krajina neznámá*, s. 134.

²⁴⁹ FRYŠ, V. *Podbrdské pověsti a příběhy*, s. 12.

²⁵⁰ *Jince – hrad Valdek*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-8-20].

Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1110326

²⁵¹ DURDÍK, T. a SUŠICKÝ, V. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků: Střední Čechy*, s. 159.

dochované. Svahy valu a část příkopu zpevňovalo zdivo z kamenů. V původní fázi byl postaven plochostropý patrový sálový palác. V průběhu let se přistavělo jedno patro. Přízemí paláce však bylo rozděleno na tři místnosti.²⁵² V původní fázi vznikla obvodová hradba s cimbuřím a bránou. Hrad měl tedy obrannou funkci, ale palác zároveň sloužil k bydlení majitelů. A jak je u hradu obvyklé, i zde se nacházel most s padajícím zakončením, který vedl z brány. V blízkosti nádvoří hradu se nacházela hospodářská stavení. U jižní hradby stála dvoupatrová budova, která sloužila jako stáje, ale také jako obydlí pro posádku a služebnictvo. Do nádvoří se vytvořil nový vstup hradbami vedoucí od parkánu. U nového vchodu stála branka a velká okrouhlá věž – bergfrit, která se tyčila do výšky 18 metrů, průměr měla 10 metrů a tloušťka zdi dosahovala až k 3,6 metru. Věž měla celkem čtyři patra. V 19. století, kdy se upravovala zřícenina hradu, byly nalezeny řetězy a lidské kosti, což znamená, že i na tomto hradě se nacházelo vězení či hladomorna. Vězení bylo velmi vysoké a skládalo se z přízemí a prvního poschodí.²⁵³ Palác se stále přestavoval a ve 14. století byla jeho podoba a funkce taková, že v přízemí hradu se nacházely dvě místnosti s trámovými stropy a patro paláce bylo určeno pouze k obranným účelům. Na jižní straně nádvoří stál hlavní palác o čtyřech podlažích s trámovými stropy. V přízemí hradu a v prvním patře se nacházely tři komory a v prvním patře ještě pavlač. Druhému patru hradu dominoval sál s velkým krbem. Výjimečností tohoto hradu tudíž je, že se zřejmě jedná o první sálovou stavbu s dvorní pavlačí na našem území.²⁵⁴ Další úpravy se uskutečnily na hradbách, jež se zvýšily o čtyři metry.²⁵⁵ Poslední úpravy hradu se připisují do 2. poloviny 15. století, kdy na jihovýchodní straně vzniklo nové nádvoří s různými objekty. Kolem nádvoří byla vystavěna hradba, který tvořila polookrouhlý baštový výběžek, v němž se zřejmě nacházela studna či cisterna. Dále se v této době postavila obytná budova, která stála naproti parkánu.²⁵⁶ Od Františka Alexandra Hebera víme, jak vypadala zřícenina hradu Valdek v roce 1844, kdy nakreslil

²⁵² DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 578.

²⁵³ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*, s. 170.

²⁵⁴ BĚLOHLÁVEK, M. a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*, s. 375.

²⁵⁵ RAZÍM, Vladislav. *Ke stavební podobě raně gotického paláce hradu Valdeka*. Průzkumy památek. 2000, roč. 7, čís. 2, s. 34.

²⁵⁶ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 579.

její podobu.²⁵⁷ Tato podoba je však již velmi podobná i té současné. V roce 2009 došlo k rekonstrukci části hradu.²⁵⁸

Terénní výzkum

Při vstupu k budově hradu může návštěvník vidět val, jenž obchází přední část hradu. U tohoto hradu se vyskytuje několik dalších kamenů, proto je možné, že na valu byla umístěna hradba. Za valem je situován široký příkop. U tohoto příkopu se také zřejmě nacházela hospodářská stavení, jelikož je to poměrně velký, vcelku rovinný terén, který se nalézá hned za valem. Co se týče opevnění, i dnes se na místě nachází v dobrém stavu, kdy můžeme vidět, že bylo postaveno nasucho. U opevnění by také mohly být náznaky parkánu. Na tomto hradu nechybí ani známky po studni nebo nějaké nádrži na vodu, které jsou velmi zřetelné. Na samotné stavbě hradu, pokud se návštěvník velmi pozorně podívá, je viditelná skrytá původní brána, která byla v průběhu let zastavěna, tudíž ji na první pohled zřejmě mnoho lidí přehlédne. Totéž platí i o jiných částech zdiva, na kterém se dají odhadnout fáze přestaveb či přístaveb. Vždy se ve zdivu objevuje mezera, jež naznačuje přechod. Tyto mezery se nacházejí téměř na každé zdi, jelikož byl hrad zvyšován o patra. Kvůli této úpravě se musely do zdi udělat díry pro trámy, a dokonce se v některých dírách nacházejí kusy původních trámů. Na hradě se nachází mnoho oken, ale zajímavým se jeví zřejmě trojdílné okno, což je pro tuto stavbu velmi originální. Několik metrů od původní zdi z první fáze stojí věž, podle které se hrad zařazuje mezi bergfritové hrady. V horní části věže se nachází okénko, což byl zřejmě jediný vstup do věže, jenž byl spojen s palácem. Dnes se v dolní části věže nachází otvor pro vchod, ale jelikož věž sloužila jako poslední útočiště, není pravděpodobně možné, aby mohli útočníci vstoupit do věže spodním vchodem, který je navíc dnes situován směrem k bráně. Z vrcholu věže, ale i z některých horních hran zdi můžeme vidět mech a kořeny, které byly na zdivo dány úmyslně v roce 2009 během rekonstrukce, aby se zdivo zpevnilo.²⁵⁹ Co se týče samotného paláce, jeho přední část se již zřítla, ale postranní stěna paláce, blíže k věži, naznačuje šikminu, tudíž se z této části zřejmě lidé dostávali do bergfritu do okna, které pravděpodobně spojoval nějaký můstek. V protější zdi udělaná díra sloužila zřejmě jako krb. V paláci je vidět rozdělení původního sálu na tři menší

²⁵⁷ *Původní kresby hradů F. A. Hebera (předlohy)*. Hrady v Čechách, na Moravě a ve Slezsku [online]. 2000–2023. [cit. 2023-08-07].

Dostupné z: https://www.hrady-zriceniny.cz/s-heber.htm#kresby_Heber

²⁵⁸ KOČOVÁ, Radka. *Rekonstrukce zachráněný hrad*. Berounský deník [online]. 2009 [cit. 2023-08-07].

Dostupné z: https://berounsky.denik.cz/zpravy_region/valdek_091120_rekonstrukce.html

²⁵⁹ Rozhovor s Mgr. Jiřím Schmidtem vedený Kristýnou Buckovou, Příbram 20.11. 2023.

místnosti. V rohu jedné z místností jsou pozůstatky po točivém schodišti. V této nejstarší části hradu jsou náznaky na plášťový styl hradu, jelikož se u vysokých zdí vyskytují půdorysové obrysy zdí, kde byly situovány menší stavby. Zřícenina hradu Valdek se nachází v dobrém stavu, za což částečně může i fakt, že nebyl rozebrán kvůli zdroji kamenů, jako se to stalo u mnohých jiných hradů.

Zajímavosti

Archeologický nález

Kachel z Valdeku

Kachel se používá na stavbu kachlových krbů, a jak je již v práci zmíněno, i na hradě Valdek se nacházel krb. Dodnes se dochoval kachel, na němž jsou vyobrazeny lovecké motivy. Do roku 2017 byl k nahlédnutí v berounském muzeu, ale poté byl převezen do jedné z jeho poboček, konkrétně do Hořovic.²⁶⁰

Ostatní nálezy

Dále se při archeologickém bádání objevily například ostruhy, ježci, meč, hroty kopí, sekery, podkova nebo hřebíky. I tyto nálezy se dnes nacházejí v hořovickém muzeu, jež patří pod berounské muzeum.²⁶¹

Soška Madony Valdecké

Soška byla údajně umístěna v arkýři hradní kaple nad nádvořím a 9. července za ní putovalo mnoho lidí z okolí. Dnes již s jistotou nevíme, kde se soška nachází, ale vzniklo několik teorií, kde by se údajně nacházet mohla. Jednou z možností je, že se tatáž soška nachází v kostele v Mrtníku na hlavním oltáři. Druhou variantou, která je označována za pravděpodobnější, je, že se soška dostala do kláštera svatá Dobrotivá a poté do plzeňského muzea.²⁶²

Pověst o valdecké bílé paní

A samozřejmě i k tomuto hradu se váže pověst. Mladá dívka s dlouhými blond vlasy v průsvitných bílých šatech bývala spatřována pod hradem Valdek, jak tančí na

²⁶⁰ Valdek. Brdy.info [online]. 2002–2024. [cit. 2023-08-10].

Dostupné z: <https://www.brdy.info/kapitoly/valdek.php>

²⁶¹ Tamtéž.

Dostupné z: <https://www.brdy.info/kapitoly/valdek.php>

²⁶² ČÁKA, J. *Střední Brdy : krajina neznámá*, s. 135-136.

balvanech. Když ji někdo zahlédl, její tanec se zrychlil a ona zmizela. Během roku však měnila svoji podobu, jelikož v létě nevypadala jako dívka, ale stávala se ženou, která chová v okně hradu malé miminko. Na podzim pak mívala podobu staré báby, která má černé šaty a černé vlasy schované pod černým šátkem. Valdecká paní byla zakletá a žádala pocestné, aby přišli o půlnoci na hrad a pomohli jí ze zakletí, že za odměnu dostanou poklad, který se ukrývá na hradě. Spousta lidí se bála. Jednou oslovila ženu z Neřežína, která slíbila valdecké paní, že ji vysvobodí. Bílá paní ji upozornila na podmínku, již musí splnit, aby jí pomohla – totiž, že se nesmí ohlížet za sebe. Na hrad se dostala bez problémů, vešla do hradu a uprostřed jedné místnosti seděli tři mniši. Jako úkol dostala přednést modlitbu Zdravas Maria. Poté odcházela z hradu s pocitem, že úkol splnila, ale v tu chvíli zaštěkl pes a ona se otočila. V tom okamžiku vše zmizelo a valdeckou paní nevysvobodila. Údajně ji ještě ve 20. století viděl lesník Cajthammel, který prohlásil, že si to nedokáže selským rozumem sám vysvětlit, ale prý ji opravdu viděl.²⁶³

Zmínka v Dalimilově kronice

V Dalimilově kronice se připomíná smrt neznámějšího člena větve rodu Buziců – Zajíců z Valdeka, a to Viléma Zajíce z Valdeka. Zemřel v roce 1319, kdy byl součástí tažení římského císaře Ludvíka, jenž táhl proti rakouským knížatům.

*Plačte, naříkejte, všichni dobří Češi.
Nad vlastní se kupí mraky nejčernější.
Odešel, už není na tom světě milém
přítel svého lidu, z Valdeka pan Vilém.*

*Ten, jehož měl v úctě starý jako mladý,
žalně opustil ted' navždy naše řady,
že chtěl dobrým pánem být ve svém vlastním domě,
zhubili ho cizí vrazi věrolomně.*

*Vypadl meč ostrý z bohatýrské dlaně,
jež trestala švábské hlavy neúnavně,*

²⁶³ FRYŠ, V. *Podbrdské pověsti a příběhy*, s. 15-18.

*zemřel ten, co hájil čest českého rodu,
jeho odchod strašnou způsobil nám škodu.*²⁶⁴

Literární odkaz

Hrad Valdek je často spojovaný s mnoha známými českými spisovateli, například s Václavem Klimentem Klicperou, který napsal divadelní hru *Valdek* nebo povídky s názvem *Točník*, kde se objevují obyvatelé Valdeku. Dalším významným spisovatelem, který si oblíbil hrad Valdek, byl Karel Hynek Mácha. Ten se inspiroval právě Klicperovým *Točníkem* ke svému románovému cyklu *Kat*. Dále je hrad spojován s Josefem Slavíkem, nebo Josefem Branislavem Menclem, který přivedl na hrad Boženu Němcovou.²⁶⁵

3.8. Hrad Vimberk

Hrad Vimberk se nachází na skalnatém okraji nad údolím řeky Klabavy a Padrt'ským rybníkem mezi Dobřívem a Strašicemi. Vimberk byl situován do nejužšího místa vstupu do Strašické kotliny, což bylo vojensky výhodné. Hrad Vimberk tedy patří mezi tzv. strašické hrady. Budova byla postavena nejspíše z důvodu ochrany těžby železné rudy, jejíž zbytky se na místě nacházejí dodnes.²⁶⁶ Nedaleko od hradu nalezneme vstup do středověké štoly. Tomuto vstupu se říká Loupežnická jáma.²⁶⁷ Rod Buziců měl hrad Vimberk ve správě. Hradu Vimberk či Wimberk se takto přezdívá až od novověku, ale základem názvu bylo zřejmě německé pojmenování Windberg (česky „větrná hora“). Dříve se hradu říkalo Hrádek. Hrad získal ve 2. polovině 17. století další název, a to Melmatěj – podle mlýna, jenž stál nedaleko hradu.²⁶⁸ Mlýn patřil Matějovi Wildovi, který na něm hospodařil se svou ženou Dorotou Melmatějovou.²⁶⁹ Zřícenina hradu Vimberk je

²⁶⁴ KRČMOVÁ, M., VRBOVÁ, H. a BLÁHOVÁ, M. *Kronika tak řečeného Dalimila*, s. 186.

²⁶⁵ ČÁKA, J. *Střední Brdy : krajina neznámá*, s. 140-147.

²⁶⁶ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 593.

²⁶⁷ MAKAJ, Tomáš. *Brdy : 77 romantických, dobrodružných a tajemných míst*. Plzeň: Starý most, 2020, s. 20.

²⁶⁸ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*, s. 259.

²⁶⁹ ANDERLE, J. a ŠVÁBEK, V. *Strašické hrady*, s. 25.

od roku 1964 zařazena mezi kulturní památky.²⁷⁰ Hrad také patří do třetí kategorie archeologického seznamu území s archeologickými památkami.²⁷¹

Historie hradu

Písemné zmínky o hradu téměř nejsou, a není znám ani majitel, který by měl název hradu ve svém přízvisku. Archeologické nálezy však dokazují, že hrad Vimberk stál na tomto místě již ve 2. polovině 13. století. Podle Tomáše Durdíka by se měl za stavebníka považovat král.²⁷² Když vládl Jan Lucemburský, zastavil ves Dobřív, jež byla součástí královského majetku, Nechvalovi z Osvračina. Nechval měl údajně hrad Vimberk postavit. V roce 1325 král Jan Lucemburský schválil, aby si Jan Petr z Rožmberka odkoupil od Nechvala ves Dobřív a další dvě – Hrádek a Kuškov, které mu také náležely.²⁷³ Hrad a zmíněné vsi spadly do vlastnictví rožmberské strašické domény. Ve Strašicích však stál hrad Strašice, a Vimberk tak ztratil svou funkci a začal chátrat. Hrad se také pojí s Karlem IV. a jeho vojenskou výpravou právě proti rožmberským držávám, která proběhla v roce 1352. Vojsko Karla IV. si vybralo okolí tohoto hradu z toho důvodu, že Strašice a celkově strašické hrady byly nejbližším panstvím Rožmberků od Prahy.²⁷⁴ V roce 1424 získal správu nad strašickými hrady Zdeněk z Rožmitálu. Zdeněk se zavázal, že Strašice a další strašické hrady bude opravovat na své vlastní náklady.²⁷⁵

Budova a okolí hradu

Kolem hradu byl situován velký příkop, před kterým se nacházel val, jenž je na několika místech přerušen. Jedno přerušení mělo zřejmě funkci vstupu.²⁷⁶ Přes příkop vedl most, jehož pilíř se skládal z balvanů, které můžeme na místě vidět dodnes. Konečná část mostu byla zdvihající a uzavírala bránu, která byla chráněna okrouhlou věží. Věž ani její zbytky se na místě nedochovaly, ale můžeme zde vidět kruhovou prohlubeň.²⁷⁷ Hrad byl velmi dobře chráněn, jelikož útočník by narazil pouze na strmé skalnaté srázy. Vnitřní plocha hradu je rovná, až na několik jam a hrbolů. Co se týče obytné části, nacházela se nejspíše

²⁷⁰ *Zřícenina hradu Vimberk-kulturní památka*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-9-17]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/zricenina-hradu-vimberk-144006>

²⁷¹ *Zřícenina hradu Vimberk*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-9-17].

Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/zricenina-hradu-vimberk-15422260>

²⁷² DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 593.

²⁷³ EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III*, s. 448.

²⁷⁴ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 593.

²⁷⁵ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*, s. 260.

²⁷⁶ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 593.

²⁷⁷ BĚLOHLÁVEK, M. a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*, s. 400.

u nejbezpečnější strany nad strží. Jediný jasný zbytek zástavby, jenž má tvar obdélníku a je zabudovaný do skály, měl zřejmě funkci zemnice. Tento zbytek zástavby je situovaný na západní straně. Jelikož se na Vimberku nenachází žádné jiné stopy po zdivu či maltě, byly zřejmě všechny konstrukce ze dřeva, čemuž nasvědčují i nálezy mazanice, kterou se dřevo natíralo kvůli ochraně před ohněm a zároveň jako izolace. Vimberk je označován jako hrad přechodného typu.²⁷⁸

Terénní výzkum

Hned při příchodu ke hradu musí každého překvapit šířka a hloubka příkopu, a to si musíme ještě uvědomit, že se příkop po několika staletích spíše zasypal, takže musel být dříve ještě hlubší. Ze vstupní a postranních stran byl tedy hrad dokonale chráněn. Na valech, které tvořily příkop, se mohla nejspíš ještě nacházet dřevěná hradba. U poslední strany protéká řeka, a právě na jejích březích je krásně vidět, jak plynule příkop končí. Jelikož z této strany, tedy od řeky, stoupala vysoká skála, na níž stál hrad, nebylo třeba jiným způsobem hrad chránit. Také je možné, že se právě ze strany řeky nacházel obytný palác, protože to bylo nejbezpečnější místo. Otázku, kde se nacházel vstup, můžeme podle terénu jednoduše zodpovědět, kromě toho se na dně příkopu ze strany vstupu nacházejí kameny z mostu nebo pilíře, který spojoval příjezdovou cestu od brány až na druhou stranu, na níž byl situovaný hrad. Na straně hradu neobjevíme téměř žádné známky po budově hradu, až na zídku, jež vedla pravděpodobně do sklepení. Po celém povrchu se však nacházejí propadliny, kde mohla stát například studna, věž nebo třeba sklepení.

Zajímavosti

Archeologické nálezy

Na území hradu Vimberk byla nalezena keramika, díky které můžeme určit, že hrad existoval již ve 2. polovině 13. století. Jiný druh keramiky, který se na hradě také vyskytoval, dokazuje, že na hradě došlo k požáru, což je jednou z variant, proč došlo k zániku hradu. Tato keramika se datuje k období kolem 14. století.²⁷⁹

²⁷⁸ DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 593.

²⁷⁹ ANDERLE, J. a ŠVÁBEK, V. *Strašické hrady*, s. 25.

Mlýn Melmatěj

Pověst o mlýnu

Na hradě Vimberk žil rytíř, jenž měl dvě dcery. Sestry byly odlišné svým chováním, jedna byla velmi zlá a mstivá, ale mladší dcera rytíře byla velmi oblíbená pro svoji dobročinnost a hezké chování i ke služebnictvu. Starší dcera na svoji sestru velmi žárlila a chtěla se jí zbavit. Sluha Matěj zjistil, o co se zlá rytířova dcera snaží, a vše rytíři prozradil. Ten tuto nehodnou dceru vyhnal z hradu Vimberk a sluhovi Matějovi slíbil odměnu. Dal mu nově postavený mlýn u hradu a údajně řekl: „Tento mlýn je tvůj. Mel, Matěji!“ a tak vznikl název Melmatěj.

Pověst pokračuje o nějakou dobu později, kdy byl hrad již zaniklý, ale mlýn stále fungoval. Jednoho dne se u mlýna zastavil pocestný a zjistil, že se celá obec nachází v bídě, a proto do mlýna chodí jen velmi málo lidí. Pocestný dostal nápad, jak mlynáři pomoci – napsal na ceduli: „Dnes se mele za peníze, zítra zadarmo“, kterou dobře v obci vyvěsil. Druhý den přišla do mlýna spousta lidí, ale když chtěl mlynář od lidí peníze, všichni se divili. On však vysvětlil, že na ceduli se píše: „Dnes se mele za peníze, zítra zadarmo“, tudíž lidé dnes musejí zaplatit. Ale protože byla jeho mouka velmi kvalitní, a zároveň levná, lidé se nezlobili a chodili do mlýna i nadále.²⁸⁰

Skutečnost o mlýnu

Jiří Světlík se zabýval historií mlýna a zjistil, že se mlýn původně nazýval Hradský, později v 1. polovině 17. století Julisovský podle Julia de Sarth, jenž mlýn v této době vlastnil. Jeho žena Marie mlýn po smrti svého muže prodala bratranci Matěji Wildovi, německy Mühl Matieg, podle kterého nesl mlýn jméno.²⁸¹ K mlýnu se časem připojila další stavení, jako například pekárna, později dokonce hájovna. Mlýn patřil od roku 1917 k velkostatku Colloredo-Mansfeldů a mlelo se v něm až do první světové války. Později byl opravdu ve špatném stavu, a tak bylo v roce 1923 rozhodnuto, že bude zbourán.²⁸²

²⁸⁰ FRYŠ, V. *Podbrdské pověsti a příběhy*, s. 82-83.

²⁸¹ SVĚTLÍK, Jiří. *Hrádek zvaný Vimberk*. Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka Hláška H, roč. XI, 2000/2, s. 22.

²⁸² ČÁKA, J. *Střední Brdy : krajina neznámá*, s. 110.

4. Funkce a význam hradů rodu Buziců

4.1. Funkce hradů rodu Buziců

Většina buzických hradů má zejména obrannou funkci. Některé hrady byly primárně určené přímo pro obranu území a cest, ale některé měly obranné prvky jen pro ochranu obydlí. Buzické hrady jsou také typické svou vysokou polohou, kde se stavěly, protože jejich stavitelé vždy vybírali vhodný terén na situování hradu a okolních staveb. V mnoha případech nechali Buzicové hrad postavit přímo na skále, což samo o sobě sloužilo jako téměř nedobytné místo. Pro hrady s obrannou funkcí jsou typické obranné věže a ani ty na některých buzických hradech nechyběly. Okolo hradu se nacházely často hradby, příkopy a valy, jež měly rovněž obrannou funkci. Jejich pozůstatky se mnohdy nacházejí na místech dodnes.²⁸³ V blízkosti buzických hradů mohly být často vidět močály či rybníky, které mohly také sloužit jako přirozená obrana hradu. Mezi takové rybníky patřil například rybník u hradu Rožmitál, u které se s jistotou ví, že sloužil záměrně jako obrana.²⁸⁴ Buzici své hrady měli mnohokrát situovány přímo u rybníků, a proto se některé hrady nazývají vodní nebo blatné.²⁸⁵

Co se týče ekonomické funkce, tak i tu na několika hradech objevíme. Například na hradě Rožmitálu, dnes zámku, se nacházel pivovar, kde se vyrábělo mnoho druhů pív. K pivovaru také patřil sklep pro skladování piva v chladu.²⁸⁶ Tentýž hrad byl centrem poměrně rozsáhlého feudálního velkostatku, který také obvykle vynášel majiteli značné příjmy prostřednictvím platů a dávek od poddaných a výnosů hospodaření ve vlastní režii. V Rožmitále staly ve středověku také dva panské mlýny. Jeden z mlýnů využíval rychtář Pešek, který mohl mlýn využívat za služby Rožmitálu. V mlýně mlel Pešek pro potřebu hradu Rožmitál.²⁸⁷ Výše zmíněné rybníky v okolí buzických hradů se pravděpodobně vyskytovaly již v době Buziců, což naznačuje i jejich umístění. Rybníky mohly totiž tvořit přirozenou obrannou funkci hradu. Pokud rybníky existovaly již za rodu Buziců, je možné, že tím také přispívaly k ekonomické funkci hradu, protože mohly sloužit jako sádky. U každého hradu zmíněného v této práci se dříve v jeho okolí nacházela hospodářská stavení – budovy pro posádku a služebnictvo, stáje, seníky, tudíž

²⁸³ Pozůstatky buzických hradů v terénu.

²⁸⁴ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Sv. 6, Praha: Libri, 2004, s. 453.

²⁸⁵ *Zámek Rožmitál pod Třemšínem*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10-15].

Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/zamek-2325468>

²⁸⁶ SLAVÍK, F. A. *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*, s.48.

²⁸⁷ ŠIMEK, Rudolf, Jana ŠIMKOVÁ. *Panský mlýn v Rožmitále pod Třemšínem, řečený Podbranský či Báčův*. Podbrdsko XIX, 2012, s. 31.

hrad získával peníze i z pronájmů. Jedním z nejvýznamnějších ekonomických zdrojů, jenž se nacházel v Brdech v blízkosti buzických hradů, byla železná ruda.²⁸⁸ Zapomenout by se nemělo ani na zdroj dřeva, který mohl sloužit pro výrobu dřevěného uhlí, které se vyváželo na místa spotřeby nebo se přímo prodávalo.²⁸⁹

Jako další funkci měly buzické hrady samozřejmě funkci rezidenční neboli sídelní. U rodu Buziců je zřejmé rozvětvení na několik menších rodových větví, a proto několik hradů sloužilo jako sídelní; například když bylo několik sourozenců, každý měl svoji rodinu a ta pak žila na jednom z určených hradů. Na buzických hradech se často objevovala obytná věž, která byla i jednou z nejbezpečnějších míst na hradě. Areál hradu byl vždy do detailu promyšlen, pokaždé byla například oddělena obytná část od hospodářské. Majitelé hradu žili v paláci, který se nacházel vždy na nejbezpečnějším místě, které by bylo nejobtížnější dobýt, v mnoha případech to bylo dokonce zcela nemožné. Například hrad Valdek sloužil jako sídlo Zajíců z Valdeka, ale zároveň měl funkci ochrannou, protože chránil majetek rodu, který měl hrad ve správě.²⁹⁰

Co se týče společenské funkce, tak například na hradě v Rožmitálu se nacházela hradní kaple. Ne všechny buzické hrady však měly vlastní kapli, proto museli jejich obyvatelé docházet do nejbližšího kostela. Na většině hradů se nacházel větší sál, kde se pravděpodobně konaly nejrůznější slavnosti a společenská setkání. Třemšín sloužil později jako poutní místo, kde se scházelo mnoho lidí.²⁹¹

Další významnou funkcí byl dohled nad obchodními dálkovými cestami či stezkami, které vedly přes Brdy, byla to například Zlatá neboli Pasovská stezka²⁹², jež se shodovala několik kilometrů se stezkou Lineckou²⁹³, a právě v této společné části se vyskytovala většina brdských úseků. Linecká cesta směřovala od Prahy podél řeky Vltavy. Kladsko-Polská stezka, později Královská stezka, se napojovala v brdském lese, kde spojovala

²⁸⁸ KROFTA, Tomáš. *Archeologie ve středních Čechách 26. Doklady lidských aktivit v pohoří Brdy do konce středověku*. Katedra historie FF UP, Olomouc, 2022, s. 243.

²⁸⁹ ČÁKA, J. *Střední Brdy : krajina neznámá*, s. 115.

²⁹⁰ BĚLOHLÁVEK, M. a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*, s. 375.

²⁹¹ ČÁKA, J. *Střední Brdy : krajina neznámá*, s. 144.

²⁹² Historie Zlaté stezky sahá již před rok 1088, kdy byla poprvé jistá zmínka o této dálkové obchodní cestě už jako velmi výnosné. Tento záznam se nachází v ERBEN, Karel Jaromír. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*. Prague: Typis c.r. typographiae aulicae Filiorum Theophili Haase, 1855, s. 77.

²⁹³ HRAŠE, Jan Karel. *Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách*. Nové město nad Metují: J.K. Hraše, 1885, s. 45–46.

stálé a obchodní prameny. Cesta byla vhodná jak pro pěší, tak pro vozy.²⁹⁴ Další známou stezkou je Norimberská cesta, jež je v současnosti známá jako Via Carolina, pojmenovaná podle Karla IV. Tato stezka směřovala severní částí Brd a vedla kolem Žebráku, jenž se nalézá v blízkosti u hradu Valdek. Zřejmě nejstarší cestou v Brdech je tzv. Litavská stezka, na které se nacházela většina buzických hradů z této práce. Ve středověku je tato cesta propojila s dálkovými obchodními cestami na obou stranách Brd.²⁹⁵ A jak takové původní stezky vypadaly? Stezky neměly zpevněný podklad, vypadaly pouze jako vyšlapané či vyježděné pruhy půdy. V některých případech se povrch cesty upravoval například zpevněním z kamení nebo náznakem dlažby. V lesním prostoru se cesty vytvářely v sušších polohách, a hlavně vyšším terénu, aby cestující nenarazili na bažiny.²⁹⁶

4.2. Význam rodu na hospodářský a kulturní rozvoj regionu

Hospodářský rozvoj

Rod Buziců působil zejména ve středozápadních Čechách a pro tento region byli Buzicové opravdu přínosem. Jelikož vlastnili rozsáhlé pozemky a panství, snažili se o rozšíření zemědělského hospodaření postupnou kolonizací, čímž se zvýšil výnos z půdy. Hospodářský rozvoj vedl tedy ke zlepšení podmínek pro obyvatele v okolí. Buzicové také na svých panstvích podporovali obchod a řemesla, což dokazují mnohé nálezy keramiky nebo nejrůznějších kovových předmětů, jako například podkov, srpů či seker.²⁹⁷ V blízkosti buzických hradů se totiž nacházely značné zdroje železné rudy, kterou začali pánové z rodu prostřednictvím svých poddaných zpracovávat a z ní vyrábět různé užité i ozdobné předměty. Železná ruda se začala například na Rožmitálsku zpracovávat již v 11. a 12. století.²⁹⁸ V okolí hradů vznikaly i kovárny a později, když se těžba ještě rozšířila, vznikaly hamry, kde se ruda zpracovávala. Železářská výroba v Brdech pokračovala i po středověku. V 16. století se v Brdech vytvářelo 40-50% české produkce. Největší rozmach podbrdských železáren lze zařadit až do 18. století.²⁹⁹ Vedle středověké železné rudy se v tomto regionu, zejména u hradu Hengst, podporovalo

²⁹⁴ HRAŠE, J. K. *Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách*, s. 18.

²⁹⁵ WÜNSCH, Pavel. *Brdské listy: Dálkové stezky v Brdech a kolem nich* [online]. 2015 [cit. 2023-10-09]. Dostupné z: <http://www.brdskelisty.cz/historie-a-mistopis/dalkove-stezky-v-brdech-a-kolem-nich.html>

²⁹⁶ MARTÍNEK, Jan. *Historické cesty* [online]. 2014 [cit. 2023-10-19].

Dostupné z: <http://www.historicke-cesty.cz/historicke-cesty/vyvoj-historickyh-cest-v-ceskyh-zemich/index.html>

²⁹⁷ Keramické a kovové nálezy, Muzeum Dr. B. Horáka v Rokycanech.

²⁹⁸ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, sv. 6, s.453.

²⁹⁹ CÍLEK, Václav. *Střední Brdy*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2005, s. 231.

sklářství, i když ne v takové míře jako zpracování železné rudy.³⁰⁰ Všechny tyto činnosti by se však neobešly bez zdroje vody, kterého je v brdských lesích opravdu hodně. Voda stékala z kopce, a tím poháněla mlýny, hamry nebo zmíněné sklárny. Velké množství vody bylo potřeba na vodní kola, jež poháněla těžká kladiva potřebná pro železářství.³⁰¹ To souvisí také s tím, že Buzicové stavěli hrady blízko dálkových obchodních stezek a podíleli se i na udržování cest a infrastruktury celkově. Rod Buziců je spojován s kolonizací Brd, kdy se lidé stěhovali do výše položených lesů, kde oblast osídlili a začali v lese hospodařit. Probíhalo tedy vysazování lánových vesnic. Během kolonizace Brd se také lidé zaměřovali na těžbu dřeva. Dřevo se využívalo pro stavbu nových domů a zároveň jako palivo pro vytápění obydlí, včetně využití dřevěného uhlí z milířů. Ze dřeva se vyráběly i užité předměty. A právě kvůli milířovým plošinám se musel upravovat okolní terén. Důležité byly také dehtářské pece, díky kterým se vyrobil dehet, jenž se smíchal s lojem a vzniklo velmi užívané mazivo – kolomaz. V dehtářské peci se nacházel základový kámen a jeden velmi zachovalý je v současnosti uložen v rožmitálském muzeu.³⁰² Těžbou dřeva se dále rozšiřovalo území, jež se následně osidlovalo.³⁰³ Postupem času se začala zakládat městečka a města v okolí Brd, která byla tzv. poddanská, což znamená, že města či městečka byla součástí panství a obyvatelé byli poddaní vrchnosti. Například Rožmitál pod Třemšínem se stal městečkem roku 1349 a postupně získával nejrůznější privilegia. Mezi rožmitálská privilegia patřilo například hrdelní právo, udělení znaku nebo například tržní právo, kdy se mohly pořádat trhy³⁰⁴

Kulturní rozvoj

Buzicové se podíleli na výstavbě a podpoře místních farních kostelů, okolních klášterů a hradů, což přineslo do oblasti kulturní rozvoj. Většina hradů postavená Buzici má velmi podobný vzhled a také terén, na kterém jsou postaveny, je téměř shodný. Buzicové se také zasloužili o založení kláštera vilemitů, pozdějších augustiniánů-poustevníků ve svaté Dobrotivé u obce Zaječov, který se někdy nazývá také jako klášter Zaječov, původně však v Ostrově.³⁰⁵ Klášter byl založen v roce 1262 Oldřichem Zajícem z Valdeka, avšak stavba

³⁰⁰ KROFTA, T. *Archeologie ve středních Čechách 26. Doklady lidských aktivit v pohoří Brdy do konce středověku*, s. 232

³⁰¹ CÍLEK, Václav; MUDRA, Pavel; SŮVOVÁ, et al. *Střední Brdy: hory uprostřed Čech*. Praha: Dokořán, 2015, s. 147.

³⁰² Tamtéž, s. 59.

³⁰³ KROFTA, T. *Archeologie ve středních Čechách 26. Doklady lidských aktivit v pohoří Brdy do konce středověku*, s. 222.

³⁰⁴ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, sv. 6, s. 449-450.

³⁰⁵ *Klášter svatá Dobrotivá*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10-29].

byla dostavena až ve 14. století. V následujícím století husitské vojsko klášter vyplenilo, ale brzy byl obnoven. Postupem času byl klášter opuštěn a začal chátrat.³⁰⁶ Dalším klášterem, který založil rod Buziců, bylo probošství Teslíny. První zmínka o probošství pochází z 50. let 14. století, kdy je označováno jako teslínské nebo také baštinské.³⁰⁷ Dochovaly se i zprávy, že Protiva z Rožmitálu daroval klášteru statek na Baštíně přibližně okolo roku 1310.³⁰⁸ Klášter Teslíny patřil benediktinům z opatství na Ostrově u Davle. Klášter byl opuštěn během husitských válek a od té doby už jen chátral.³⁰⁹ Buzicové převážně zastávali katolickou víru, což dokazuje právě i boj proti husitům.

Rod Buziců byl pro Brdy a Podbrdsko velmi významný a přínosný. Přinesl mnoho pozitivních vymožeností, ale jak to tak bývá, v rodě se objevily i negativní osobnosti, které svému panství spíše uškodily.³¹⁰ Celkově je však dědictví rodu Buziců vnímáno pozitivně.

Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/klaster-svata-dobrotiva-2144128>

³⁰⁶ VLČEK, Pavel, Petr SOMMER a Dušan FOLTÝN. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libri, 1997, s. 691-692.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 309.

³⁰⁸ BOHÁČ, Zdeněk. *Ostrov: Tisíciletá historie zmařeného kláštera*. Jílové u Prahy: Regionální muzeum Jílové u Prahy, 1999, s. 29.

³⁰⁹ SMOLOVÁ, Věra. *Benediktinské probošství na Teslíně*. Podbrdsko XIV, 2007.

³¹⁰ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XIII*, s. 75-76.

5. Didaktická část

Součástí této diplomové práce je také didaktická část. Jedná se o vycházku do lesa Brdy a konkrétně ke hradu Homberk, který je v diplomové práci též zmíněn. Tuto vycházku je možné zařadit k tématu středověké stavby či gotika. Jednalo by se tedy o učivo 7. ročníku základní školy. Žáci by si nejprve ve škole v rámci jedné hodiny představili téma gotiky a hradů a další hodinu by již šli na vycházku na dvě vyučovací hodiny, kde by hledali různé zajímavosti a řešili zadání. Svě poznatky by zpracovali ve čtvrté hodině. Hrad se nachází v lese, tudíž je jednak potřeba žáky upozornit na vhodné oblečení, jednak je také potřeba dobře časově naplánovat cestu. V této didaktické části nejprve lehce rozebereme historickou analýzu, poté následuje didaktická a metodická analýza. V první části se bude jednat pouze o teoretické návrhy hodin, ale po vyzkoušení v praxi bude zapsán návrh hodin již s různými úpravami. Na závěr bude také přiložena zpětná vazba žáků.

5.1. Historická analýza

Co se týče tématu hradů v Brdech, jistě se pojí se středověkem a celkově s gotikou. Gotika vzniká ve Francii v polovině 12. století, ale do Čech přichází až později, a to v polovině 13. století ve stavitelství. Gotický sloh se však objevuje také v dalších uměleckých okruzích. Velký význam má v malířství, kdy se malovaly náboženské motivy či postavy, tedy hlavně světci. Malíři svá díla malovali na desky ze dřeva, proto se obrazy nazývají deskové. Jedním z nejznámějších autorů této doby je Mistr Theodorik, jehož obrazy dnes najdeme v kapli svatého Kříže na Karlštejně. Dalšími známými umělci jsou Mistr Třeboňského a Mistr Vyšebrodského oltáře. Vedle malířství vynikalo také gotické sochařství, v němž se vytvářely náboženské postavy, především Madona. Sochy se dají popsat jako strnulé a bez výrazu, to se mění až později. Celkově můžeme říci, že gotika dominuje v architektuře, kdy se stavěly hrady, chrámy nebo katedrály. Mezi typické architektonické prvky gotického slohu patří například opěrný systém, lomené oblouky, věžička – tzv. fiála, vitráž, rozeta, portál, průčelí, křížová klenba nebo chrlič. Přímou s hradem se pak pojí prvky jako parkán, palisáda, bašta, palác, věž (donjon, bergfrit), cimbuří nebo arkýř. Postupem času hrady měnily svoji podobu podle nejrůznějších funkcí a požadavků panstva. Hrady byly často postaveny v lesích a na vyvýšených místech, jak tomu je i v Brdech, s čímž se pojila zejména funkce ochrany obchodních stezek. Jako obrana samotného hradu se stavěla hradba, která mohla mít různé podoby, ale často byla

mohutná a široká. Před hradbou se nacházel příkop, jenž se přecházel či přejížděl po padacím mostě. V areálu hradu se však nenacházela jen samotná budova hradu či obytný palác, ale i hospodářská stavení a budovy pro posádku a služebnictvo. Tématem hradů se zabývalo mnoho historiků, například August Sedláček v knihách *Hrady, zámky a tvrze království Českého*³¹¹, které se skládají z patnácti dílů. Dále například Tomáš Durdík s dílem *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*³¹² nebo Miroslav Bělohlávek a spol., jež napsali dílo *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*³¹³, které se skládá ze sedmi knih. Mezi první historiky, kteří se zabývali hrady, patří Franz Heber se sedmidílným dílem *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser*.³¹⁴ Co se týče přímo gotiky, můžeme využít například knihu *Gotika: architektura, plastika, malířství* od Achima Bednorze, Blanky Pscheidtové a Rolfa Tomana.³¹⁵ I v učebnicích je gotickému umění věnováno dost prostoru. Například v učebnici pro základní školy SPN se gotika objevuje na více stránkách, konkrétně na šesti. Autoři se zaměřují na historii gotiky, na církevní architekturu, u níž je znázorněna většina architektonických prvků. Dále je věnován prostor světské architektuře, a to nejen hradům, ale i měšťanským domům. Vedle architektury se autoři zabývali také výtvarným uměním, univerzitami, hlavně tedy založením Univerzity Karlovy, dále literaturou i se zmíněním knihtisku, a jako poslední oblast spojená s gotikou byla vybrána hudba. Po bocích každé stránky najdou žáci různé zajímavosti a obrázky a pod každým tématem se objevují otázky, které shrnují dané téma.³¹⁶ V porovnání s učebnicí pro gymnázia a střední školy je učebnice pro základní školy mnohem podrobnější, jelikož v učebnici pro gymnázia se věnují gotice přibližně jen na dvou stránkách, kde se velmi stručně zaměřují na architektonické prvky, na původ gotiky a na stavby, jež se s tímto slohem pojí.³¹⁷ Nesmíme zapomenout ani na web ČT edu, kde vyučující najde několik videí a inspiraci na vytvoření hodiny.³¹⁸

³¹¹ SEDLÁČEK, A. et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého*. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny František Šimáček, 1882.

³¹² DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 1999.

³¹³ BĚLOHLÁVEK, Miroslav a spol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1985.

³¹⁴ HEBER, Franz. *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser*. Band 1, Prag: C.W. Medau und Comp., 1844.

³¹⁵ BEDNORZ, Achim, Blanka PSCHIEDTOVÁ a ROLF TOMAN. *Gotika: architektura, plastika, malířství*. Praha: Slovart, 2000.

³¹⁶ VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis pro 7. ročník ZŠ v souladu s RVP ZV – Středověk a raný novověk*. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, 2014, s. 115–120.

³¹⁷ ČORNEJ, Petr. *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy – Středověk a raný novověk*. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, 2009. S 63–65.

³¹⁸ *Gotika*. Česká televize [online]. 2024 [cit. 2024-01-07]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/hledani?q=gotika>

5.2. Didaktická analýza

Tématem hodin jsou středověké stavby a gotika, což je látka vyučovaná v sedmém ročníku na základní škole. Všechny níže uvedené části didaktické analýzy se vztahují k tématu jako celek, jsou tedy uvedeny obecně pro všechny tři/čtyři hodiny.

Rámcový vzdělávací program

Téma gotického umění je zahrnuto i v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní školy, kde je zmíněn očekávaný výstup jako *D-9-4-04 ilustruje postavení jednotlivých vrstev středověké společnosti, uvede příklady gotické kultury*.³¹⁹ A učivo, které se pojí s tímto výstupem je *kultura středověké společnosti – gotické umění a vzdělanost, struktura středověké společnosti, funkce jednotlivých vrstev*.³²⁰

Klíčové kompetence

Co se týče klíčových kompetencí, naplní se například kompetence k učení, jelikož žák kriticky posuzuje, porovnává různé možnosti jak při první hodině při seznámení s gotikou, tak i při terénním bádání. Dále se v hodinách tohoto tématu objeví kompetence k řešení problému, kdy žák kriticky přemýšlí při práci s prameny. Během práce ve skupinách se naplní komunikativní kompetence, jelikož žáci musejí komunikovat se spolužáky a reagovat na jejich názory, a ve skupinách dojde také ke kompetenci sociální a personální, protože pracuje s více lidmi, a ne samostatně. Další kompetence, která se naplní během hodin, je kompetence občanská, kdy by si měl žák uvědomit naše historické dědictví právě na příkladu významu hradů a místní šlechty.

Průřezová témata

Tyto hodiny nabízejí také propojení s průřezovými tématy, například s osobnostní a sociální výchovou, kdy žáci zapojí svoji kreativitu a představivost jak během bádání, tak při přenášení myšlenek a nápadů na velký papír, což se později bude prezentovat ostatním skupinám. To rovněž souvisí s uvědoměním si hodnot spolupráce a pomoci při skupinové práci, která je postavena právě na vzájemné komunikaci. Dalším průřezovým

³¹⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání 5.5.1.* [online]. Praha: MŠMT, 2023 [cit. 2024-01-8].

Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

³²⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání 5.5.1.* [online]. Praha: MŠMT, 2023 [cit. 2024-01-8].

Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

tématem v hodinách je výchova demokratického občana, kdy by měla být ve třídě či ve skupinkách taková atmosféra, aby žáci mohli uplatnit své nápady a názory a nebáli se promluvit mezi více lidmi. Důležitým prvkem výchovy demokratického občana je také dodržování pravidel během vycházky. Při skupinové práci si však žáci mohou nastolit nová pravidla pro lepší koordinaci a fungování skupiny. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech se nazývá další průřezové téma, které se objeví v těchto hodinách. Žáci si uvědomí vazby mezi jednotlivými národy a velkou spjitost se Svatou říší římskou, například skrze obchod. Také se žáci dozví o rozšíření gotického slohu po Evropě a o tom, že stavby jsou si v mnoha ohledech podobné, tedy uvědomí si vztah mezi národní a světovou kulturou. Žák by tak měl současně pochopit, jaký význam má kulturní a historické dědictví, což přispívá i k zájmu o jeho uchování a záchranu.

Mezipředmětové vztahy

Tyto hodiny mohou mít propojení s ostatními předměty, a to především s výtvarnou výchovou, jelikož žáci v poslední hodině budou vytvářet vlastní návrh hradu či okolí podle zadání. Ale co se týče představení gotiky v první hodině, i to se pojí s výtvarnou výchovou, protože se v hodině bude vyučovat především umění.

Historická gramotnost/myšlení dle P. Seixase:

1. Stanovení historického významu – Žák si uvědomí význam, možné funkce hradu a jeho historické dědictví.
2. Využití primárních zdrojů – Žák využívá hmotné, písemné a vizuální prameny.
3. Určení kontinuity a změny – Žák si uvědomuje, jaký byl život ve středověku.
4. Analýza příčin a následků – Žák pracuje s prameny, které následně analyzuje a přichází s možnou teorií řešení.
5. Zaujímání historické perspektivy – Žák získá nový pohled na život jak šlechty, tak poddaných.

Bloomova revidovaná taxonomie

Znalostní dimenze	Dimenze kognitivního procesu					
	Zapamatovat	Rozumět	Aplikovat	Analyzovat	Hodnotit	Tvořit
Znalost faktů	Žák zná základní informace o gotice a rodu Buziců.					
Konceptuální znalost	Žák rozumí pojmům, které se pojí s gotikou a přímo i s hrady.					
Procedurální znalost	Žák analyzuje prameny, z nichž vyvodí možné řešení, jak při popisu architektonických prvků, tak při práci s hmotnými prameny.					

Metakognitivní znalost	Žák si uvědomuje význam gotických staveb a také význam místního rodu a jeho hradů.
------------------------	--

5.3. Metodická analýza

Tento blok hodiny se bude skládat ze čtyř hodin, kdy první – úvodní – hodina bude spíše uvedením do gotického slohu a období, aby žáci znali základní informace o gotice, protože některé z nich se jim budou hodit i v následujících hodinách. Další hodina, jež by trvala 90 minut (nebo ji lze označit jako dvě hodiny po 45 minutách), se bude odehrávat v terénu, kdy si žáci vyzkouší roli badatele a budou hledat nejruznější pozůstatky po zřícenině hradu a zároveň se seznámí s místním známým šlechtickým rodem, a to rodem Buziců. V této hodině či dvou hodinách budou žáci pracovat ve skupinách a hledat řešení pro svá zadání. V závěrečné hodině žáci své poznatky přenesou na papír a poté odprezentují vše, na co přišli a co objevili. Na konci by došlo k reflexi od učitele i žáků.

Hodnocení:

Hodnocena bude aktivita v hodinách i v terénu, některá cvičení v pracovních listech a závěrečná prezentace.

5.4. Teoretická fáze

První hodina

Cíle hodiny

Cílem první hodiny je, aby žák rozlišil románský sloh od slohu gotického na příkladech z architektury. Dále je žák schopen vybrat architektonické prvky gotického slohu na fotografii gotické stavby. Žák také diskutuje o změně vzhledu hradu do podoby zříceniny. V této hodině se žák dovídá i to, že gotický sloh pojí rovněž s malířstvím nebo sochařstvím.

Klíčové kompetence

V této hodině by se měly naplnit klíčové kompetence k učení, protože žák porovnává románský a gotický sloh a sám vyvozuje rozdílnosti, případně podobnosti. Také se v této hodině objeví klíčová kompetence k řešení problémů, kdy žák bude kriticky přemýšlet nad tím, proč některé hrady změnilo svoji podobu a staly se z nich zříceniny. I komunikativní kompetence bude naplněna v této hodině, a to během práce v pracovním listu, kdy budou ve dvojici konzultovat své výsledky z určování architektonických prvků. To také souvisí s klíčovou kompetencí sociální a personální, kdy se žáci socializují při konzultování s dalším člověkem.

Průřezové téma

V této hodině se nejvíce objevuje výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, kdy se žáci dozví o původu gotiky, a díky tomu o propojení českých zemí s dalšími evropskými zeměmi.

Historická gramotnost/myšlení dle P. Seixase

1. Stanovení historického významu – Žák si uvědomí význam historického dědictví v podobě gotických budov, které se dochovaly.
2. Využití primárních zdrojů – Žák využívá vizuální prameny v podobě fotografie gotických staveb.
3. Určení kontinuity a změny – Žák si uvědomuje, že se některé stavby zcela změnilo a vznikly například zříceniny hradu.
4. Analýza příčin a následků – Žák pracuje s nákresem hradu, jak pravděpodobně vypadal, a s fotografií současného stavu hradu.

Bloomova revidovaná taxonomie

Znalostní dimenze	Dimenze kognitivního procesu					
	Zapamatovat	Rozumět	Aplikovat	Analyzovat	Hodnotit	Tvořit
Znalost faktů	Žák zná základní informace o gotickém slohu jak v oblasti malířství a sochařství, tak i architektury.					
Konceptuální znalost	Žák rozumí pojmům z gotického slohu a dokáže je využít během popisu budovy.					
Procedurální znalost	Žák analyzuje vizuální prameny a určuje architektonické prvky.					
Metakognitivní znalost	Žák si uvědomuje význam gotického dědictví.					

Popis první hodiny

První hodina na toto téma začne vyučováním ve škole, kdy se žáci seznámí s gotickým slohem, a tedy hlavně s gotickou stavbou. Žáci jako evokaci dostanou fotografii rotundy a katedrály a měli by porovnávat, v čem se obě stavby liší. Poté si řeknou základní informace, kdy gotika začala, kde vznikla a kdy se dostala do českých zemí. Jistě bude mít spousta žáků gotiku spojenou pouze s architekturou, takže je důležité jim říct, že se gotika objevuje i v jiných kulturních oblastech, jako například v malířství. Přitom by se žákům ukázaly dvě fotografie a oni by sami měli přijít na to, že se malovaly náboženské motivy či světci. Dále se zmíní také oblast sochařství či literatury. Nejvíce by se však hodina měla zaměřit na architekturu. Důležité je, aby se žákům ukázalo hodně fotografií, aby měli představu, jak gotická stavba vypadá. Na fotografiích se totiž mohou naučit architektonické prvky, které později v pracovním listě popíšou, protože již budou vědět, jak tyto prvky rozeznat. Nejprve by měl pracovat každý samostatně, poté si pomoci ve dvojici a následovala by společná kontrola. Také by se v této úvodní hodině mělo říct, že dnes zůstala ze spousty hradů pouze zřícenina. V konečné fázi hodiny by se také mohly promítnout obrázky, jak nějaký hrad vypadal, a poté dnešní fotografie zříceniny a diskutovalo by se o tom, proč se některé hrady staly zříceninami. Tento závěr hodiny by byl plynulým přechodem do následující hodiny.

Materiál, pomůcky

Na tuto hodinu je potřeba interaktivní tabule nebo tabule s projektořem, na kterém vyučující žákům promítne fotografie nebo pracovní list. Dále vyučující vytiskne každému žákovi pracovní list, nebo pokud škola využívá tablety či iPady, tak vytvořený pracovní list jen žákům pošle na používanou studijní podporu, jako například Disk Google, Google Classroom nebo například na Microsoft Teams.

Hodnocení

Hodnocena v této první hodině by byla aktivita žáků a cvičení v pracovním listě, kdy žáci musejí určit architektonické prvky na fotografii s gotickou stavbou.

Zdroje

Zdroj 1: *Rotunda na Řípu*. Farnost Roudnice [online]. 2023 [cit. 2024-01-07].

Dostupné z: <https://rotundarip.cz/>

Zdroj 2: *Katedrála sv. Víta*. Pražský hrad pro návštěvníky [online]. 2024 Pražský hrad [cit. 2024-01-07].

Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prazsky-hrad-pro-navstevniky/navstevnicke-objekty/katedrala-sv.-vita-10262>

Zdroj 3: Chrám sv. Barbory, Kutná Hora. GEMA ART GROUP a. s. [online]. 2019 [cit. 2024-01-07]

Dostupné z: <https://www.gemaart.cz/chram-sv-barbory-kutna-hora/>

Pracovní list – 1. hodina

1. Prohlédni si obě fotografie a porovnej, v čem se stavby liší.

Zdroj 1

Zdroj 2

2. Na fotografii najdi a popiš alespoň tři architektonické prvky, které se pojí s gotickým slohem.

Zdroj 3

Druhá a třetí hodina

Cíle hodiny

Cílem druhé a třetí hodiny je, aby žák poznal místní šlechtický rod, a to rod Buziců a několik jeho větví. Dále žák zkoumá pozůstatky hradu a jeho okolí přímo v terénu. Žák také zvažuje, co by mohly být nejrůznější dnes již neidentifikované hmotné prameny.

Klíčové kompetence

Klíčové kompetence, které se naplní ve druhé a třetí hodině, jsou například kompetence k učení, protože žák kriticky posuzuje a vyhodnocuje hmotné prameny při terénním bádání. Žák také během druhé a třetí hodiny naplní kompetence k řešení problému, kdy žáci dostanou ve skupině zadání a musejí vymýšlet společné řešení pomocí pramenů. Společná komunikace ve skupině se rovněž pojí s kompetencí komunikativní, kdy mezi sebou diskutuje několik žáků a musí se vzájemně shodnout. Se spoluprací souvisí také kompetence sociální a personální, kdy se žáci naučí tolerovat a přijímat názory ostatních. Také kompetence občanská se rozvíjí během terénního bádání, kdy žák na vlastní oči uvidí pozůstatky hradu a rozlehlé okolí, jež k hradu patřilo, což se zároveň propojí s úvodní částí hodiny o rodu Buziců a významu tohoto rodu. Tím by si měl žák uvědomit, jaké vzácné historické pozůstatky se na našem území nacházejí.

Průřezové téma

Během výuky v terénu došlo k naplnění osobnostní a sociální výchovy, jelikož žáci museli zapojit svoji fantazii a představivost, aby si dokázali představit, jak hrad a jeho okolí vypadalo ve středověku. A tím mohli vypracovat zadání svého skupinového úkolu. Průřezové téma výchova demokratického občana by se v těchto hodinách také mělo naplnit, protože by žáci měli mít takový pocit, že mohou říct jak v úvodu hodiny, tak ve skupinové práci jakýkoli svůj nápad a nikdo se jim nebude smát.

Historická gramotnost/myšlení dle P. Seixase

1. Stanovení historického významu – Žák si uvědomí význam rodu Buziců a jejich hradů.
2. Využití primárních zdrojů – Žák využívá hmotné prameny jako pozůstatky hradu či jeho okolí.

3. Určení kontinuity a změny – Žák si představuje, jak hrad a jeho okolí asi vypadalo ve středověku.
4. Analýza příčin a následků – Žák pracuje s hmotnými a písemnými prameny, které analyzuje a následně přichází s teoriemi o poloze, okolí a půdorysu hradu.

Bloomova revidovaná taxonomie

Znalostní dimenze	Dimenze kognitivního procesu					
	Zapamatovat	Rozumět	Aplikovat	Analyzovat	Hodnotit	Tvořit
Znalost faktů	Žák zná rod Buziců.					
Konceptuální znalost	Žák rozumí nejrůznějším pojmům, které se pojí s hradem, jako parkan, cimbuří apod.					
Procedurální znalost	Žák analyzuje prameny a vytvoří teorii o poloze, okolí, půdorysu hradu.					
Metakognitivní znalost	Žák si uvědomuje význam místního rodu.					

Popis druhé a třetí hodiny

Druhá a třetí hodina se odehrává již v terénu, kdy je potřeba časově naplánovat dopravu. Až budou všichni na místě u hradu, začne výuka, a to evokací, kdy se rozebere erb rodu Buziců. Žáci dostanou pracovní list, který budou mít po celou dobu venku u sebe a budou s ním pracovat. V prvním cvičení tedy žáci uvidí erb s černou hlavou kance a musejí popsat, co na obrázku vidí, případně, jakou pověst jim erb připomíná. Obrázek se dále společně s vyučujícím rozebere. Následně žáci budou číst ukázkou z Dalimilovy kroniky o údajném zakladateli rodu Buziců, kdy budou v pracovním listě zapisovat činy a charakteristiku hlavní postavy. Aby si žáci uvědomili význam rodu a jeho jednotlivých větví, přečtou si informace o dvou významných osobách spojené právě s rodem Buziců. Dále vyučující žáky rozdělí do čtyř skupin a každé skupině zadá téma, které musí zkoumat. Jedna skupina dostane zadání, kudy mohla vést cesta na hrad. Další skupina se zaměří na okolí hradu, kdy by se měli zamyslet například, kde mohla stát hospodářská zařízení. Třetí skupina se bude věnovat půdorysu hradu a s tím bude souviset téma čtvrté skupiny, která bude muset vymyslet, jak vypadala budova hradu. V pracovním listě mají žáci prostor pro zaznamenání svých poznatků. Každá skupina tedy pracuje samostatně a snaží se přijít na možnosti, jak vypadal hrad a jeho okolí ve středověku. Vyučující bude stále v kontaktu s jednotlivými skupinami. Žáci si mohou své nálezy fotit, jelikož budou moct fotografie použít v následující hodině při prezentaci. Až budou mít žáci vymyšlené varianty jejich zadání, všichni se společně sejdou. Jelikož by vyučující chodil po celou dobu mezi skupinami, věděl by, co žáci objevili, a co ne, proto zajímavé poznatky, které

žákům unikly, v tuto chvíli vyučující všem ukáže a zdůvodní. Vše ostatní budou prezentovat žáci ve škole.

Materiál, pomůcky

Pro terénní práci bude potřeba pracovní list, který vyučující dá každému žákovi. Žák tedy bude potřebovat tužku na poznámky a mobilní telefon či fotoaparát na případnou fotodokumentaci zajímavých prvků.

Hodnocení

Při druhé a třetí hodině bude hodnocena opět aktivita žáků a schopnost vzájemné domluvy a komunikace. Hodnoceno bude také vyplnění pracovního listu.

Zdroje

Zdroj 1: *Coat of arms of Buzici*. Wikimedia Commons [online]. 2023 [cit. 2024-01-07].
Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Coat_of_arms_of_Buzici_.svg

Zdroj 2: KRČMOVÁ, M., VRBOVÁ, H. a BLÁHOVÁ, M. *Kronika tak řečeného Dalimila*, s. 111.

Zdroj 3: *Jaroslav Lev z Rožmitálu*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 2005 [cit. 2024-01-07].

Dostupné z:
https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/jaroslav_lev_z_rozmitalu.html

Zdroj 4: *Johana z Rožmitálu*. Královská věnná města [online]. 2024 [cit. 2024-01-08].
Dostupné z: <https://www.vennamesta.cz/kralovna/johana-z-rozmitalu>

Pracovní list – druhá a třetí hodina

1. Prohlédni si obrázek a popiš, co na něm vidíš. Napadá tě, s jakou pověstí se může zvíře z obrázku pojít?

Zdroj 1

2. Pozorně si přečti ukázkou a zaznamenej, co hlavní postava udělala a jak bys ji charakterizoval.

Zdroj 2

Jetříšek Buškovic, hezký hoch,
jemuž říkali též Tuří roh.
Že za uši kdysi kance chyt,
zdobil kančí rypák jeho štít.¹¹⁵/
Ten Jetříšek bil se hrdinně
do nepřátelských řad pronikl
a zahynul v těžké hodině.
Český kníže sotva unikl.
Oslavujme toho mladíka,
jenž byl veden k víře jedině.
Majetek i rozkoš zaniká,
dobré jméno ale nehyne.
Po stu letech každý chválí jej.
I ty o svou čest a duši dbej.

3. Pozorně si přečti informace o dvou významných postavách z rodu Buziců a napiš, čím se zapsaly do historie.

Zdroj 3

Jaroslav Lev z Rožmitálu (1465–1467) - vůdce mírového poselství do evropských zemí. Hlavním proklamovaným úkolem poselství krále Jiřího z Poděbrad byla snaha vytvořit unii katolických evropských států. Jaroslav Lev z Rožmitálu získal při pobytu v Burgundsku jako první Čech Řád zlatého rouna.

Zdroj 4

Johana z Rožmitálu (kolem 1430–1475) - stejně jako její manžel pocházela Johana ze stavu domácí šlechty, jako jediná česká královna. V květnu roku 1473 zahájila zemský sněm v Benešově – projev trval 3 hodiny a je považován za jeden nejlepších státnických projevů té doby.

Prostor pro Tvé poznámky:

Závěrečná hodina

Cíle hodiny

Cílem závěrečné hodiny je, aby žák vytvořil ve skupině prezentaci na zadané téma z předchozí hodiny. Žák obhájí své nápady a myšlenky v prezentaci.

Klíčové kompetence

V závěrečné hodině se naplní hlavně komunikativní kompetence během práce ve skupinách. Žáci se musí společně domlouvat, jak bude prezentace vypadat, co a kam napíší či nalepí na papír k prezentaci a kdo bude na závěr představovat získané informace. Jelikož žák nepracuje samostatně, ale ve skupině, již tvoří více žáků a každý má nějaký názor, je potřeba, aby se žáci učili tolerovat názory jiných, a hlavně byli schopni domluvit se na nějakém kompromisu, čímž se naplňuje také kompetence sociální a personální.

Průřezové téma

Během závěrečné hodiny dojde k propojení s průřezovým tématem, a to s osobností a sociální výchovou. Žáci, i když pracují ve skupině, mohou rozvíjet svoji kreativitu a fantazii, jež přenesou na papír pro celkovou prezentaci. Během skupinové práce si žáci všimnou, jak je důležitá hodnota spolupráce, vzájemné pomoci a komunikace, což se pojí se sociální výchovou. Dalším průřezovým tématem této hodiny je výchova demokratického občana, kde stejně jako v předchozích hodinách je velmi důležitá atmosféra ve třídě, aby se žáci cítili v bezpečí a mohli sdělit ve skupině svůj názor nebo poté své nápady a myšlenky během prezentace ostatních skupin.

Historická gramotnost/myšlení dle P. Seixase

1. Stanovení historického významu – Žák si uvědomí hodnotu i již zaniklých hradů.
2. Využití primárních zdrojů – Žák využívá fotografie a poznatky z hmotných pramenů pro vytvoření prezentace.
3. Určení kontinuity a změny – Žák si uvědomuje odlišnost vzhledu hradu a jeho okolí dnes a dříve, což přenesou na papír.
4. Analýza příčin a následků – Žák přináší různé teorie k tématům polohy, okolí, půdorysu hradu a sděluje možné příčiny současného stavu hradu.

Bloomova revidovaná taxonomie

Znalostní dimenze	Dimenze kognitivního procesu					
	Zapamatovat	Rozumět	Aplikovat	Analyzovat	Hodnotit	Tvořit
Znalost faktů	Žák zná potřebné informace o Buzicích a gotických hradech.					
Konceptuální znalost	Žák rozumí základním poznatkům o středověkých hradech.					
Procedurální znalost	Žák analyzuje prameny a své poznatky přeneše na papír pro prezentaci.					
Metakognitivní znalost	Žák si uvědomuje hodnotu místního historického dědictví v podobě pozůstalých hradů i rodu.					

Popis závěrečné hodiny

V závěrečné hodině by se mělo začít zhodnocením vycházky. Následně by žáci utvořili stejné skupinky, v nichž bádali i v terénu. Každá skupinka dostane velký papír a budou mít za úkol zhotovit prezentaci své problematiky, na kterou se během bádání měli zaměřit. V této části je velmi důležitá spolupráce na rozvržení jednotlivých úkolů, kdo bude například něco kreslit, lepit nebo popisovat. Ke konci skupinového vytváření by se měli všichni členové dohodnout, kdo a co budou k jejich zadání říkat během prezentace ostatním spolužákům. Poté si první skupina stoupne před tabuli, představí svoji prezentaci třídě a obhájí si své myšlenky a teorie, které je napadly. Po prezentaci dochází k diskusi o daném tématu a ostatní žáci případně sdělí své další nápady. Takto se vystřídá každá skupina. Své výtvary si mohou žáci vyvěsit ve třídě. Na úplný závěr hodiny by žáci dostali papír, kam by měli napsat zpětnou vazbu, jak se jim vycházka s bádáním a následné tvoření prezentace líbila.

Materiál, pomůcky

Na vytvoření prezentace bude potřeba velký papír pro každou skupinu, dále barevné fixy, pastelky, nůžky, lepidlo a také případně vytištěné fotografie přímo z terénu, které by žáci mohli do svého papíru nalepit.

Hodnocení

V této hodině budou hodnoceny myšlenky a nápady, které žáci vymysleli a přenesli na papír, a samotná prezentace všech žáků všech skupin.

5.5. Popis zrealizovaných hodin a návrhy na změnu

Celý návrh na hodiny jsem představila vyučující, se kterou jsem tyto hodiny uskutečnila. Po konzultaci jsme usoudily, že ke hradu nejede žádný autobus a ani není možné získat povolení na průjezd přes Brdy, tudíž se bude muset les objíždět. Problém se tedy vyřešil objednááním smluvního autobusu, který je ale pro 50 žáků, proto se k nám přidal vyučující se zeměpisnou exkurzí v okolí.

Po zrealizování každé hodiny jsem si položila otázku, co bych příště změnila. První, tedy úvodní hodina, se konala den před celodenním výletem na hrad. Hodina proběhla bez problému, žáci byli velmi aktivní, a došlo dokonce i na zajímavé diskuse. Na této hodině bych neměnila asi nic, jelikož i časově vše vycházelo. Další den ráno jsme se sešli a smluveným autobusem dojeli ke hradu. Co se týče počasí, bylo optimální, protože pokud by pršelo, nedalo by se na místě kam schovat a pracovní listy, se kterými žáci pracovali, by se rozmočily. Bylo by tedy vhodné pracovní listy vložit do folií a připnout k pevným deskám.

Když jsme byli všichni přímo u hradu, začali jsme s druhou hodinou. Žákům jsem rozdala pracovní listy, pro jistotu jsem s sebou měla i tužky. První cvičení v pracovním listě proběhlo převážně dobře, žáci splnili vše podle zadání, ale u některých jedinců se pár problémů vyskytlo. Například nevěděli, co to je pověst, tak jsme se na chvíli museli přesunout do hodiny českého jazyka a vysvětlovali jsme si, jak tento literární útvar vzniká. Dalším problémem bylo, že někteří žáci nevěděli, o kterou pověst se jedná, proto bych možná příště přidala ještě jeden úkol, a to, aby vymysleli svoji pověst na základě obrázku, a tak bych přidala i více řádků do pracovního listu, aby měli dostatek prostoru. V další úloze s ukázkou z kroniky jsem žákům musela více úkol vysvětlit, ale poté vše proběhlo v pořádku. V tuto chvíli už někteří žáci chtěli pauzu na svačinu, tak jsem jim oznámila, že doděláme poslední společné cvičení a poté bude pauza. Ve třetím cvičení žáci poznávali dvě osoby se základními informacemi a měli napsat, čím jsou pro Čechy a pro náš region důležité. Toto cvičení bylo pro některé žáky poměrně obtížné, jelikož se o těchto osobách ještě neučili. Základní informace ale byly obsaženy v rámečku, proto bych příště raději upravila zadání tak, aby žáci klíčové informace v rámečku podtrhli, a až poté z nich vypsali, proč jsou osoby důležité. Případně bych o těchto osobnostech pohovořila v předchozích hodinách. Po tomto cvičení měli žáci pauzu na svačinu. Když pauza skončila, s vyučující jsme žákům sdělily informace o bezpečnosti – kam mohou chodit a kam ne, na co si mají dávat pozor, a i když jsme den předem upozorňovaly, aby

si žáci vzali kvalitní obuv do přírody, stejně se našlo více jedinců, kterým obuv klouzala. Poté jsme žáky rozdělily do skupin podle předem připraveného seznamu, aby byly skupiny vyrovnané. Každé skupině jsme dali navíc prázdný papír na kreslení hradu a prostor pro psaní svých poznatků měli v pracovním listě. Skupiny začaly zkoumat své zadání, tedy kudy mohla vést cesta na hrad, okolí hradu, půdorys hradu a vzhled budovy hradu. Žáci ve skupině dobře spolupracovali, ale nešli příliš do detailů, tak byla každá skupina hotová dříve, než jsem původně předpokládala. Hotovým skupinám jsme tedy daly zadání jiné skupiny, čímž nakonec vzniklo to, že každá skupina zkoumala – alespoň částečně – všechna témata. Žáci v průběhu pracovali velmi pilně, jen některé jedince bylo třeba více motivovat a kontrolovat, ale vše nakonec proběhlo v pořádku. Na místě jsme si ještě vše shrnuli a jeli zpátky ke škole. Závěrečnou hodinu jsme po konzultaci s vyučující razantně pozměnily, jelikož jsme měli hodinovou dotaci 45 minut a aktivitu, jež jsem pro tuto hodinu vymyslela, by byly zřejmě nerealizovatelné v tak krátkém čase. Na úvod hodiny jsme si shrnuli všechny podstatné informace a poté se žáci rozdělili do skupinek, ve kterých v terénu pracovali. Za úkol měli v bodech sepsat své prvotní zadání/téma a informace, které byly podle žáků důležité a měli by je všichni vědět. Poté tedy každá skupina prezentovala své téma a já promítala fotografie konkrétních míst, o nichž žáci zrovna mluvili. Jelikož každá skupina částečně zkoumala všechna témata, vyjadřovali se s nejrůznějšími teoriemi a informacemi i žáci z jiných skupin, a u každé prezentace tedy vznikly zajímavé diskuse a společně se domluvili, jak asi daná problematika vypadala.

Zpětná vazba od žáků

Ve zpětné vazbě od žáku se často objevovalo, že je aktivity bavily, že to bylo něco jiného, než co dělají normálně. Také se párkrát ve zpětné vazbě objevilo, že bylo hledání těžké, když je to zřícenina a když nevědí, co přesně hledat.

Zpětná vazba od vyučující

Vyučující uznala, že organizačně to bylo náročnější, hlavně z důvodu dopravy, musely se také vybrat peníze na dopravu od žáků. Samotné hodiny se jí však moc líbily, a dokonce chtěla poslat všechny materiály, protože by chtěla tyto hodiny uskutečnit opět příští rok s další třídou.

Závěr

Hrady rodu Buziců byly dříve pro své okolí, tedy Brdy a Podbrdsko, velmi významné. Vybrané objekty pro tuto práci vznikly ve 13. až 14. století nebo je v tomto časovém rozmezí o nich uchována první písemná zmínka. Jednotlivé hrady však měly v průběhu své existence nejrůznější osudy, a proto se na některé zcela zapomnělo a dnes o nich mnoho lidí vůbec neví, anebo naopak některé hrady se staly přímým sídlem jednotlivých větví rodu Buziců a jejich následovníků a budovy hradů jsou dochovány do současnosti. Na nepříliš známých hradech se v několika případech nachází opravdu málo pozůstatků staveb samotných hradů nebo okolních budov k hradu náležejících. U většiny vybraných hradů této práce lze pouze odhadovat, jak hrad vypadal, kudy vedla přístupová cesta a jak vypadalo okolí hradu. Ve více případech hradů v této práci však byl jádrem hradu obytný donjon. Několik informací může pozorovatel zjistit z terénu hradu a jeho okolí, například rozlehlé hlubší prostory můžeme obvykle označit jako zaniklý rybník, kruhový útvar jako studnu nebo základy věže. Tyto příklady se nacházejí v okolí téměř všech vybraných hradů. V okrajových částech hradu se také jistě musela nalézat hospodářská stavení či obydlí pro posádku a služebnictvo, které je možné určit podle situování hradu a jeho vstupu. U zaniklých hradů se nachází většinou pouze několik kamenů ze stěny hradu nebo případně pozůstalá část zborcené zdi. Okolo většiny hradů jsou také pozůstatky hradeb, které sloužily jako opevnění, případně pouze val, který obklopuje místo, kde hrad stojí nebo dříve stával. Před valem se také vždy nachází příkop, rozdíl u jednotlivých hradů je pouze v hloubce příkopů. Při srovnání zbytků hradeb můžeme vidět několik typů, například nasucho naskládané kameny, nebo kameny spojené maltou. Co se týče známějších a významnějších hradů, patří mezi ně například hrad Třemšín, hrad Valdek nebo hrad Rožmitál, který byl přestavěn na zámek. I když byl hrad Třemšín velmi významný, dnes o jeho budovách existuje málo pozůstatků, ale význam místa byl stále uchováván například poutěmi, jež vedly právě na vrchol k bývalému hradu. Další dvě zmíněné stavby jsou mnohem zachovalejší než ostatní vybrané hrady rodu Buziců. Současná zřícenina hradu Valdek je stále opečovávána a opravována, ale na mnoha částech hradu je vidět, že se brzy zborčí, a to bohužel i na nejstarší části hradu. Avšak byl to jeden z mála hradů této práce, na němž se dalo z pozůstatků vyčíst opravdu mnoho informací. Nejlépe zachovalý je zámek Rožmitál, za což jistě může i jeho renesanční přestavba. O zámek se však poslední majitelé příliš nestarají, proto ani tato stavba není v dokonalém stavu. Spolek rožmitálského zámku se však pokouší postupně zámek opravovat, shání dotace na částečné rekonstrukce, a v současnosti je dokonce přístupný

veřejnosti, která se může zúčastnit i prohlídkového okruhu nebo nejrůznějších akcí, které se v areálu zámku konají, jako například letní kino, každoroční Slavnosti královny Johanky nebo různá historická představení. Stavba tohoto hradu či později zámku je však velmi podobná zámku v Blatné nebo zámku v Březnici, a to i svým okolím, jelikož se jedná o zámky vodní, které obklopuje několik rybníků, a právě všechny tyto hrady, později zámky patřily rodu Buziců. Ke všem hradům se také pojí mnoho pověstí, které se zakládají na skutečných místech i osobách.

Poloha hradů byla vždy velmi dobře promyšlena a obytné části hradu byly orientovány na nejbezpečnější místo, které bylo nejhůře dobytelné, například na nejvyšším místě skály, ze strany rybníka či bažin nebo nad nejhlubší částí příkopu. Vstup ke hradu byl také jistě zvolen pro praktičnost, proto dnes lze odhadovat, kudy by přibližně vedla cesta do hradu, ale i přesto existuje více možností. Historikové se neshodují a přicházejí s odlišnými teoriemi, jako například August Sedláček a Tomáš Durdík u hradu Homberk. Také se musí přihlídnout k funkci jednotlivých hradů: když měl hrad například funkci, aby dohlížel na hutě, jistě vstup vedl směrem k hutím, jako to bylo třeba u hradu Hengst. Hrady měly také nejrůznější funkce, a to rezidenční, kdy hrad sloužil jako sídlo jedné z větví rodu Buziců, nebo funkci obrannou. Mezi další funkce buzických hradů patří například funkce ekonomická, kdy na hradech a v jejich okolí podnikali ve vlastní režii. Běžně také majitelé své hrady využívali k uskladnění dávek vybraných od poddaných na příslušném panství. A s většinou hradů se pojí i společenské reprezentační funkce, mezi něž patřila organizace nejrůznějších setkání a důležitých jednání zejména okolní šlechty. Rod Buziců byl tedy velmi přínosný i pro život poddaných. Díky rodu Buziců přibýly nové vsi a také z důvodu kolonizace měli lidé více příležitostí k obživě.

Je velmi důležité, aby žáci z okolí hradů věděli, jak významný rod v Brdech a v Podbrdsku žil a jaké hrady se v této oblasti nacházely. Je vhodné, aby také věděli, že se nejedná pouze o Valdek nebo Rožmitál pod Třemšínem, ale i o méně známé a opomenuté regionální památky v krásné brdské krajině, které mohou být často velmi zajímavé jak pro dospělé, tak pro žáky. Proto jsem pro tuto práci vytvořila návrh čtyř vyučovacích hodin, aby žáci rozvíjeli vztah ke své regionální historii. Nejprve jsem žákům představila téma gotiky, aby věděli, ve kterém období se hrady Buziců stavěly a jak mohly vypadat. Následující dvě hodiny jsem si vyzkoušela i v terénu, přímo u hradu Homberk. Žáci vyplňovali pracovní list v nejrůznějších sociálních formách, tedy samostatně, ve dvojicích v plénu a na závěr ve skupinové práci. A v poslední hodině si

žáci vzájemně prezentovali své výstupy. Myslím si, že hodiny byly celkem povedené a nedostatky jsem v didaktické části popsala, tudíž se může tento návrh hodin využít znovu, jak má v plánu i vyučující, se kterou jsem zmíněné čtyři hodiny realizovala. O významu rodu Buziců a jejich hradech by však měli vědět nejen žáci, ale všichni obyvatelé Podbrdská a okolí, jelikož se v několika případech nachází například hlava kance v současném obecním znaku několika podbrdských vesnic. Obce se tímto gestem hlásí k dědictví rodu Buziců a k povědomí regionální minulosti. Lidé však ve většině případů nevědí, proč se například zmíněná hlava kance v obecním znaku objevuje, tudíž doufám, že po přečtení této práce by mohl mít čtenář přehled o důležitosti těchto dějin. Také bych si přála, aby i některé z hradů případně navštívil, aby neupadly v zapomnění, čímž by čtenář poznal krásu místní přírody a historie.

Použité prameny a literatura

Archivní prameny:

- Státní okresní archiv Rokycany, *Kronika obce Skořice*.
- Státní oblastní archiv v Třeboni, Listina: *Cizí statky Třeboň (1205-1797) CS I*, inv. č. 673.
- Státní oblastní archiv v Třeboni, Listina: *Cizí statky Třeboň (1205-1797) CS I*, inv. č. 623.

Tištěné a editované prameny:

- BLÁHOVÁ, Marie, HRDINA, Karel., *Kosmova kronika česká*. Praha, 1972.
- EMLER, Josef a František Antonín TINGL. *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim*. Pragae: opera et sumptibus Francisci Antonii Tingl, 1866. sv. 5.
- EMLER, Josef. *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per Archidioecesim*. Pars 1/1, Annorum 1354-1362. Pragae: Typis Grégerianis, 1867.
- EMLER, Josef. *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum – Pozůstatky desk zemských království českého r. 1541 pohořelých*. sv. I., Praha 1870, sv. II., Praha 1872.
- EMLER, Josef a TOMEK, Václav Vladivoj. *Fontes rerum Bohemicarum = Prameny dějin českých. Svazek 2., Kosmův letopis český pokračovatel*. Praha: Museum království českého, 1874.
- EMLER, Josef. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Pars II, Annorum 1253-1310*. Pragae: Typis Grégerianis, 1882.
- EMLER, Josef. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Pars III, Annorum 1311-1333*. Pragae: Typis Grégerianis, 1890.
- EMLER, Josef. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Pars IV*. Prostat apud bibliopolam Ed. Valečka, 1892.
- ERBEN, Karel Jaromír. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Pars I*. Pragae: Typis c.r. typographiae aulicae Filiorum Theophili Haase, 1855.
- FIALA, Zdeněk, MERTLÍK, Rudolf, HEŘMANSKÝ, František. ŽITAVSKÝ, P. *Zbraslavská kronika =: Chronicon aulae regiae*, Praha, 1976.

- *Fontes rerum Bohemicarum = Prameny dějin českých. Svazek III.* Praha: Nadání Fr. Palackého, 1882.
- FRIEDRICH, Gustav. *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae.* Pragae: Sumptibus comitiorum Regni Bohemiae, 1907. sv. 2.
- HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Václava Hájka z Libočan Kronika česká, III: Čechy vévodské, r. 1101-1253.* V Praze: Česká akademie věd a umění, 1929.
- Kosmas a Karel HRDINA. *Kosmova kronika česká.* Praha: Melantrich, 1950.
- KRČMOVÁ, Marie; VRBOVÁ, Hana a BLÁHOVÁ, Marie. *Kronika tak řečeného Dalimila.* Praha: Svoboda, 1977.
- PALACKÝ, František. *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské.* Díl první, Praha, 1840.
- PALACKÝ, František. *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské.* Díl třetí, Praha, 1844.
- RYNEŠOVÁ, Blažena, Jiří SPĚVÁČEK a Historický ústav (Československá akademie věd). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Pars V, 1346-1355. Fasciculus 2, 1348-1350.* Praha: Sumptibus Academiae scientiarum Bohemoslovenicae, 1960.
- ŽITAVSKÝ, Petr. et al. *Zbraslavská kronika =: Chronicon aulae regiae.* Praha: Svoboda, 1976.

Použitá literatura a periodika:

- ANDERLE, Jan a Vladimír ŠVÁBEK. *Strašické hrady.* Plzeň: Nadace České hrady, 1997.
- BEDNORZ, Achim, Blanka PSCHIEDTOVÁ a Rolf TOMAN. *Gotika: architektura, plastika, malířství.* Praha: Slovart, 2000.
- BĚLOHLÁVEK, Miroslav et al. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV – Západní Čechy.* Nakladatelství Svoboda, Praha, 1985.
- BOHÁČ, Zdeněk. *Ostrov: Tisíciletá historie zmařeného kláštera.* Jílové u Prahy: Regionální muzeum Jílové u Prahy, 1999.
- *Brdy: krajina, historie, lidé.* V Praze: Státní oblastní archiv v Praze, 2018.
- CÍLEK, Václav. *Střední Brdy.* Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2005.

- CÍLEK, Václav; MUDRA, Pavel; SŮVOVÁ, et al. *Střední Brdy: hory uprostřed Čech*. Praha: Dokořán, 2015.
- ČÁKA, Jan. *Brdské toulání: vyprávění o jižní výspě brdského pohorí na Rožmitálsku*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1983.
- ČÁKA, Jan. *Střední Brdy : krajina neznámá*. Praha: Mladá fronta, 1998.
- *České památky: časopis pro přátele památek a historie*. Plzeň: Český svaz ochránců památek, 1994.
- ČORNEJ, Petr. *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy – Středověk a raný novověk*. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, 2009.
- ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha: Libri, 2003.
- DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 1999.
- DURDÍK, Tomáš a Pavel BOLINA. *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*. Praha: Argo, 2001.
- DURDÍK, Tomáš a Viktor SUŠICKÝ. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků: Střední Čechy*. Praha: Agentura Pankrác, 2000.
- FIŠER, Bohuslav. *Třemšínský poklad a jiné pověsti z kraje pod Třemšínem*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1976.
- FRYŠ, Václav. *Podbrdské pověsti a příběhy*. České Budějovice: Kopp, 2013.
- HAJŠMAN, Jan. *Brdy opět otevřené : 350 místopisných hesel : 300 nejen současných fotografií*. Plzeň: Starý most, 2015.
- HALADA, Jan a František DOUBEK. *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. Praha: Akropolis, 1999.
- HEBER, Franz. *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser*. Band 1, Prag: C.W. Medau und Comp., 1844.
- *Hradní zříceniny Jižních Čech*. Národní památkový ústav. Územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích.
- HRAŠE, Jan Karel. *Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách*. Nové město nad Metují: J.K. Hraše, 1885.
- KOTLÁROVÁ, Simona. *Páni z Rožmitálu*. České Budějovice: Veduta, 2008.
- KRÁL Z DOBRÉ VODY, Vojtěch. *Znaky rodů českých*. Praha: Společnost přátel starožitností českých, 1898.

- KROFTA, Tomáš. *Archeologie ve středních Čechách 26. Doklady lidských aktivit v pohoří Brdy do konce středověku*. Katedra historie FF UP, Olomouc, 2022.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Sv. 6. Praha: Libri, 2004.
- MAKAJ, Tomáš. *Brdy : 77 romantických, dobrodružných a tajemných míst*. Plzeň: Starý most, 2020.
- MAKAJ, Tomáš. *Pověsti středních Brd*. Brdská edice. Hostivice: Baron, 2012.
- MARHEVSKÁ, Eva. *Páni z Homberka*. Česká genealogická a heraldická společnost v Praze, Genealogické a heraldické listy, 3-4/1999.
- MENCLOVÁ, Dobroslava. *České hrady*. Praha: Odeon, 1976.
- MORAVEC, Bedřich. *Homberk (Hohenberk)*. Český lid. Ústav pro Etnografii a Folkloristiku Československé Akademie věd, 1894.
- *Nadace na záchranu hradu Valdek*.
- NOVÁČEK, Karel. *Hengst u Rožmitálu pod Třemšínem – předsunuté opevnění, rezidence či nedostavěný objekt?*. Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka Hláška H, roč. II, čís. 2, 1991.
- NOVOBILSKÝ, Milan a Petr ROŽMBERSKÝ. *Hrad Drštka u Skořic*. Plzeň: Nadace České hrady, 1995.
- NOVOBILSKÝ, Milan a Petr ROŽMBERSKÝ. *Hrad Homberk u Příkosic*. Plzeň: Nadace České hrady, 1995.
- NOVÝ, Rostislav. *Listiny pražských biskupů XI.-XIV. století: (diplomaticko-správní rozbor)*. Praha: Universita Karlova, 1961.
- PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě, Dílu I. částka 1: Od prvověkosti až do roku 1125*. Praha: Gutenberg, 1928.
- PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě, Dílu I. částka 2: Od r. 1125 do 1253 [i.e. Kniha IV. a V.]*. Praha: Gutenberg, 1928.
- PROFOUS, Antonín et al. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny*. Sv. 4. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1957.
- PROFOUS, Antonín et al. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny*. Sv. 5. Praha: Česká akademie věd a umění, 1960.
- RAZÍM, Vladislav. *Ke stavební podobě raně gotického paláce hradu Valdeka*. Průzkumy památek. 2000, roč. 7, čís. 2.

- ROŽMBERSKÝ, Petr a NOVOBILSKÝ, Milan. *Panská sídla v Mirošově*. Plzeň: Nadace České hrady, 2006.
- SAUNDERS, Nicholas a KUČEROVÁ, Kristýna. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996.
- SEDLÁČEK, August et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého*. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka, 1889.
- SEDLÁČEK, August et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka, 1889.
- SEDLÁČEK, August et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého VII*. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka, 1890.
- SEDLÁČEK, August et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka, 1897.
- SEDLÁČEK, August et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XIII*. V Praze: F. Šimáček, 1905.
- SEDLÁČEK, August et al. *Hrady, zámky a tvrze království Českého XIV*. V Praze: Šolc a Šimáček, 1923.
- SLAVÍK, František Augustin. *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. Rožmitál pod Třemšínem: Literární kruh, 1930.
- SMOLOVÁ, Věra. *Benediktinské proboštství na Teslíně*. Podbrdsko XIV, 2007.
- SVĚTLÍK, Jiří. *Hrádek zvaný Vimberk*. Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka Hláska H, roč. XI, 2000/2.
- ŠIMEK, Rudolf, Jana ŠIMKOVÁ. *Panský mlýn v Rožmitále pod Třemšínem, řečený Podbranský či Báciův*. Podbrdsko XIX, 2012.
- VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis pro 7. ročník ZŠ v souladu s RVP ZV – Středověk a raný novověk*. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, 2014.
- VLČEK, Pavel, Petr SOMMER a Dušan FOLTÝN. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libri, 1997.

Slovník:

- *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Sv. 21, Praze: J. Otto, 1904.

Kvalifikační práce:

- GERLEOVÁ, Jana. *Páni z Valdeka a jejich sídla do 1. poloviny 14. století*. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2015.
- GERLEOVÁ, Jana. *Počátky a vzestup pánů z Házmburka*. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2018.

Orální zdroje:

- Rozhovor s Mgr. Jiřím Schmidtem vedený Kristýnou Buckovou, Příbram 6.11. 2023.
- Rozhovor s Mgr. Jiřím Schmidtem vedený Kristýnou Buckovou, Příbram 20.11. 2023.

Hmotné prameny:

- Pozůstatky buzických hradů v terénu.
- Keramické a kovové nálezy, Muzeum Dr. B. Horáka v Rokycanech.

Elektronické zdroje:

- *Coat of arms of Buzici*. Wikimedia Commons [online]. 2023 [cit. 2024-01-07].
Dostupné z:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Coat_of_arms_of_Buzici_.svg
- FABIAN, Petr. *Hrady, tvrze a zříceniny v ČR* [online]. GOOGLE My Maps. 2000–2024. [cit. 2024-06-12].
Dostupné z: https://www.hrady-zriceniny.cz/hrady_mapa.htm
- *Fara-zřícenina hradu*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10–14].
Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/fara-zricenina-hradu-15420976>
- Farská lípa. Město Rokycany [online]. 2024 [cit. 2023-10–23].
Dostupné z: <https://www.rokycany.cz/farska-lipa/gs-8023>
- *Gotika*. Česká televize [online]. 2024 [cit. 2024-01–07].
Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/hledani?q=gotika>

- HODRMENT, Jaroslav. *Vláda ČR rozhodla o vyhlášení CHKO. Brdy*. *www.turistika-brdy.cz* [online]. [cit. 2023-03-10].
Dostupné z: <http://www.turistika-brdy.cz/vlada-cr-rozhodla-o-vyhlaseni-chko-brdy-6784>
- *Hrad Homberk*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-9-10].
Dostupné z: <https://isad.npu.cz/hrad-homberk-16887>
- *Hrad Homberk*. Obec Vísky [online]. 2024 [cit. 2024-06-28].
Dostupné z: <https://www.obec-visky.cz/informace-o-obci/historie/>
- *Hradek Henkst*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-8-29].
Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/hradek-henkst-126776>
- *Hradek Henkst-archeologické stopy*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-8-29].
Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/hradek-henkst-archeologicke-stopy-17876419>
- *Hradiště Třemšín-archeologické stopy*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10-27].
Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/hradiste-tremsin-archeologicke-stopy-14461319>
- *Hutě pod Třemšínem*. Metainformační systém, Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-8-29].
Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1110012
- *Chrám sv. Barbory, Kutná Hora*. GEMA ART GROUP a. s. [online]. 2019 [cit. 2024-01-07].
Dostupné z: <https://www.gemaart.cz/chram-sv-barbory-kutna-hora/>

- *Jaroslav Lev z Rožmitálu*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 2005 [cit. 2024-01-07].
Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/jaroslav_lev_z_rozmitalu.html
- *Jince – hrad Valdek*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-8-20].
Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1110326
- *Johana z Rožmitálu*. Královská věnná města [online]. 2024 [cit. 2024-01-08].
Dostupné z: <https://www.vennamesta.cz/kralovna/johana-z-rozmitalu>
- *Kaplička sv. Anny*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10-05].
Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/kaplicka-sv-anny-14551303>
- *Katedrála sv. Víta*. Pražský hrad pro návštěvníky [online]. 2024 Pražský hrad [cit. 2024-01-07].
Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prazsky-hrad-pro-navstevniky/navstevnicke-objekty/katedrala-sv.-vita-10262>
- *Klášter sv. Dobrotivá*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10-29].
Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/klaster-svata-dobrotiva-2144128>
- KOČOVÁ, Radka. *Rekonstrukce zachrání hrad*. Berounský deník [online]. 2009 [cit. 2023-08-07].
Dostupné z: https://berounsky.denik.cz/zpravy_region/valdek_091120_rekonstrukce.html
- MARTÍNEK, Jan. *Historické cesty* [online]. 2014 [cit. 2023-10-19].
Dostupné z: <http://www.historicke-cesty.cz/historicke-cesty/vyvoj-historickych-cest-v-ceskych-zemich/index.html>
- *Pivovar skončil*. Starý Rožmitál [online]. 2012 [cit. 2023-10-05].
Dostupné z: <https://www.staryrozmital.cz/news/pivovar-skoncil-/>

- *Původní kresby hradů F. A. Hebera (předlohy)*. Hrady v Čechách, na Moravě a ve Slezsku [online]. 2000–2023. [cit. 2023-08-07].

Dostupné z: https://www.hrady-zriceniny.cz/s-heber.htm#kresby_Heber

- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání 5.5.1*. [online]. Praha: MŠMT, 2023 [cit. 2024-01-8].

Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

- *Rotunda na Řípu*. Farnost Roudnice [online]. 2023 [cit. 2024-01-07].

Dostupné z: <https://rotundarip.cz/>

- *Rožmitálský zámek*. Infocentrum Rožmitál pod Třemšínem [online]. 2024 [cit. 2023-10–08].

Dostupné z: [https://icentrum.tremsinsko.cz/m/vzdelavaci-centrum/souteze/rozmitalsky-zamek-/](https://icentrum.tremsinsko.cz/m/vzdelavaci-centrum/souteze/rozmitalsky-zamek/)

- *Seznam památek*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10–08].

Dostupné z: <https://www.npu.cz/seznam-pamatek>

- *Slavnost královny Johanky*. Podbrdské muzeum [online]. 2024 [cit. 2023-9–29].

Dostupné z: <http://slavnostjohanky.cz/>

- *Strašice, okres Rokycany, zřícenina hradu v místě fary*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10–14].

Dostupné z:

https://iispp.npu.cz/mis_public/searchDocument.htm?search=metainfo:1000136811

- *Středověké a novověké jádro města Rožmitál*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-9–29].

Dostupné z: <https://isad.npu.cz/stredoveke-a-novoveke-jadro-mesta-rozmital-16914>

- *Valdek*. Brdy.info [online]. 2002–2024. [cit. 2023-08-10].
Dostupné z: <https://www.brdy.info/kapitoly/valdek.php>
- WÜNSCH, Pavel. *Brdské listy: Dálkové stezky v Brdech a kolem nich* [online]. 2015 [cit. 2023-10-09].
Dostupné z: <http://www.brdskelisty.cz/historie-a-mistopis/dalkove-stezky-v-brdech-a-kolem-nich.html>
- *Zámek*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-9–29].
Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/zamek-134016>
- *Zámek Rožmitál pod Třemšínem*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10–15].
Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/zamek-2325468>
- *Zřícenina hradu Dršťka/Losumberk*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-8–16].
Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/zricenina-hradu-drstka-losumberk-145287>
- *Zřícenina hradu Valdek*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-10–29].
Dostupné z: <https://isad.npu.cz/zricenina-hradu-valdek-8108>
- *Zřícenina hradu Vimperk – kulturní památka*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-9–17].
Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/zricenina-hradu-vimperk-144006>
- *Zřícenina hradu Vimperk*. Národní památkový ústav [online]. 2015 [cit. 2023-9–17].
Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/zricenina-hradu-vimperk-15422260>

Seznam příloh³²¹

Obrázek č. 1 – Časová osa prvních písemných zmínek se spojitostí vybraných buzických hradů

Obrázek č. 2 – Vybrané buzické hrady v Brdech a Podbrdsku

Obrázek č. 3 – Hrad Dršťka – pozůstatky věže/ studny

Obrázek č. 4 – Hrad Dršťka – pozůstatky zdi

Obrázek č. 5 – Hrad Dršťka – půdorys

Obrázek č. 6 – Hrad Hengst – střed objektu

Obrázek č. 7 – Hrad Hengst – val

Obrázek č. 8 – Hrad Hengst – půdorys

Obrázek č. 9 – Hrad Homberk – cesta podle Tomáše Durdíka

Obrázek č. 10 – Hrad Homberk – cesta podle Augusta Sedláčka

Obrázek č. 11 – Hrad Homberk – záseky na trám

Obrázek č. 12 – Hrad Homberk – půdorys

Obrázek č. 13 – Zámek Rožmitál – vstupní brána

Obrázek č. 14 – Zámek Rožmitál – vstup s arcibiskupským a buzickým znakem

Obrázek č. 15 – Zámek Rožmitál – nádvoří

Obrázek č. 16 – Zámek Rožmitál – půdorys

Obrázek č. 17 – Hrad Strašice – val

Obrázek č. 18 – Hrad Strašice – budova fary

Obrázek č. 19 – Hrad Strašice – půdorys

Obrázek č. 20 – Hrad Třemšín – kaplička

Obrázek č. 21 – Hrad Třemšín – valy

³²¹ Pokud u přílohy není uveden zdroj, jedná se o fotografii nebo obrazec vytvořený autorem práce. Půdorysy hradů jsou převzaty z díla: DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 1999.

Obrázek č. 22 – Hrad Třemšín – most

Obrázek č. 23 – Hrad Třemšín – původní místo paláce

Obrázek č. 24 – Hrad Třemšín – půdorys

Obrázek č. 25 – Hrad Valdek – současný vstup

Obrázek č. 26 – Hrad Valdek – nádvoří

Obrázek č. 27 – Hrad Valdek – rozdělení sálu na tři místnosti

Obrázek č. 28 – Hrad Valdek – pozůstatky hradby

Obrázek č. 29 – Hrad Valdek – půdorys

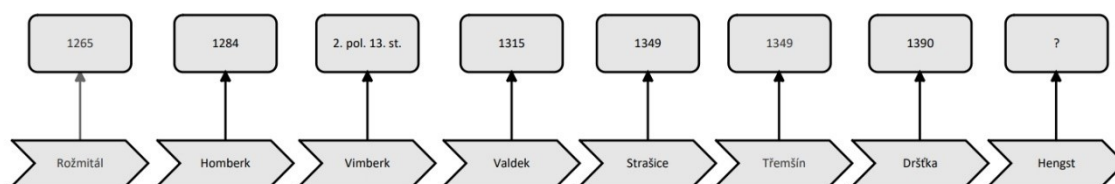
Obrázek č. 30 – Hrad Vimperk – příkop

Obrázek č. 31 – Hrad Vimperk – pozůstatky mostu či pilíře

Obrázek č. 32 – Hrad Vimperk – kamenná zídka

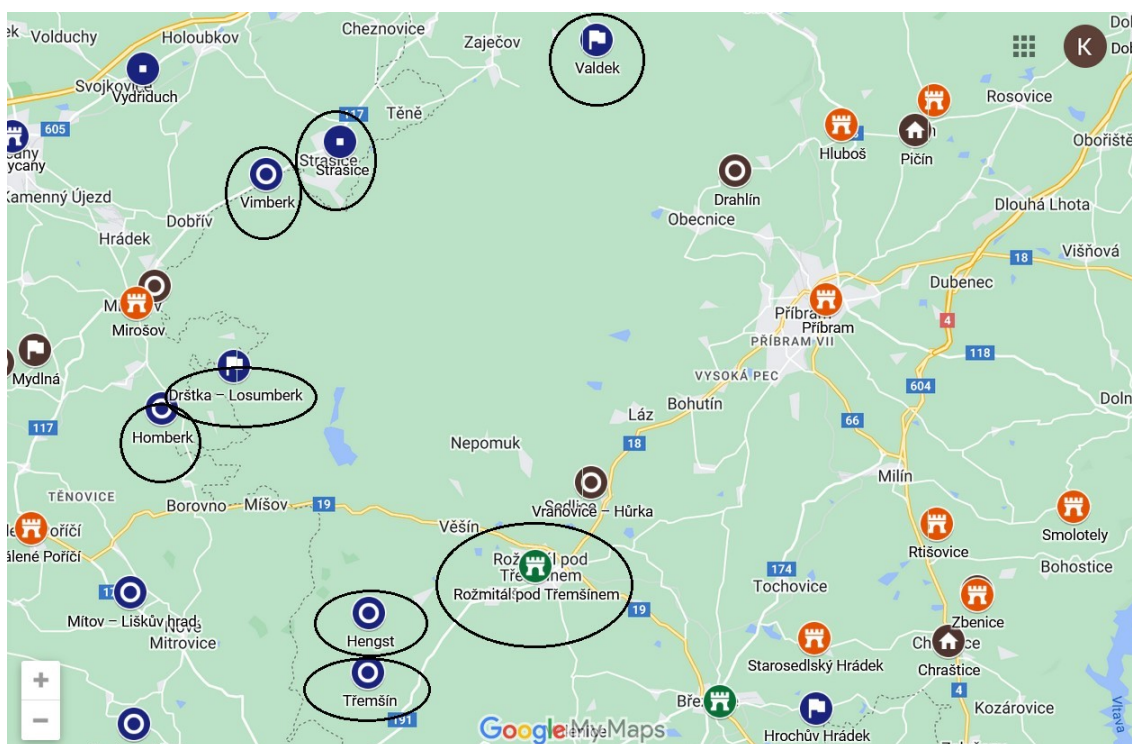
Obrázek č. 33 – Hrad Vimperk – půdorys

Časová osa prvních písemných zmínek vybraných buzických hradů

Obrázek č. 1

Vybrané buzické hrady v Brdech a Podbrdsku

Obrázek č. 2

Zdroj: FABIAN, Petr. Hrady, tvrze a zříceniny v ČR [online]. GOOGLE My Maps. 2000–2024. [cit. 2024-06-12].

Dostupné z: https://www.hrady-zriceniny.cz/hrady_mapa.htm

Hrad Dršťka – pozůstatky věže/studny

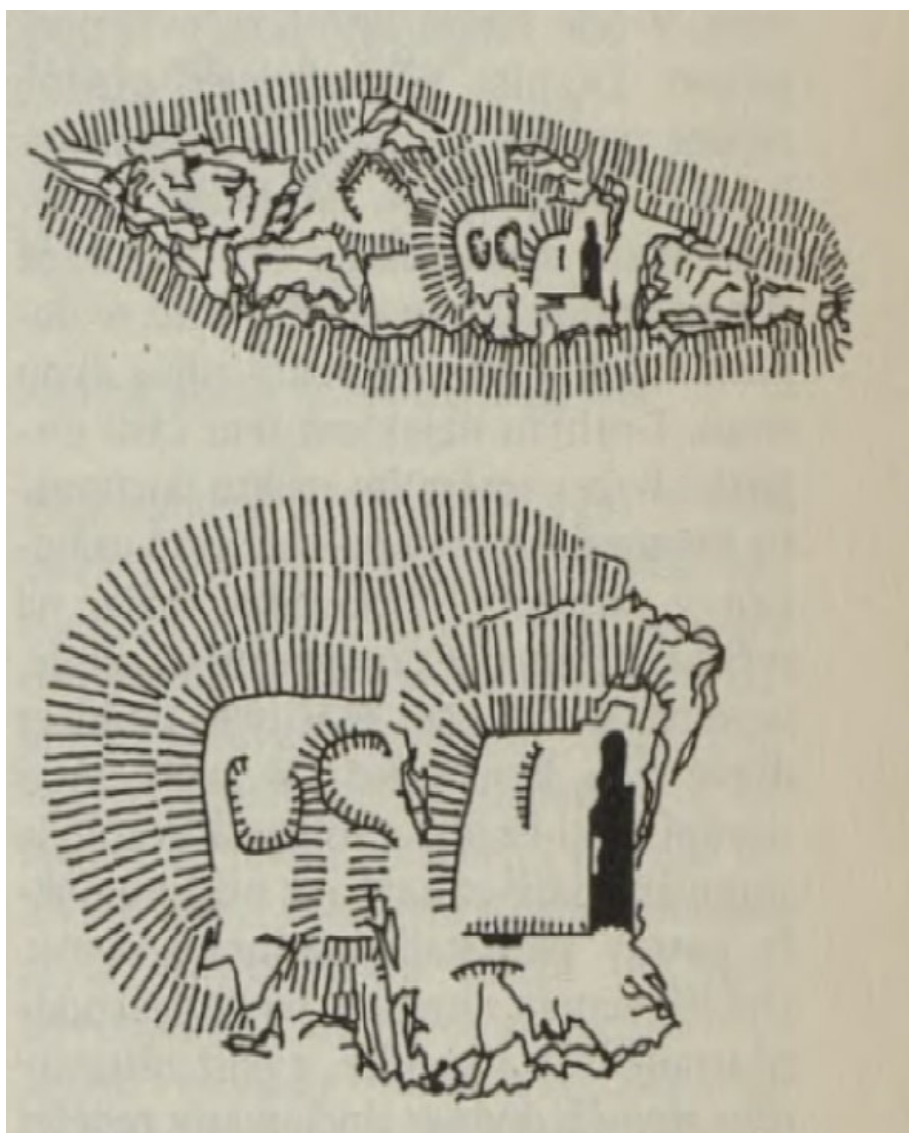
Obrázek č. 3

Hrad Dršťka – pozůstatky zdi

Obrázek č. 4

Hrad Dršťka – půdorys

Obrázek č. 5

Hrad Hengst – střed objektu

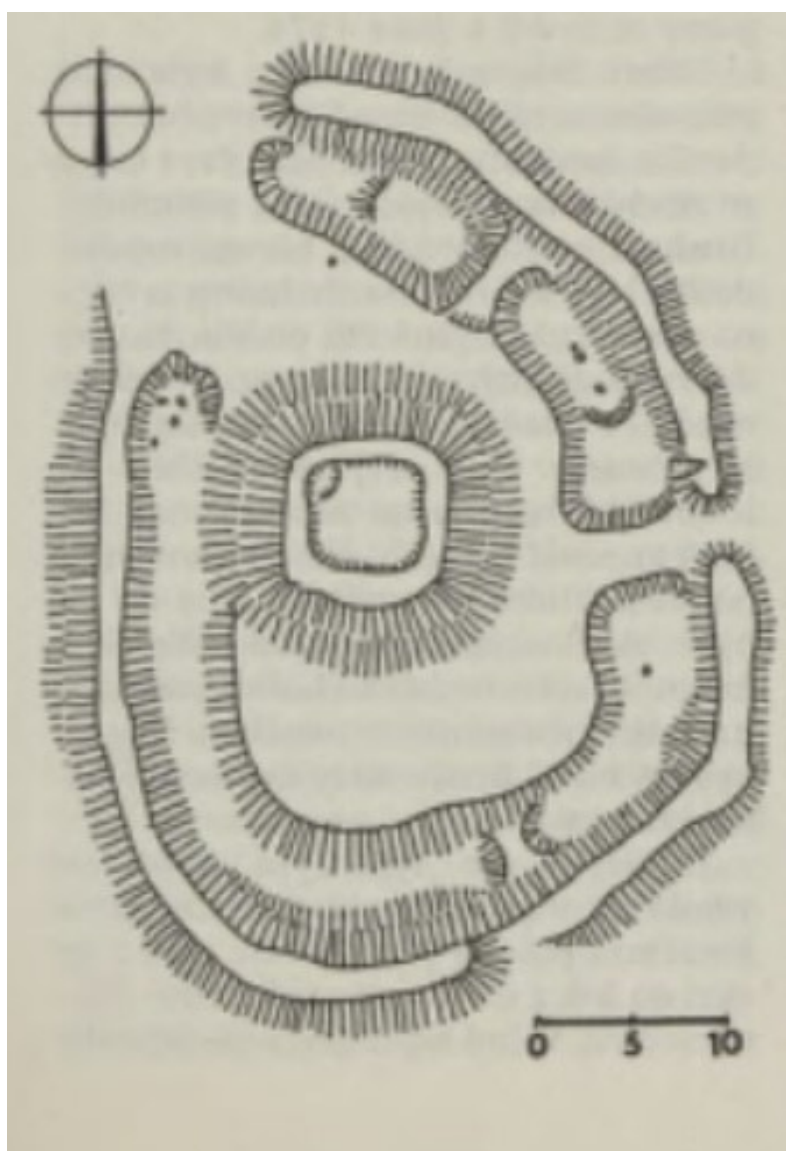
Obrázek č. 6

Hrad Hengst – val

Obrázek č. 7

Hrad Hengst – půdorys

Obrázek č. 8

Hrad Homberk – cesta podle Tomáše Durdíka

Obrázek č. 9

Hrad Homberk – cesta podle Augusta Sedláčka

Obrázek č. 10

Hrad Homberk – záseky na trám

Obrázek č. 11

Hrad Homberk – půdorys

Obrázek č. 12

Zámek Rožmitál – vstupní brána

Obrázek č. 13

Zámek Rožmitál – vstup s arcibiskupským a buzickým znakem

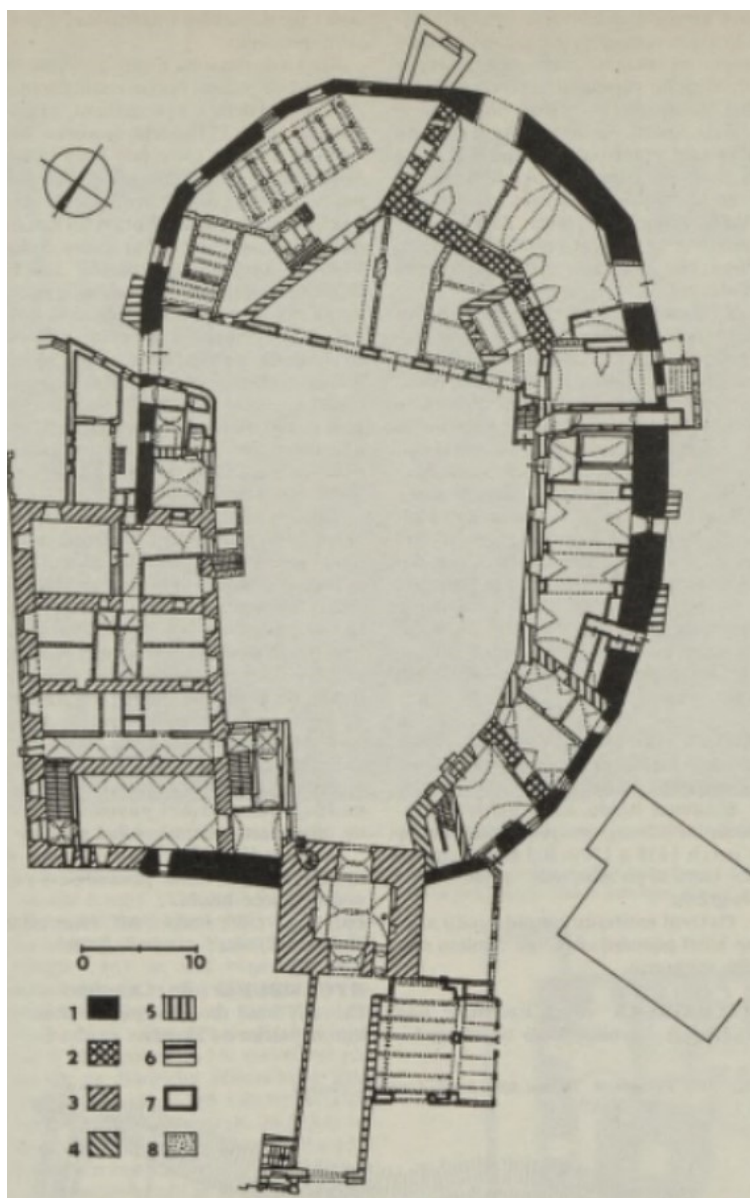
Obrázek č. 14

Zámek Rožmitál – nádvoří

Obrázek č. 15

Zámek Rožmitál – půdorys

Obrázek č. 16

Hrad Strašice – val

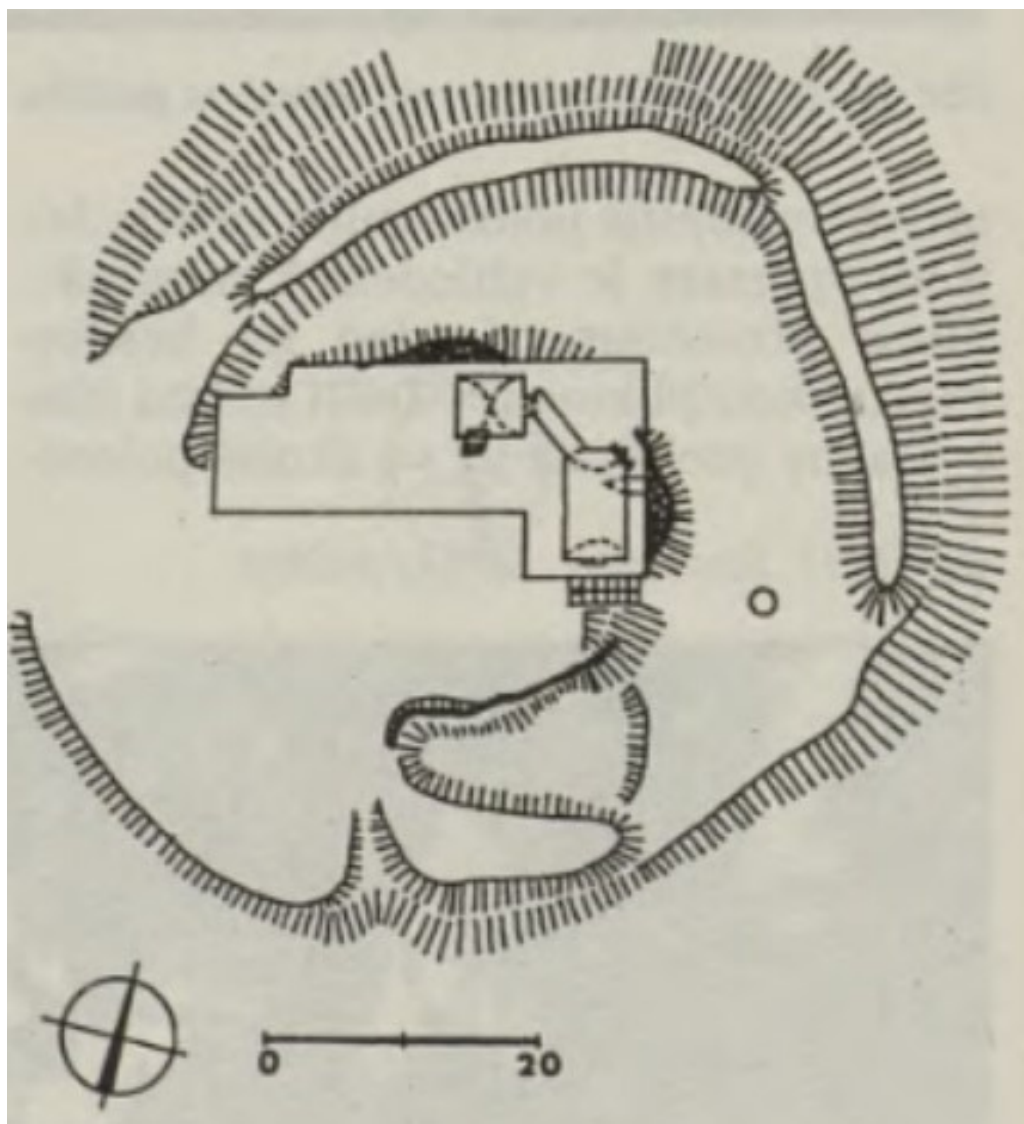
Obrázek č. 17

Hrad Strašice – budova fary

Obrázek č. 18

Hrad Strašice – půdorys

Obrázek č. 19

Hrad Třemšín – kaplička

Obrázek č. 20

Hrad Třemšín – valy

Obrázek č. 21

Hrad Třemšín – most

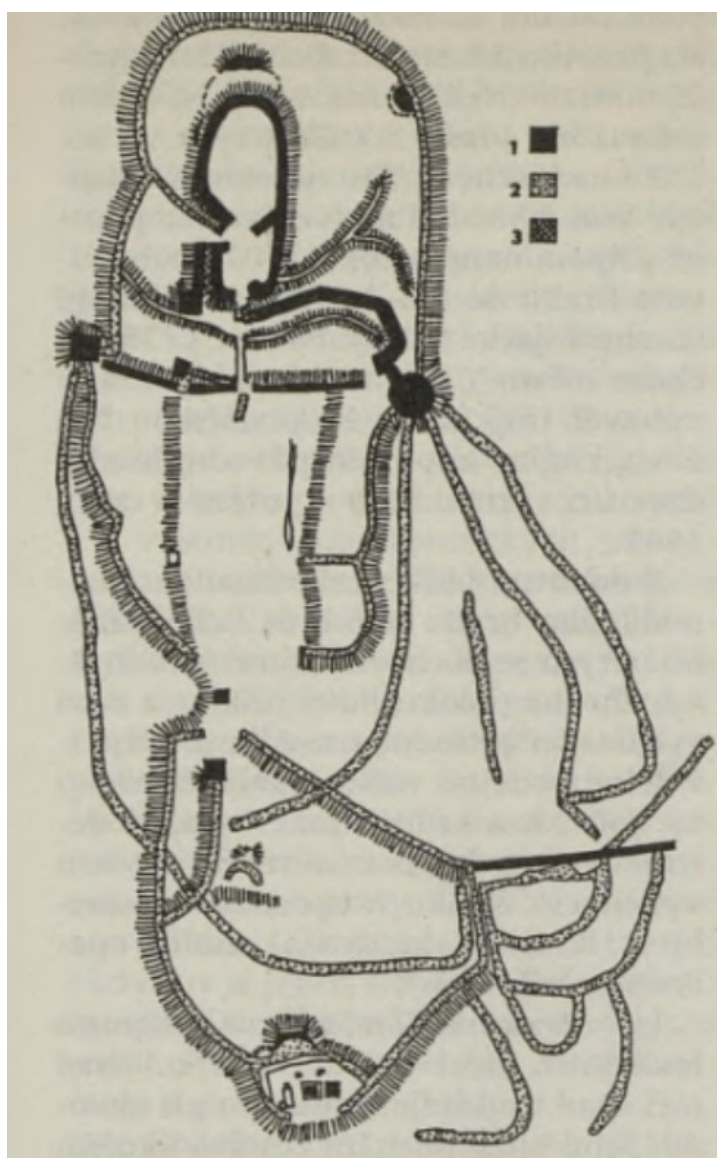
Obrázek č. 22

Hrad Třemšín – původní místo paláce

Obrázek č. 23

Hrad Třemšín – půdorys

Obrázek č. 24

Hrad Valdek – současný vstup

Obrázek č. 25

Hrad Valdek – nádvoří

Obrázek č. 26

Hrad Valdek – rozdělení sálu na tři místnosti

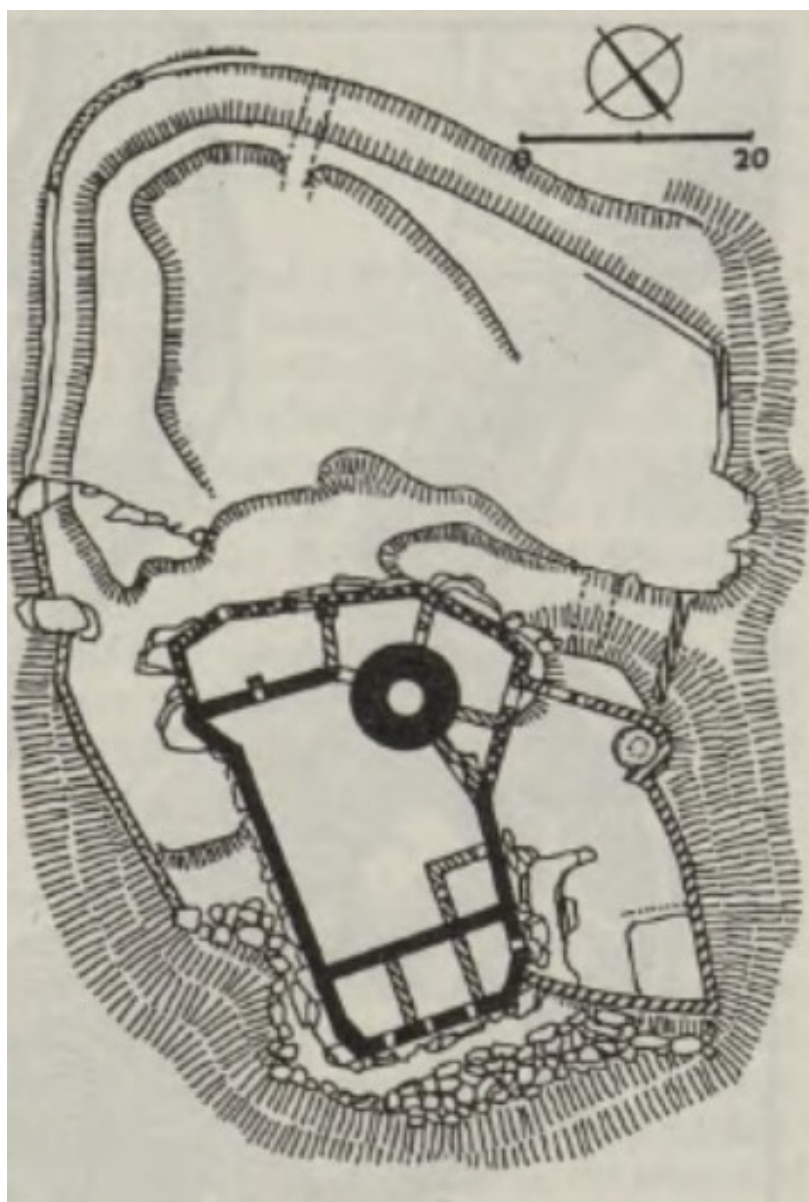
Obrázek č. 27

Hrad Valdek – pozůstatky hradby

Obrázek č. 28

Hrad Valdek – půdorys

Obrázek č. 29

Hrad Vimberk – příkop

Obrázek č. 30

Hrad Vimberk – pozůstatky mostu či pilíře

Obrázek č. 31

Hrad Vimberk – kamenná zídka

Obrázek č. 32

Hrad Vimberk – půdorys

Obrázek č. 33